

СРЕБРЕНИЦА — фалсификовање историје

Издавачи
Историјски пројекат Сребреница
Наш печат доо

За издавача
Стефан Каргановић
Милорад Вучелић

Уредник
Стефан Каргановић

Дизајн корица
Душан Златић

Штампа
Пекограф
Земун

Наш печат доо
www.pecat.co.rs

Историјски пројекат Сребреница
www.srebrenica-project.com

CIP — Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

341.322.5(497.6)"1992"

СРЕБРЕНИЦА — фалсификовање историје: (зборник критичких есеја поводом „Масакра у Сребреници“ професора Едварда Хермана) / [одговорни уредник Стефан Каргановић]. — Београд : Историјски пројекат Сребреница, Наш печат доо, 2012 (Земун : Пекограф). — 128 стр. : илустр. ; 21 cm

Тираж 15.000. — Стр. 11–24: Сребреничке перспективе: постоји ли шанса за истину? Стефан Каргановић. — Стр. 123–126 : Поговор / Стефан Каргановић. — Подаци о ауторима: стр. 127–128. — Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978–86–88135–15–3

а) Ратни злочини — Сребреница — 1995

COBISS.SR-ID 191597068

СРЕБРЕНИЦА

фалсификовање историје

(Зборник критичких есеја поводом
„Масакра у Сребреници“
професора Едварда Хермана)

Печат
Књиге слободне Србије

БЕОГРАД, 2012

СРЕБРЕНИЦА — фалсификовање историје (Зборник критичких есеја поводом „Масакра у Сребреници“ професора Едварда Хермана)
Copyright © 2012 by Srebrenica Historical Project. Сва права задржана. Ниједан део ове публикације се не сме репродуковати, похрањивати у било каквој бази података, или преносити на било какав начин, дигитално, електронски, механички, фотокопирањем, снимањем, или на неким другим средством, нити се сме слати преко интернета или приказивати на интернет сајту без претходне писмене дозволе издавача, са изузетком кратких навода у оквиру критичких чланака или приказа.

За дозволу контактирати:
Историјски пројекат Сребреница
srebrenica.historical.project@gmail.com

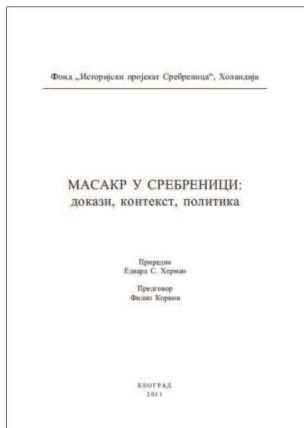
САДРЖАЈ

I. Увод	9
<i>Стефан Каргановић</i> : Сребреничке перспективе: постоји ли шанса за истину?	11
II. Суочавање са чињеницама	25
<i>Едвард С. Херман</i> : Размишљања о масакру у Сребреници	27
<i>Љубиша Симић</i> : Сребреница у светлу судскомедицинских доказа	33
<i>Жерминал Чивиков</i> : Случај Д. Ердемовића и неоткривена истина о Сребреници	47
<i>Стефан Каргановић</i> : „Крунски сведок“ у предмету Карацић	57
<i>Миодраг Симојановић</i> : Основне смернице одбране у предмету генерала Ратка Младића	65
III. Злоупотреба људске трагедије	71
<i>Александар Павић</i> : Сребреничка истина на чекању	73
<i>Мило Ломџар</i> : Идеологизована кривица	84
<i>Никола Живковић</i> : Сребреница — или феномен жртава другог реда	97
<i>Diana Johnstone</i> : The Uses of Srebrenica (са сажетком)	105
<i>Manuel Ochsenreiter</i> : Die Srebrenica-Keule (са сажетком)	111
IV. Завршна реч	121
<i>Стефан Каргановић</i> : Поговор	123
О ауторима	127

ФОНД ИСТОРИЈСКИ ПРОЈЕКАТ СРЕБРЕНИЦА

У САРАДЊИ СА РУСКИМ ДОМОМ У БЕОГРАДУ

У четвртак 5. априла, 2012. године у просторијама Руског дома, Краљице Наталије 33, приређује округли сто.

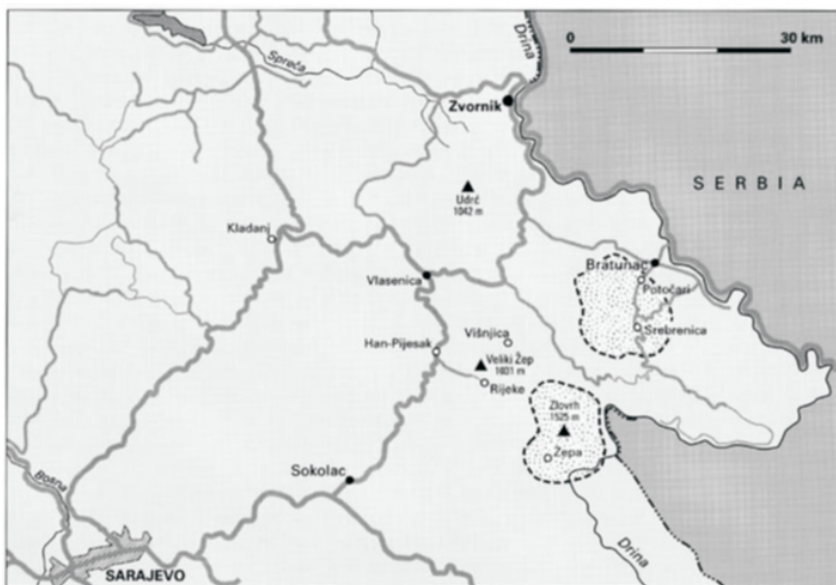

Тема округлог стола:
ПРОБЛЕМ СРЕБРЕНИЦЕ У СВЕТЛУ СТУДИЈЕ
„МАСАКР У СРЕБРЕНИЦИ“
ПРОФ. ЕДВАРДА ХЕРМАНА (САД)
И ЊЕГОВЕ ИСТРАЖИВАЧКЕ ЕКИПЕ

Учесници:

Мило Ломпар (универзитетски професор, Србија)
Александар Павић (аналитичар, Србија)
Мануел Оксенрајтер (новинар, Немачка)
Никола Живковић (новинар, Немачка и Србија)
Др Рифат Кешетовић (патолог, Федерација БиХ)
Др Љубиша Симић (лекар, Република Српска)
Џевад Галијашевић (професор, Федерација БиХ)
Миодраг Стојановић (адвокат у тиму одбране Ратка Младића, Република Српска)

Распоред: Почетак у 17:30, прва сесија; пауза од 18:30 до 19:00 часова за разгледање изложбе слика о страдању српске Сребренице; од 19:00 до 20:00 часова, приказивање норвешког документарног филма „Сребреница: издани град“; кратка пауза и друга сесија до 21:00 час.

Мапа зоне Сребреница–Жепа

I.

УВОД

Стефан Каргановић

СРЕБРЕНИЧКЕ ПЕРСПЕКТИВЕ: ПОСТОЈИ ЛИ ШАНСА ЗА ИСТИНУ?

Недавно сам прочитао веома вредну књигу једног изузетног аутора. Ради се о *Босанском рајћу* Добрице Ћосића. На једном месту писац каже:

„Мора се уложити напор да се објективно истражи истина сребреничких догађаја 1992–1995. године. Остану ли садашње бројке жртава, владајуће тумачење и значење људске трагедије у Сребреници и око Сребренице, трагедије Муслимана и Срба, Сребреница ће силином атомске радијације да производи само зла осећања и зле мисли, патњу, презир, жудњу за осветом оба народа, муслиманског и српског.“¹

Господин Ћосић је погодио у саму срж сребреничког питања и то на једини начин који доликује великом писцу и хуманисти: тако што је следећи Конфучијев мудри државнички савет назвао ствари њиховим правим именом. У Ћосићевом језгровитом приказу Сребренице налазе се сви елементи који су неопходни за правилно разумевање и делотворно решавање тог незахвалног питања. Пре свега, инсистирање на контекстуализацији које се огледа у смештању сребреничких догађаја у трогодишњи временски оквир између 1992. и 1995. године, уместо уобичајеног насилног сабијања у три дана у јулу 1995. Затим, господин Ћосић указује на још један аспект „владајућег тумачења“

¹ Добрица Ћосић, *Босански рајћ*, Београд, ЈП Службени Гласник, 2012, с. 267.

чења“, а то су спорне бројке. На тим врло упитним бројкама у вези са злочином у Сребреници почива правна квалификација којом се доводи у питање морални интегритет читавог једног народа. Најзад, са забринутошћу писац идентификује кобне последице институционализације лажне слике и њено претварање у метафору кроз коју ће се тумачити Босански рат као целину и оцењивати улоге његових учесника. Злоба, презир, осветољубивост, то су само неки од ефеката који, подразумева се, никада неће моћи да послуже као основа за цивилизовану коегзистенцију три верске заједнице на истом географском простору, биле оне повезане заједничим политичким установама или не.

Наша невладина организација Историјски пројекат Сребреница од почетка своје делатности пре нешто више од три године, дели пишчева основна становишта у вези са Сребреницом. Једноставно питање које ми неуморно постављамо гласи: шта се догодило у Сребреници? Да смо задовољни званичним објашњењем, које је свима познато, не бисмо уопште имали потребе да то питање постављамо. Сам чин постављања таквог питања, у званичној клими где је једини прихватљив одговор већ унапред прописан, сврстава нас у табор критичких мислилаца, дакле ставља нас на сам руб политичке коректности. Пошто не признајемо доктрину политичке коректности, то је положај који нам савршено одговара.

Питање које служи као идеја водиља у нашем раду поставља све већи број угледних и критички оријентисаних страних интелектуалаца. Књига која је била повод за округли сто који смо 5. априла 2012. одржали у Руском дому у Београду, *Масакр у Сребреници*² аутора професора Едварда Хермана и групе англосаксонских истраживача сребреничких догађаја, опипљив је доказ за то. Аутори овог дела различитих су етничких и верских припадности и једина побуда која их обједињује и мотивише њихов рад јесте жеља да се установи и обзнани — истина.

У овој књизи смо одмах препознали истраживачко достигнуће првога реда писано на академски беспрекоран начин. Не

² Едвард Херман и група аутора, *Масакр у Сребреници: докази, коншекст, њолишка*, Београд, Историјски пројекат Сребреница, 2011.

оклевајући, донели смо одлуку да *Масакр у Сребреници* мора што пре бити стављен на располагање српском читаоцу.³

Одговор на питање зашто смо одлучили да широкој јавности у Србији ово дело представимо баш у Руском дому у Београду, врло је једноставан и саморазумевајући. Нисмо могли да смислимо боље место. Поред прилике да амбасадору покажемо да у Србији има Срба, сматрали смо да ту постоји још једна предност, а то је да за расправу поводом једног овако осетљивог питања искористимо баш пријатељску „неутралну“ територију овог знаменитог београдског места.

I

Често себи постављам једно друго, суштински далеко важније питање: зар неколико стотина стварно погубљених муслиманских заробљеника у Сребреници није довољно да се сви сложимо о томе да се тамо догодио тежак ратни злочин и да извршиоци треба да буду процесуирани и отпремљени на издржавање дуготрајних затворских казни? Разуме се да јесте. Зашто онда судбина људи који су стварно страдали као ратни заробљеници, и као заштићена лица према Женевској конвенцији, не представља окосницу сребреничке приче? Постављен на такву, емпиријски неопорециву основу, злочин би се нашао изван оквира сваке разборите сумње или расправе. Злочин је и у таквим размерама довољно озбиљан да починиоцима буду изрекнуте најстроже казне, које се по строгости не би нимало разликовале од оних које се у сваком случају изричу, али не са ослонцем на строго утврђене чињенице него на једну исконструисану и неутемељену причу.

Из ових питања јасно произилази став наше невладине организације Историјски пројекат Сребреница да канонска верзија догађаја у Сребреници у јулу 1995. свакако алудира на стварна дешавања, али да их истовремено и фалсификује. Зашто је то тако?

³ Књига *Масакр у Сребреници* може се наручити преко Балкан Магазина, marketing@balkanmagazin.net. Све информације могу се добити на 011 324 55 03.

Ако анализирамо средишње компоненте из којих се званичан наратив састоји, наћићемо две које се понављају *ad nauseam* и које су практично замениле „сваку разложну и јавну расправу, свако рационално суочавање са чињеницама, свако процењивање и одмеравање елемената“⁴ овог догађаја који је изузетно спретном применом комбинације политичких и медијских средстава постао парадигма за крај двадесетог века.⁵

Ако са званичне цифре сребреничких жртава скинемо једну нулу, доћи ћемо до једне друге цифре, која нимало не умањује тежину кривичне и моралне одговорности починилаца, али која уједно има и ту предност да јесте у складу са проверљивим чињеницама. Међу тим важним чињеницама налазе се расположиви форензички докази.⁶ Међутим, иако задовољава све судскомедицинске критеријуме, тај проверљиви податак има ту слабу страну да је политички неприхватљив. Да је грађена на цифри од неколико стотина жртава, теза о геноциду оставила би врло климав и неозбиљан утисак. Чак и када се утемељава на цифри од осам хиљада у очима стручњака та теза остаје врло упитна,⁷ али појачана додатном нулом неупућеној ши-

⁴ Мило Ломпар, *Дух самојорицања*, Нови Сад, Орфеј, 2012, Друго, допуњено издање, с. 101.

⁵ По професору Едварду Херману то, заправо, представља „тријумф пропаганде крајем двадесетог века“. Edward S. Herman, “The Approved Narrative of the Srebrenica Massacre”, *International Journal for the Semiotics of Law*, Vol. 19, 2006, pp. 431–432.

⁶ Стефан Каргановић и Љубиша Симић: „Сребреница: деконструкција једног виртуелног геноцида“ (Издање Историјског пројекта Сребреница, Београд 2010.), Поглавље 3: *Анализа форензичких извештаја Хашког трибунала*, с. 63; и Поглавље 4: *Тумачење и приказ резултата по масовним гробницама*, с. 83. Целокупан форензички материјал Тужилаштва Хашког трибунала (3.568 аутопсијских извештаја) доступан је на интернет презентацији Историјског пројекта Сребреница, http://www.srebrenica-project.com/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=23&Itemid=21

⁷ За став проф. Вилијама Шабаса, председника Међународног удружења стручњака за геноцид, о томе да ли случај Сребреница задовољава критеријум за геноцид, видети William Schabas: “State policy as an element of international crimes”, *The Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. 98, No. 3, p. 953. Судија МКТБЈ Кристоф Флиге (Christoph Flugge) испољио је своје недоумице у вези са тиме у “A Victory for Justice”, *Der Spiegel Online*, 7/9/2009, <http://www.spiegel.de/international/spiegel/0,1518,635205,00.html>

рокој јавности, домаћој и иностраној, она ипак знатно убедљивије делује.

Суштина политичке и психолошке операције под називом „Сребреница“ не састоји се из тачног пребројавања страдалих или одавања почести невиним жртвама, а још мање пружања утехе преживелима, него из грубог коришћења свих расположивих инструмената ради постизања једног прецизно одређеног циља. У једном другом, али сродном контексту, професор Ломпар је природу тог циља изврсно дефинисао као образовање „активне јавне свести о српској кривици“.⁸

Ако се ствар посматра из тог угла,⁹ многе наизглед независне компоненте сребреничког питања попримају јасан смисао и долазе на своје место као делови интегрисане политичке целине. Из прилога у овом зборнику очитују се техника производње тог комплекса кривице и његови ефекти.

Поред ове „унутрашње“ намене сребреничког наратива, временом је дошла до изражаја и једна друга и, по својим последицама, много шира сврха коју наша сарадница Дајана Џонстон обележава синтагмом „политичке употребе Сребренице“. У свом прилогу она ту мисао објашњава на следећи начин: коришћење на локалном балканском терену настрану, у домену међународне политике Сребреница је постала доктринарни стуб нове праксе за агресивно рушење суверених држава под изговором хуманитарне акције. Ради се, наравно, о концепту „R2P“, право на пружање заштите, или — како би неки скептици пре рекли — савремени еволутивни облик донедавно готово заборављене Брежњевљеве доктрине о ограниченом суверенитету. Низ „хуманитарних интервенција“ изведених после 1995. године, са објашњењем да „међународна заједница“ нипошто не сме остати по страни и дозволити догађање још једне „Сребренице“, те-

⁸ Ломпар, *op. cit.*, с. 113.

⁹ Тамо где се утврди кривица, природно се поставља и питање кажњавања. Начин како то чини албански надрикрњижевник Исмаил Кадаре, бивши, по сопственом признању, сарадник Шика и дворски писац диктатора Енвера Хоџе, врло је индикативан. Кадаре ликује поводом бомбардовања Србије 1999. године и у потпуности се саглашава са тим чином, мотивишући га потребом да се „Србија казни“. Интервју у „Новој српској политичкој мисли“, 25. мај 2012. (<http://www.nspm.rs/prenosimo/oslobodjenje-srbije-od-kosova.html>)

шко да би било могуће или да би, бар на почетку, то уживало широку подршку јавности западних земаља да претходно, као квазиморална подлога, није била исконструисана прича о Сребреници.

Из овога имплицитно произилази и следећи важан увид: балкански корисници Сребренице у Сарајеву могу бити теренски режисери илузије (мада и то уз свесрдну „техничку помоћ“ и под будним оком страних супервизора као што је организација ISMP¹⁰) али да је само до њих и до промоције искључиво њихове политичке агенде, од уздицања Сребренице на питање од светскоисторијског значаја не би било ништа. Они сами за то немају ни могућности ни способности. У питању је преклапање интереса слабијих локалних и много јачих и утицајнијих страних партнера. Зато је тешко замислити да ће тренутно институционализовани наратив о Сребреници надживети трајање те симбиозе политичких интереса. То је нешто о чему би муслиманска страни у Босни и Херцеговини требало добро да размисли.

II

Конкретан садржај те конструкције мора се строго научно испитати и она треба у целини да буде подвргнута темељној критици. Основе те критике већ су постављене и лако су доступне најширој јавности. Да наведемо само неколико најважнијих момената.

У интервјуу немачком политичком часопису *Zuerst!* др Љубиша Симић, у овом тренутку вероватно једина особа на свету која је прочитала целокупан форензички материјал (3.568 аутопсијских извештаја које су сачинили стручњаци Тужилаштва Хашког трибунала) са ексхумација масовних гробница ве-

¹⁰ ISMP: Међународна комисија за нестала лица, (<http://www.ic-mp.org/>) са седиштем у Сарајеву. У сарадњи са Институтом за нестале особе БиХ обавља ексхумацију масовних гробница и врши упаривање ДНК узорака. За критички осврт на рад ISMP видети „Лабораторија ISMP у Тузли и злоупотреба ДНК доказа: питања која траже одговоре“, http://www.srebrenica-project.com/sr/index.php?option=com_content&view=article&id=108%3A2011-07-18-21-03-55_%26catid=12%3A2009-01-25-02-01-02&Itemid=1

заних за Сребреницу,¹¹ оцењује ситуацију у свом научном домену овако:

Пре свега, ДНК анализом не може се доказати ко је био убијен у борби а ко је био стрељан. ДНК само може да помогне при састављању посмртних остатака у некој масовној гробници или између две различите масовне гробнице. Поред тога, ДНК анализа не може да утврди време и место смрти, и свакако не узрок смрти, што представља најважније питање за решавање сребреничке загонетке.

Једино што може да помогне да се на та питања одговори јесу аутопсијски извештаји, који морају бити урађени за сваки сет људских посмртних остатака пронађених у некој масовној гробници. Понекад у аутопсијском извештају говори се о само неколико костију, у другим случајевима о целом или делимичном телу. Након што сам проанализирао сваки аутопсијски извештај који су у периоду од шест година саставили стручњаци Тужилаштва Хашког трибунала (1996–2002) у оквиру њихове истраге вођене на лицу места над свим масовним гробницама везаним за Сребреницу, ја могу да изведем неколико закључака. Прво, укупан број тела која су они ексхумирали износи 1.923. Друго, на 442 тела пронађени су повези и лигатуре, што указује да су та лица вероватно била стрељана. Треће, 505 тела имала су вишеструке повреде у горњим и доњим деловима тела од метака. Тешко је тврдити да ли су све те особе биле стрељане или су неке погинуле у борби. Додатних 527 особа имале су повреде од граната, мина,

¹¹ На први поглед ово ће звучати као екстравагантна тврдња, али је врло реална. Пре др Симића, који је то учинио у оквиру свог задатка као члан једног тима одбране пред Хашким трибуналом, ове аутопсијске извештаје систематски није проучавао нити класификовао нико. Већа која су на основу њиховог садржаја разматрала чињенично стање свакако да нису, као што се из аналитичких делова њихових пресуда јасно види. Те извештаје није прегледало ни Тужилаштво пре него што их је уврстило у доказну грађу, јер да јесте сигурно би склонило око 1.400 где је, према закључку њихових стручњака, немогуће установити узрок смрти као и још неколико стотина аутопсијских налаза где се јасно очитује погибнија током борбених дејстава и који из тог разлога, уместо да доказују, заправо компромитују кључне тезе оптужнице.

Праге (противавионски топ од 30 mm који је такође кориштен и против живе силе), или других артиљеријских оружја. То поуздано указује на смрт током борбених дејстава. За преостала тела узрок смрти није могао бити утврђен. Према томе, да закључимо, форензичка слика је врло сложена и не одговара ономе што би се очекивало да је теза, да су сви ти људи били стрељани, истинита.¹²

Овим разматрањима треба додати још и следеће. Паралелно са одвођењем ратних заробљеника на места погубљења одвијао се и пробој, у борбеном поретку и преко 60 километара српске територије, колоне 28. дивизије Армије БиХ из енклаве Сребреница према Тузли.¹³ Легитимни борбени губици колоне, која је по мишљењу Ричарда Батлера, војног вештака Тужилаштва Хашког трибунала, представљала закониту мету били си позамашни¹⁴ и форензички налази из масовних гробница то убедљиво потврђују. Дакле, у најмању руку истраживањем је установљен — поред погубљења — још један важан, заправо статистички још значајнији, узрок људских губитака међу становништвом сребреничке енклаве у јулу 1995. У поједностављеном јавном дискурсу не само да о овој крупној теми нема ни говора већ се она систематски избегава. Погинули током легитимних борбених дејстава прећутно се мешају са жртвама погубљења да би се на тај начин димензије злочина вишеструко увећале и да би правна квалификација геноцида — што представља поенту свих ових игара цифрама и подацима — утемељеније деловала.

Техника којом се пропагандна опсена производи постаје виднија када бацимо поглед на географски размештај форензичких трагова. Масовне гробнице за које је постојала основана сумња да су могле бити везане за погубљења углавном су скон-

¹² *Zuerst!* (Берлин), мај 2012.; пренето у „*Печачићу*“, „Тољага звана Сребреница“, 3. мај 2012.

¹³ За приказ овог питања и његове релевантности за објективно сагледавање укупне слике догађаја на подручју Сребренице средином јула 1995, као и за уверљивију процену стварних жртава за разлику од борбених губитака, видети прилог адвоката Миодрага Стојановића.

¹⁴ Сведочење Вилијама Батлера (William Butler) у предмету *Појовић и остали* пред МКТБЈ, 23. јануар 2008.

центрисане у пределу Зворника и северно од њега.¹⁵ То су гробнице које су од 1996. до 2002. ексхумирали међународни стручњаци по задатку Тужилаштва МКТБЈ и када их више није било они су престали са радом и отишли.¹⁶ Од 2002. године па надаље ексхумацијама се баве ИСМР и Институт за нестале особе БиХ, али увид у локације гробница које те установе обрађују показује да се оне налазе на путањи повлачења колоне 28. дивизије. То не доводи у питање аутентичност тих посмртних остатака али указује на то да се највероватније ради о легитимним борбеним губицима. Ово су дистинкције које су за специјалисте неспорне и јасне, али у одсуству одговарајућег објашњења лаицима су тешко докучиве. Брисање тих дистинкција из јавне свести ствара информациону празнину која је врло погодна за циљану пројекцију обмањујуће слике.

Најзад, овај сажетак Сребренице био би непотпун без осврта на једну неоправдано запостављену, али у свакој поште-но вођеној истрази незаобилазну, групу актера: извршиоце злочина. Један од најупадљивијих учинака сребреничког хокус-покуса (упадљив, наравно, само у очима специјалиста који се

¹⁵ Изузетак чине гробнице везане за контроверзан локалитет Кравице, на цести Братунац — Коњевић Поље. У периоду 13. и 14. јула 1995. у радијусу од свега неколико километара ту су се догодила два неповезана догађаја која су резултирала људским жртвама на муслиманској страни. Током пробоја 13. јула дошло је до борбеног судара са снагама ВРС и масовних губитака у колони, што преживели у својим изјавама накнадно датим властима у Тузли децидно потврђују. У хангару земљорадничке задруге „Кравица“ 14. јула дошло је до побуне заробљеника и прекомерне реакције српских чувара, проузрокујући поуздано неустановљени број жртава. Канонска верзија све страдале из оба инцидента третира као жртве геноцида, мада је за погинуле у колони та класификација очигледно непримерена, а жртве у хангару „Кравице“ биле су побијене услед непрофесионалности и недисциплине чувара, а не у склопу операционализације геноцидног умишљаја.

¹⁶ Др Љубиша Симић је анализирао аутопсијске извештаје које су сачинили стручњаци Хашког трибунала и своје закључке изводио је на основу њих зато што је то једини расположиви форензички материјал који обухвата и жртве погубљења. Што се тиче активности ИСМР и Института за нестале особе БиХ од 2002. па надаље, ту нема шта да се прегледа или анализира зато што те установе аутопсијске извештаје уопште не праве него само издају „потврде о смрти“, без детаљног описа из којег би се о начину, месту и времену смрти ишта могло закључити.

озбиљно овом темом баве, али свима осталима донедавно скоро невидљив) јесте не само замагљивање на хоризонту јавности већ и спречавање да уопште допре до њене свести, очигледног питања: како се зову непосредни извршиоци масовних погубљења? Где се они налазе? Зашто нико не трага за њима и зашто њих нико не дира?

Све до објављивања 2009. године критичке студије бугарског новинара Жерминала Чивикова *Крунски сведок*¹⁷ о једном од тих убица, Дражену Ердемовићу, ова питања, која су по свим правилима логике и криминолошке праксе требало да буду на самом почетку постављена, нису се уопште могла чути. Она су била засенута процесуирањем или потрагом за „великим именима“ из војнополитичког руководства Србије и Републике Српске. То систематско мимоилажење природне полазне тачке у свакој прописно вођеној истрази одаје политичку залеђину свеукупног пројекта.

Из Чивиковљеве књиге, објављене прво на немачком, затим на српском¹⁸ и најзад на енглеском у издању Историјског пројекта Сребреница,¹⁹ јавност је на своје запрепашћење сазнала да су сви директни учесници стрељања у Пилици, једном од главних стратишта, по исказима Дражена Ердемовића више од десет година уназад властима били именом, презименом и местом боравка — познати. Такође, да су припадали једној мистериозној јединици *condottiera* под називом Десети диверзантски одред, чији је састав усред жестоког етничког сукоба у Босни био мултинационалан (сам Ердемовић је Хрват), чије је место у формацијском саставу Војске Републике Српске још увек неразјашњено и за коју се ни до данас не може поуздано утврдити од кога је примала наређења.

Знаковито је да су се власти активирале да извршиоце сребреничког злочина похapse и приведу некој врсти правде тек више од деценију после извршења кривичног дела и након што је Чивиков уперрио снажан рефлектор свог аналитичког све-

¹⁷ Germinal Civikov, *Der Kronzeuge*, Promedia: Edition Brennpunkt Osteuropa, 2008.

¹⁸ <http://www.srebrenica-project.com/DOWNLOAD/books/Civikov.pdf>

¹⁹ http://www.srebrenica-project.com/DOWNLOAD/books/Star_witness.pdf

тла на постојање и улогу ове енигматичне групе плаћених убица,²⁰ поред њиховог видљивог представника, „крунског сведока“ Хашког трибунала, Дражена Ердемовића. Као што Чивиков показује, Ердемовић је својим лажним сведочењем исплео једну фантастичну причу која сигурно одговара тужилаштву²¹ али која нимало не доприноси стицању аутентичног увида у то шта се догодило у Сребреници.

Чак и површан увид у постојање и делатност Десетог диверзантског одреда довољно је за постављање табу питања: не само то, где је институционална веза између убица и војног и политичког руководства Републике Српске, већ — још битније — на чему се темељи наводна веза између њиховог злочина и државе Србије (којој је парламентарно признање баш такве везе у марту 2010. године било наметнуто) и са српским народом у целини? Уколико се у постојање такве везе интензивније и утемељеније сумња, утолико се инсинуација о српској кривици јасније показује као малициозност лишена сваког искреног моралног импулса.

Овај резиме сасвим је довољан за утемељење разборите сумње у све главне тврдње из којих се састоји канонска верзија догађаја у Сребреници. Из њега се такође очитује и огроман јаз који дели ту популарну верзију догађаја од сложене чињеничне матрице која се указује чим се зарони мало дубље испод површине конвенционално понуђене „истине“ на ову тему. То не само да у потпуности оправдава критичко бављење сребреничким питањем већ га налаже као морални императив.

²⁰ „Целу групу“ ипак би можда требало узети са извесном оградом. На пример, командант Десетог диверзантског одреда, Милорад Пелемиш властима је и даље формално недоступан, мада јесте доступан медијским кућама које су са њиме у задње време урадиле неколико сензационалних интервјуа.

²¹ Ердемовић је сведок-сарадник Хашког трибунала. Он је 1998. године потписао споразум са Тужилаштвом МКТБЈ о признању кривице где је потврдио да је у Пилици лично убио између 70 и 100 заробљених Муслимана а да су припадници његове јединице, које је именовао, тамо укупно стрељале око 1.200. За признато учешће у тако страшном злочину и, за узврат, за преузимање обавезе да ће сведочити у корист оптужнице на свим сребреничким суђењима, Ердемовић је добио изразито благу казну од пет година затвора, од чега је издржао само три.

III

Сада се далеко јасније назире одговор на питање зашто су заговорници сребреничког наратива ненаклоњени истраживању и утврђивању чињеница, зашто траже „преко хлеба погачу“ и фалсификују обим и правну квалификацију несумњиво почињеног злочина, када је потпуно јасно — и ми као дежурни „порицатељи“ то безрезервно прихватамо — да се у Сребреници догодио тежак ратни злочин и да сви који су у њему учествовали, сразмерно својој одговорности, треба да буду кажњени.

Са криминолошког, правног или моралног становишта ту нема дилеме. Остаје још само политичко становиште или, како би се професор Ломпар вероватно пре изразио — идеологизирано. Ту ствари већ друкчије стоје.

Са овог становишта нису примарне чињенице, већ се ту ради о рационализацији српске кривице, са једне стране, и стварању псеудојуристичке подлоге за агресивне ратове под изговором хуманитарних интервенција и мимо норми међународног права, са друге. Српска кривица, да се усредсредимо само на тај аспект, далеко „лепше“ и драматичније звучи ако се уоквири у тезу о почињеном геноциду. Тиме се бар суспендују, ако не и бришу, истоврсне, праве, кривице других балканских и ванбалканских актера. Тиме се постиже још један важан циљ: извршење задатка писања једне нове историје, не само партикуларне која би била ограничена на ратове деведесетих, него опште историје српског народа, која би сезала столећима уназад и представљала интегралну ревизију свих до сада прихваћених увида и оцена његове прошлости,²² сада постаје неупоредиво лакши.

Без барем „осам хиљада стрељаних мушкараца и дечака“ квалификација о геноциду оставља утисак изразите несувислости и даје за право Ноаму Чомском када је рекао да „ако Сребреница јесте геноцид, онда да би описали оно што се догодило

²² Ретроактивна „ревалоризација“ Карађорђа са становишта непоштовања тада непостојећих Женевских конвенција један је од низа примера систематског покушаја да се српска историја реинтерпретира идући уназад много даље од јула 1995. године.

у Аушвицу, морамо измислити неки нови израз“. Међутим, без геноцида — и ово је синтеза свега — без поистовећења и истовремено релативизације што се евокацијом тог термина и његовом применом на Србе постиже, никакво другачије излагање српске кривице не би било задовољавајуће нити прихватљиво. Закључак о геноциду зато се поставља као аксиоматичан и нужан, мимо чињеничних околности и чак упркос њима, као што је то и изнуђено ритуално кајање и извињавање свих српских фактора, појединачних и институционалних. Наметање хипотетичке кривице за геноцид у Сребреници битан је услов за свестрано паралисање одбрамбених капацитета српског народа, за убризгавање у његову самосвест смртоносне дозе моралне пометње, за рушење његовог самопоуздања и, утискивањем печата одговорности за најгнуснији злочин, блокирање сваке визије која би га могла извести из незавидног стања у којем се налази.

Значај Сребренице сконцентрисан је, у првом реду, у обавези да се на савесан и политички неутралан начин истражи и утврди шта се догодило у јулу 1995. Да није накнадно дошло до опортунистичких злоупотреба на политичком пољу, ту би се сва делатност у вези са овим питањем зауставила. Међутим, сада се суочавамо са једном друкчијом и много сложенијом ситуацијом. Фактографски прилаз сребреничкој проблематици у великој је мери потиснут тенденциозним политичким наративом који намеће унапред прописане резултате. Парадоксално, за разлику од чињеничне, та виртуелна верзија догађаја тренутно представља главну претњу животним српским интересима.

Политички интереси и околности који условљавају однос спрам овог питања на међународном плану јесу важни, али су истовремено и пролазни. Зато, емпиријски одговор на изазов Сребренице ипак мора и даље остати примаран као тежиште свих напора који ће се надаље улагати. Још увек преовлађујућа виртуелна верзија догађаја јесте страховито неповољна, али добра вест гласи да ће она трајати само онолико колико се буде одржала коалиција интереса која је пласирала и која је намеће. Српска страна мора да остане будна и увек спремна да своје интересе аргументовано штити све док буде трајао садашњи притисак да се фиктивна конструкција догађаја поунутрашњи и

код Срба претвори у основу свих рефлекса на плану спољне и унутрашње политике.

У међувремену се стрпљиво и савесно мора изграђивати емпиријска матрица догађаја која у датом тренутку мора бити спремна да се попуни празнина што ће настати неизбежним распадом виртуелног наратива.

II.

**СУОЧАВАЊЕ
СА ЧИЊЕНИЦАМА**

Едвард С. Херман

РАЗМИШЉАЊА О МАСАКРУ У СРЕБРЕНИЦИ

Постоји мноштво необичних, готово невероватних околности које се тичу масакра у Сребреници, на које бих овде желео да укажем. Прва од њих је то да су масакр унапред предвидели лидер босанских Муслимана Алија Изетбеговић и министар иностраних послова Мухамед Шаћирбеј, који су упозорили западне лидере да геноцид неминовно следи неколико дана пре него што ће босански Срби ући у Сребреницу. Ту је и необична анегдота о томе како је Изетбеговић групи босанских Муслимана из Сребренице, са којима се септембра 1993. састао у Сарајеву, испричао да му је председник Клинтон, пре тога, рекао да војна интервенција НАТО-а у њихову корист може уследити само уколико босански Срби у Сребреници убију 5.000 Муслимана. Изетбеговић је такву изјаву касније порицао, али постоји најмање осам сведока који су чули када је то изјавио, међу њима и бивши шеф полиције у Сребреници, Хакија Мехољић.¹

¹ Види „5.000 муслиманских глава за војну интервенцију“, *Дани*, 22. јуни 1998. Такође види Тужилаштво против Радислава Крстића (ИТ-98-33-Т), транскрипт, 5. април 2001, п. 9480. Коначно, види норвешки документарца из 2010. аутора Оле Флцума и Давида Хебдитцха, *Сребреница — издани град* (; Осло: Фенрис Филм, 2010), у којем Мехољић препричава Изетбеговићеву „запањујућу тврдњу“ пред делегацијом из Сребренице са којом се састао 1993. Почев од 28.18 минута, Мехољић каже: „Покушаћу да вам кажем тачно шта је рекао председник Изетбеговић: ’Драги мој народе Сребренице, како сте?’ ’Добро, како сте ви, господине председнице?’ ’Клинтон ми је дао предлог: ако четници уђу у Сребреницу и побију 5.000 муслимана, НАТО снаге ће војно интервенисати против српских положаја широм Босна и Херцеговине. Шта ви мислите о томе?’“

Необично је било и повлачење 28. дивизије босанских Муслимана из Сребренице, као и то што нису пружили никакав отпор малобројним Србима, који су је заузели у јулу 1995. Двадесет осма дивизија бројала је око 5.500 људи и била је добро наоружана², иако је Сребреница наводно била разоружана у оквиру споразума и како би се оправдао њен протежирани статус „заштићене зоне“.³ Мало пре ове српске „окупације“, осамнаест официра из водећег кадра 28. дивизије, међу њима и локални командант Насер Орић, опозвани су из Сребренице, наводно да би присуствовали обуци у Зеници. Мада је такав опозив ослабио тамошње снаге босанских Муслимана, није их спречио да, ради провокације, нападну оближњу српску варошицу Вишњица али и неколико наоружаних одреда босанских Срба.⁴

Да ли можда овај низ случајности указује на планирану замку за босанске Србе, који ће бити намамљени да уђу у Сребреницу, да се боре и убијају, како би се потом нашли оптужени да су испунили квоту за акцију НАТО-а? Неизвесно је, али могуће, иако се не слаже са званичном верзијом Запада о Сребреници, те стога не може бити предмет расправе у западним мејнстрим медијима.

Исти ти медији, такође, одбијају било какву расправу о претходном убијању босанских Срба између 1992. и јуна 1995, у великој мери спроведеном у нападима које је организовао Насер Орић, који су покретани из наводно разоружане „заштиће-

² Види Џорџ Богданич, „Увод у освајање Сребренице“, у Едвард С. Херман, уредник, *Масакр у Сребреници: докази, контекст, историја* (Београд, Историјски пројекат Сребреница, 2011), пп. 54–61.

³ Два дана пошто је Сребреница резолуцијом Савета безбедности УН (С/РЕС/819) проглашена за „заштићену зону“, 18. априла 1993. генерал босанских Муслимана Сефер Халиловић, генерал босанских Срба Ратко Младић и генерал Унпрофора Ларс-Ерик Валгрен (Wahlgren) из Шведске постигли су споразум који је подразумевао прекид српске ватре око Сребренице у замену за разоружавање босанскомуслиманског гарнизона од стране Унпрофора у оквиру „заштићене зоне“. Види Марцус Таннер, „“, *The Independent*, 19. април 1993; и Јохн Ф. Бурнс, „У.Н. Сацс Енцлаве Ис 'Савед'; Боснианс Цалл Ит 'Суррендер'“, *New York Times*, 19. април 1993.

⁴ Богданич, *op cit.*, н. 2, пп. 60–61.

⁵ Види Миливоје Иванишевић, *Лична карта Сребренице* (Београд, Хришћанска мисао, друго издање, 2010). У тој књизи Иванишевић пише да

не зоне“ Сребренице. Број убијених према неким изворима достиже чак 3.262, од чега огромну већину чине ненаоружани цивили⁵. Војни заповедник Унпрофора Филип Моријон изјавио је пред Међународним кривичним судом за бившу Југославију (МКСЈ или Трибунал) да је уверен како је Орићево убијање имало „директан“ ефекат у смислу провоцирања Срба на окрутне акције из јула 1995.⁶ Мејнстрим медији и аналитичари са Запада поново су „опрезно“ избегли да цитирају Моријона или да размотре претходне, значајне масакре над српским цивилима у Босни, пошто би то уздрмало уврежени став њихове стране да је масакр у Сребреници био ничим изазван убилачки напад на босанске Муслимане од стране демонизованих Срба које је Запад изабрао за мету.

Још једна важна одлика процеса демонизације били су, и остају, три сарајевска масакра у босанским ратним годинама: „масакр у реду за хлеб“ из 1992, Маркале или „масакр на пијаци“ из 1994. и други масакр на пијаци 1995. године. Сваки се догодио баш у тренутку кад је било потребно оправдати неизбежне одлуке НАТО-а или УН да интервенишу у корист босанских Муслимана. Постојали су веома опипљиви докази да их је вођство босанских Муслимана организовало против сопственог народа, спремно да жртвује своје људе како би се убрзала интервенција НАТО-а. Такав је закључак извео и амерички потпоручник Џон Среј, који је био на лицу места у Сарајеву,⁷ као и генерал сер Мајкл Роуз и лорд Дејвид Овен, поред осталих, који су делили такво мишљење.⁸ Међутим, амерички званичници су желели рат и, заједно са америчким медијима, одбили су да

„списак [Срба погинулих у околини Сребренице] садржи имена 3.262 српске жртве. Према најновијим доказима, приближно 27%, или око 880, убијених људи били су припадници војних и полицијских организација. Преосталих 73% (2.382 жртава) били су цивили” (п. 6).

⁶ *Тужилаштво Трибунала против Слободана Милошевића* (ИТ-02-54-Т), транскрипт, 12. фебруар 2004, п. 31.975.

⁷ ЛТЦ Јохн Е. Срац, „Selling the Bosnian Myth to America: Buyer Beware“, Foreign Military Studies Office Publications, Department of the Army, Fort Leavenworth, октобар 1995.

⁸ Види Давид Биндер, „“, *Foreign Policy*, No. 97, зима, 1994–1995. Такође види David Owen, интервју, у George Bogdanich и Martin Lettmayer, *Југо-*

прихвате било какав став који није одговарао њиховим политичким циљевима.

Да се вратимо Сребреници: многи припадници 28. дивизије и бројни цивили у паници дали су се у бекство, кроз минска поља, наилазећи успут на војне одреде босанских Срба, што је многим босанским Муслиманима донело смрт, при чему је муслимански генерал Енвер Хаџихасановић изјавио да је том приликом погинуло 2.628 војника 28. дивизије.⁹ Ипак, у тврдњама о сребреничком масакру јавља се још једна необична околност, а то је да ни медији, ни Трибунал, док сабирају убијене у Сребреници, не помињу нити придају значај овим жртвама страдалим у борби. Од самог почетка се тврди да је 8.000 наводно убијених људи страдало у егзекуцијама. Смрти у борби су избрисане.

Међународни кривични суд за бившу Југославију те је смрти избрисао претворивши их у накнадну белешку, кроз изјаву да се „не може одбацити могућност да би одређени проценат тела у истраженим гробницама могао припадати људима погинулим у борби“.¹⁰ Могли су исто тако да кажу да се не може одбацити могућност како су неки од тих људи погубљени: управо на основу тог важног питања могли су захтевати детаљније испитивање тела које би омогућило израчунавање вероватних бројки у различитим категоријама. МКСЈ је повећао и број погубљених, са неколико хиљада тела пронађених у гробницама, помоћу претпоставке да постоје још неотворене гробнице у којима би се могао налазити сличан број тела, чиме би се приближили пожељном укупном збиру. Ово није рад правог судског тела, већ пре политички вођена и управљана травестија судства.¹¹

славија: рај који се могао избећи (Yugoslavia: The Avoidable War, New York: Frontier Theatre & Inc., 2000).

⁹ *Тужилаштво Трибунала њрошв Радислава Крсћића* (ИТ-98-33-Т), транскрипт, 6. април 2001, п. 9532.

¹⁰ Судија Алмиро Родригус *et al.*, *Тужилаштво њрошв Радислава Крсћића* (ИТ-98-33-Т), 2. август 2001, параграф 77.

¹¹ Види John Laughland, (Ann Arbor, MI: Pluto Press, 2007).

Још једна необична и чудновата околност је што се одржала укупна бројка од 8.000. Та је бројка изнета много пре него што су о бројним смртним случајевима представљени икакви озбиљни докази, али одржала се до данас; они који је заступају још се боре да изнађу доказе којима ће је поткрепити. У већини случајева првобитни број страдалих у катастрофама бива претеран, да би се постепено смањивао након прикупљања доказа, као што је то био случај 11. септембра, када је укупан број погинулих у Њујорку са 6.900 спуштен на 2.700.¹² За Сребреницу је, међутим, превладала стабилност. Обдукцијски извештаји које је МКСЈ представио између 1996. и 2002. садрже доказе о смрти свега 1.923 особа, од којих су многе, очигледно, погинуле у борби.¹³ После тога, Међународна комисија за нестала лица изнела је тврдњу да је од јула 2011. идентификовала преко 6.598 становника Сребренице који су нестали пошто је град 11. јула 1995. пао у руке босанских Срба, на основу поклапања ДНК између посмртних остатака пронађених у такозваним сребреничким гробницама и ДНК живих сродника несталих лица.¹⁴ Такви докази, међутим, нису стављени на располагање одбрани у правним случајевима, а докази засновани на ДНК не праве разлику између смрти у борби и смрти услед погуљења, нити могу показати време и место погибије.

Постоје наравно и искази сведока. Један од важнијих био је Дражен Ердемовић, који је сведочио на свим великим суђењима и коме је Трибунал (и његови спонзори из НАТО-а) пружио сигурну луку. Ради се о плаћенику хрватског порекла, чија је мала група егзекутора средином јула 1995. била на одмору, у оквиру службе при војсци босанских Срба, а плаћено им је у злату пошто су обавили задатак и, наводно, убили 1.200 затво-

¹² Види David Peterson, “”, ZNet, 14. јун 2004.

¹³ Види Љубиша Симић, „Presentation and Interpretation of Forensic Data (Pattern of Iwury Breakdown)“, у Stephen Karganovic, прир., (Београд: Историјски пројекат Сребреница, 2011), пп. 93–108; посебно пп. 94–104. Такође види Симић, „Analysis of Srebrenica Forensic Reports Prepared by ICTY Prosecution Experts“, *Ibid*, pp. 73–91.

¹⁴ Види „613 Srebrenica Victims to be Buried at a Memorial Ceremony in Potočari“, ICMP, 10. јул 2011.

реника, босанских Муслимана. Ердемовићева прича била је неуверљива, пуна противречности. Налази са поља на којима су извршена убиства нису је подржали, а његове наводне акције биле су супротне интересима команде босанских Срба. Ипак, он је био спреман да говори о умешаности команде, а то је њему и његовим тврдњама донело љубав и заштиту НАТО-а и МСКЈ. Мада га је пратило још шест колега убица, МКСЈ никада ниједног од њих није позвао да сведоче о тој теми, а само га је Милошевић донекле критички унакрсно испитао. У књизи Жерминала Чивикова *Сребреница: крунски сведок*¹⁵ недвосмислено је показано да је сведочио лажно и да је МКСЈ учествовао у његовим лажима. Исто је показано и у делу чији сам ја приређивач, *Масакр о Сребреници: докази, контекст, ђолићика*.¹⁶

Западни медији потпуно су потиснули доказе из Чивиковеве књиге, иако је Ердемовић био главни сведок у низу суђења пред МКСЈ, чија су мета били Срби и чији су исход дугогодишње затворске казне. Ово јасно илуструје чињеницу да мејстрим медији на Западу веома често прихватају партијску линију и одбијају било какав покушај да се она оспори — они *де фацто* служе као пропагандни систем и у том смислу раде са циљем да обезбеде пристанак на ставове владајуће класе на начин који је тобоже својствен тоталитарним системима а супротан западним принципима. У складу с тим, претворили су „масакр у Сребреници“ у заштићену зону чије наводне истине служе западним интересима као и интересима неспрских нација данас разбијене Југославије. „Масакр“ је политички тријумф: за босанске Муслимане, Хрвате (који су се тада spremали да наредног месеца започну етничко чишћење Крајине) и Сједињене Државе, које су тако могле да оправдају директан напад на Србију, изградњу циновске војне базе на Косову и започињање осталих „спасилачких мисија“ и „хуманитарних интервенција“ широм Земљине кугле. Ипак, разумни људи би требало да се уздрже од доношења закључака и покажу вољу, уз чак нестрпљење, да проуче све доказе.

¹⁵ Жерминал Чивиков, *Сребреница: крунски сведок* (Београд: Историјски пројекат Сребреница, 2010).

¹⁶ Херман, *Масакр у Сребреници: докази, контекст, ђолићика*.

Љубиша Симић

СРЕБРЕНИЦА У СВЕТЛУ СУДСКОМЕДИЦИНСКИХ ДОКАЗА

Скоро да ниједан догађај у скоријој прошлости није показао толики степен резистентности на време и на појављивање новог доказног материјала као што то чини Сребреница. Безмало 17 година од завршетка рата у Босни и даље је актуелна као да се догодила пре неколико дана и представља се на непромењен начин. Дobar део своје снаге Сребреница црпи од оних који су деведесетих година били одговорни за фабриковање митова. Међу њима, Сребреница је свакако један од највећих. Једном обликован мит преживео је захваљујући обилатој пропагандној подршци медија. Додатну помоћ да преживи сребренички мит добија од оних који се сребреничком проблематиком баве на површан или научно неутемељен начин. Што је још опасније, делујући под окриљем појединих организација или под плаштом међународног правосуђа, они врше насиље над чињеницама.

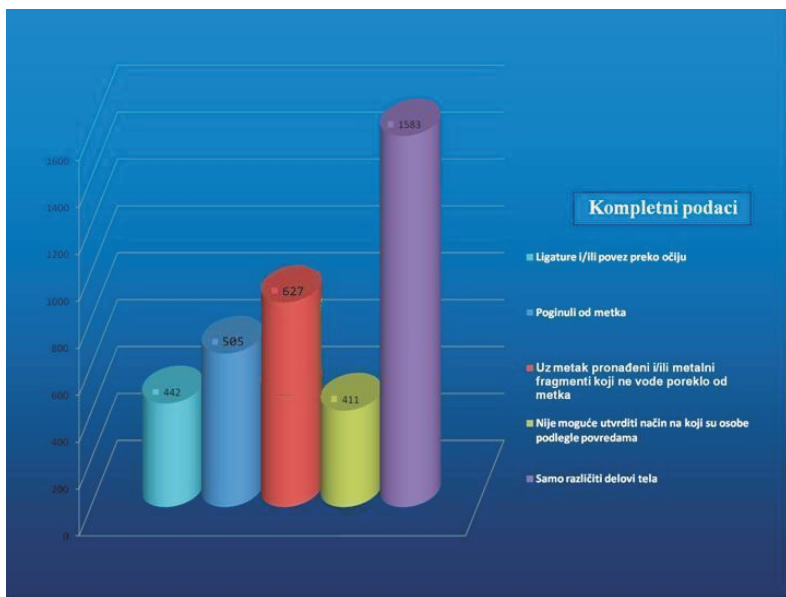
Тешко је супротставити се медијима, али зато за ове друге имамо адекватан одговор. Њихова склоност ка доношењу произвољних закључака који само на кратко продужавају живот сребреничком миту пружа нам могућност да их разоружамо и да откопамо и изнесемо кључне чињенице која се последњих 17 година брижљиво сакривају од очију шире јавности. При том, треба имати у виду да је настојање да се дође до целовите слике у великој мери закомпликовао Хашки трибунал својим пресудама које су послужиле као платформа за наметање једностраног и

чињенично неутемељеног става о догађајима у јулу 1995. у Сребреници. Но кренимо редом. Прво запетљавање Гордијевог чвора десило се изрицањем пресуде генералу Крстићу 2001. године.

У параграфу 82 првостепене пресуде, Крстићево веће констатује да „од времена заузимања Сребренице, поприлично више од 7.000 лица недостаје“ и да се из сплета околности да закључити да је „већина несталих лица стрељана и сахрањена у масовним гробницама.“ У том тренутку ексхумирано је по тврдњама суда 2.028 тела.¹ Међутим, таква спознаја не спречава судско веће да усвоји закључке тужилаштва да су преостала неоткопана и неидентификована тела, која се наводно налазе у додатних 18 масовних гробница, такође жртве стрељања. Веће у пресуди наводи нешалантану процену да се у неоткопаним гробницама налази још 2.571 тело, што би им уз горе наведених 2.028 тела дало број који би још увек био испод мете од седам до осам хиљада, али би био примеренији закључцима наведеним у пресуди. Симптоматично је за начин размишљања суда да се судско веће ни једног тренутка не бави очигледним питањем. Како се дошло до броја тела у још неоткопаним масовним гробница, не наводећи чак ни локалитете тих гробница чији неексхумирани и необрађени садржај веће унапред уграђује у своју пресуду? По инерцији сопственог резонувања, и без доказа, веће преузима тврдњу тужилаштва да се у неоткопаним гробницама налазе — жртве стрељања.² Истина, у параграфу 77 у првостепеној пресуди Крстићу, Веће прихвата да је један број људи „могао погинути и током борбених дејстава“, али се не упушта у процене о броју. Резултати до којих смо ми дошли

¹ Првостепена пресуда Крстићу, пар. 80.

² Аутопсијски извештаји садрже низ примера случајева који се, да их је суд прописно размотрио, не би могли прибројати скупини стрељаних. У извештајима GL01/758B и GL01/760B са локалитета Глогова стоји да су у џеповима настрадалих особа пронађени ножеви. То указује да су те особе највероватније погинуле у борбеним дејствима, јер да су биле заробљене приликом претреса хладно оружје би им било одузето. У извештају ZJ05B189, са локалитета Зелени Јадар, стоји да је особа страдала од шрапнела, што несумњиво искључује могућност стрељања. Ови примери показују предност аутопсијских извештаја у односу на ДНК налазе као несравњено поузданији метод за утврђивање релевантних околности, а пре свега вероватног узрока смрти.

Табела са приказом комплетних података

брижљивом анализом целокупног форензичког материјала Хашког трибунала, који смо у својству члана једног тима одбране у Хагу имали на располагању, показују да је 2002. године, на крају теренског рада своје форензичке екипе, Тужилаштво располагало са укупно 1.923 тела. У овај број улазе и гробнице откопане након пресуде изречене генералу Крстићу, што значи да у време изрицања наведене пресуде никако нису могли имати 2.028 тела као што тврде, него је тај број био мањи.

Да би било јасно треба напоменути да целокупан фонд посмртних извештаја који су се налазили на располагању Хашког трибунала 2008. године садржи укупно 3.568 извештаја, и да смо у нашој анализи обрадили сваки од њих.³ С разлогом ко-

³ У својству члана тима одбране пуковника Љубише Беаре на суђењу групи оптужених у предмету *Појовић и други* у Хагу, др Љубиша Симић је имао доступ свој судскомедицинској документацији коју је користило Тужи-

ристим термин „3.568 извештаја“, а не „3.568 тела“ зато што када је у питању Сребреница један аутопсијски извештај не значи једно тело. Као што смо у разним публикацијама и током вештачења пред Судом Босне и Херцеговине у Сарајеву показали, највећи број извештаја — а то је 44,4 одсто — садржи само мањи део тела, понекад само по једну кост или фрагмент кости. Посмртни остаци из ове категорије, на које се скоро половина ових извештаја односи, не дозвољавају извлачење никаквог закључка о начину и узроку смрти, што их чини неупотребљивим за утврђивање било каквих судско-медицинских чињеница у кривичном процесу. Када се узме у обзир да људско тело садржи преко 200 костију, постаје јасно зашто се један аутопсијски извештај овакве врсте не може разматрати као једно тело. То значи да је број тела, односно лица настрадалих од свих узрока која се налазе у сребреничким гробницама, далеко мањи од броја извештаја. То се може лако уочити анализом масовних гробница и графикона где се приказује стање у тим масовним гробницама.⁴

Да би резултати рашчлањивања масовних гробница везаних за Сребреницу били потпуно прегледни, као што се на графикону види њихов садржај смо поделили у пет група.

У првој групи налазе се тела или посмртни остаци у којима су пронађени повези преко очију и/или лигатуре.

Другој групи припадају тела код којих је пронађен метак или повреде настале од метка. Такве повреде не упућују на децидне закључке о начину смрти јер су могле настати како током борбених дејстава, тако и током стрељања заробљеника, али не искључују ово последње.

Трећој групи припадају тела код којих није било изолованих повреда од метка него су уз метак пронађени и метални фрагменти различитих врста чије се порекло са сигурношћу не

лаштво Хашког трибунала. Др Симић јер такође сведочио у својству вештака пред Судом Босне и Херцеговине у предметима *Јевић и други*, *Пелешки и Перић*, и *Драган Нешкових и други*.

⁴ Детаљан пресек и анализа свих сребреничких масовних гробница доступни су на: http://www.srebrenica-project.com/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=23&Itemid=21 На истом месту постављено је свих 3,568 аутопсијских извештаја форензичара Хашког трибунала.

може одредити или чије порекло води од гранате или мине. У овој категорији налазе се и тела где су пронађени само различити метални фрагменти.

Четврта група односи се на комплетна или скоро комплетна тела код којих није било могуће утврдити узрок смрти.

Последња, и највећа група, јесу заправо извештаји где су пронађени само мањи делови тела, врло често само једна кост, или изоловано стопало у чизми, бутна кост, патела и слично. У тој категорији налази се укупно 1.583 извештаја од укупно 3.568 колико су форензички стручњаци Тужилаштва Хашког трибунала сачинили, или изражено процентима — 44,4 одсто. Тај број још више добија на значају ако се узме у обзир да у 92,4 одсто извештаја из ове категорије, форензичари Трибунала нису утврдили узрок смрти.

На основу анализираних обдукционих налаза и изведене класификације њиховог садржаја, професионално одговорно могли би се извући следећи закључци о вероватној судбини лица на која се овај материјал односи.

1. Прва група састоји се од 442 тела на којима су пронађени повез преко очију и/или лигатуре на рукама. Према слободној процени суда, када је реч о оваквим извештајима, те особе могу се третирати као стрељане.

2. Код 655 тела пронађене су повреде које се у форензичким извештајима воде као повреде настале од метка и на основу само те околности није могуће прецизирати да ли су те особе стрељане или су подлегле повредама задобијеним током борбених дејстава, или је до смртног исхода дошло на неки други начин. Међутим, на основу описа повреда у аутопсијским извештајима, за око 150 жртава у овој групи може се са високим степеном сигурности рећи да нису страдали од пушчаног зрна зато што показују образац повређивања који по својим карактеристикама, у смислу величине дефекта на костима и изражене фрагментације костију, више одговара дејству Праге или неког сличног оружја него дејству обичног пушчаног зрна.⁵

⁵ На пример: дефекти на лобањи уз фрагментацију већу од 10 см. или фрагментација лопатике са преломом суседних шест ребара, што се може на-

3. За известан број жртава (477) може се са прихватљивим степеном професионалне сигурности рећи да нису били стрељани јер је код њих утврђено присуство шрапнела и других металних фрагмената, који не воде порекло од метка или чије порекло поуздано није утврђено. Овакви извештаји наводе на закључак да је један значајан број жртава настрадао током борбених дејстава, односно током повлачења 28. дивизије АБиХ ка Тузли.

4. За 411 тела није било могуће утврдити да ли се ради о погубљењу или не зато што су та тела некомплетна и не може им се установити узрок смрти. Овој скупини такође припадају и тела на којима нису пронађени никакви трагови пројектила, па самим тим узрок насилне смрти није ни могао бити утврђен.

5. Последња и највећа skupина извештаја, укупно 1.583, садржи не тела или знатне делове тела, него само по неколико костију. На основу таквих извештаја, као што је напред наведено, није могуће извући никакве закључке, тим пре што велики проценат тих извештаја не описује никакве трауме. Ово поткрепљује и чињеница да у 92,4 одсто случајева у овој групи у аутопсијским извештајима које су сачинили судско-медицински стручњаци Хашког тужилаштва узрок смрти званично није могао бити утврђен.

На основу наведене слике, која је веома хетерогена, могуће је извести следећи закључак. Да је тачно да огромном већином посмртни остаци у сребреничким масовним гробницама припадају погубљеним лицима, као што се у оптужницама и пресудама Хашког трибунала и Суда БиХ тврди, очекивало би се да ће преглед аутопсијских извештаја показати углавном једнообразан тип рањавања, у складу са том хипотезом. Емпиријски докази, напротив, указују на изузетну разноврсност у образцу рањавања и у општем стању посмртних остатака. Дакле, хипотеза није потврђена.

ћи у форензичком материјалу. Видети случај No RV02 /308B у форензичком архиву Хашког трибунала. У форензичкој терминологији, карактер оваквих повреда се описује као *burst out* рана, што у већини случајева искључује обичан метак.

Контролна анализа

И поред чињенице да су ови резултати више него јасни, сматрамо да би било од општег интереса да извршимо још једно истраживање јер нам претходно није дало сасвим поуздан увид у укупан број страдалих. Због велике количине извештаја који садрже само по неколико костију, желели смо да резултате проверимо и на други начин, те смо прибегли додатном испитивању. Један од наших основних циљева је да утврдимо што тачније укупан број тела у наведним масовним гробницама.

Основа од које смо кренули била је пребројавање лобања и бутних костију. С обзиром на то да су у великом броју случајева лобање смрскане или распарчане, понекад и на више од 20 костију, тај приступ се није показао плодним па смо прешли на пребројавање бутних костију у свих 3.568 аутопсијских извештаја форензичких стручњака Хашког трибунала. У нашем истраживању пребројали смо све десне и леве бутне кости, као и фрагменте бутних костију где се могло утврдити да ли припадају десној или левој кости. За један мали број фрагмената (укупно 28) због њихове величине није се могло утврдити да ли припадају десној или левој бутној кости.

Као што се из табеле може видети, резултати овог истраживања у изузетној мери се поклапају са претходном анализом. Применом обе методологије утврђено је да је укупни број тела пронађених у наведеним масовним гробницама мањи од две хиљаде, прецизније негде између 1.919 и 1.923. Ова укупна цифра за све гробнице — да нагласимо — обухвата обе категорије лица, како оне који су могли бити стрељани тако и оне који су вероватно погинули током борбених дејстава. Овим је наша теза, на коју смо у главном истраживању указали, а то је да се знатан број извештаја (44,4 одсто) који се састоје из фрагмената не може ни апроксимативно третирати као тело, потпуно доказана. Број таквих извештаја, да још једном поновимо је 1.583. Када број тих извештаја (1.583) одуземо од укупног броја „случајева“ за које стручњаци трибунала воде обдукциони протокол (3.568) добијамо цифру од 1.985 тела различите комплетности, што се у прихватљивим оквирима поклапа са резултатима наше контролне анализе са ослонцем на бутне кости, која нам

даје мерни опсег од укупно између 1,919 и 1,923 усмрћених особа у масовним гробницама које су везане за Сребреницу.

Масовне гробнице	Десна бутна кост	Лева бутна кост	Фрагмент кости
Липље	131	131	4
Равнице	221	224	1
Глогова	275	273	2
Чанчари цеста	233	240	3
Козлук	318	315	0
Хоџићи цеста	155	156	2
Церска	146	146	0
Нова Касаба	56	56	0
Лажете	110	110	0
Пилица	115	115	0
Зелени Јадар	116	113	1
Брана	31	32	15
Коњевић Поље	12	12	0
Укупан број бутних костију	1.919	1.923	28

Ако је сврха ексхумација на терену и аутопсијских извештаја које су сачиниле судскомедицинских екипа Тужилаштва Хашког трибунала била да пружи документовану подлогу за тезу о стрељању седам до осам хиљада заробљених особа након пада сребреничке енклаве у јулу 1995, задати циљ није постигнут. Из њихових налаза јасно произилази да неколико стотина лица вероватно јесте било стрељано, али на основу таквог фо-

рензичког материјала није могуће поткрепити цифру која се наводи не само у оптужницама него и у неколико већ правоснажних пресуда МКТБЈ.

Од 2007. године, почев са предметом *Појовић и други*, стандардни приступ који је карактеристичан за судску медицину у кривичним случајевима — аутопсијски извештаји са детаљним описом повреда и општег стања посмртних остатака — премештен је у други план. Замењен је резултатима ДНК упаривања које је обавио ИСМР, Међународна комисија за нестала лица у својим лабораторијама у Босни и Херцеговини. ДНК налази представљени су Хашком трибуналу (и веће је то усвојило) као напредна савремена метода за решавање кључних питања у вези са догађајима у Сребреници. Истовремено, аутопсијски извештаји дискретно су склоњени са хоризонта јавне пажње.

Нагли губитак значаја аутопсијских извештаја представља чињеницу која је сама по себи од великог значаја. Повреде и њихови узроци, импликације пронађених пројектила од мина и граната, као и друге сличне форензичке појединости, престали су да бивају активан предмет судске расправе. Новина се састоји из следећег: у предмету *Појовић и други* пред Хашким трибуналом, технологија ДНК уведена је као примарно средство за утврђивање броја стрељаних жртава и доказивање да се у Сребреници догодио геноцид.

Настрану то, што је вишегодишњи истраживачки рад на терену у ексхумирању масовних гробница и састављању форензички значајних аутопсијских извештаја тиме бачен у засенак. На велика звона, извођени су докази нове врсте. У пресуди у предмету Поповић говорило се о 5.336 идентификованих стрељаних лица а „потенцијално“ о 7.826,⁶ повезивале су се примарне са секундарним и терцијарним масовним гробницама при чему су се користили аргументи до тада непознати у судскомедицинској пракси у настојању да се цифра стрељаних што више повећа.

Практични учинак ове велике представе, ако би ненаучне премисе на којима почива биле прихваћене, јесте то да би покушаји да се аналитички рашчлани судбина страдалих Муслима-

⁶ *Појовић и други*, првостепена пресуда, пар. 624.

на из сребреничке енклаве после 11. јула 1995. били практично обесмишљени. Ако би проблематика била затворена у оквиру ДНК упаривања, погинули током борбених дејстава постали би невидљиви зато што су једино аутопсијски извештаји материјалан доказ који разјашњава њихову судбину.⁷ Стварно стрељаним лицима прикључило би се мноштво других, који то нису били. Настрадали из свих категорија били би измешани не ради утврђивања истине него ради постизања пропагандног ефекта.

Ми смо ову нову тактику одмах препознали и упозорили смо јавност да је за расветљавање догађаја у Сребреници ДНК технологија бескорисна. Она не пружа одговоре на два главна питања која се постављају у контексту утврђивања кривичне одговорности: узрок смрти и време смрти. ДНК може да буде врло користан у свом домену: идентификација страдалих и повезивање разбацаних посмртних остатака исте особе. Међутим, о узроку или природи повреда које су довеле до смртног исхода, што је у многим случајевима кључно за разликовање стрељаних од погинулих током борбених дејстава, ДНК технологија не може да каже — ништа.

Други вид злоупотребе ДНК анализе који је након оваквог увођења убрзо дошао до изражаја јесте научно неутемељено повезивање разних гробница у функцији упорно зацртаног циља да се број мртвих који би се могли везати за Сребреницу повећа. У ту сврху, на основу присуства делова једног или два тела из секундарне гробнице за које се утврди позитивна ДНК веза са примарном, целокупни садржај тих масовних гробница, било да су оне секундарне или терцијарне, сабира се са примарном. То можемо илустровати на примеру Пилице, јер од свих гробница она се понајвише помиње како пред Хашким трибуналом тако и пред Судом БиХ. Једно од мојих сведочења у

⁷ Важност аутопсијских извештаја, који садрже податке о образцу рањавања, за утврђивање узрока и начина смрти ових дана добила је потврду после мистериозног покоља преко 100 цивила у сиријском граду Хули. Једна страна тврди да су страдали жртве артиљеријског напада владиних снага на цивиле, док друга тврди да су виновници злочина побуњеници, и да су га извршили са пропагандном намером да за злочин буде оптужена влада. Шта год било на ствари, ово илуструје значај и импликације поузданих одговора на оваква питања у сличним ситуацијама.

својству вештака пред Судом БиХ односило се управо на ову масовну гробницу.

Масовна гробница Економија „Браћево“ — Пилица као примарна садржи 115 тела. То је минималан број тела на основу пребројаних бутних костију, али он може бити и за неколико тела већи с обзиром на то да је било измештања у секундарне гробнице па зато постоји могућност да су нека тела некомплетна. ДНК анализом коју је обавио ИСМР идентификоване су 124 особе, што у овом случају не представља значајну разлику. То је далеко мање од 1.200 тела за које је Дражен Еремовић, као један од кључних сведока — учесника Хашког трибунала у овом злочину пред судом тврдио да је било стрељано на Економији „Браћево“ у Пилици. Да би се надоместила разлика између материјалних доказа и Ердемовићеве непоткрепљене тврдње,⁸ суду је било предочено решење у облику ДНК налаза. Наиме, поред горе наведених 115 лица, или по тврдњама ИСМР 124 лица, коришћењем резултата ДНК упаривања утврђено је да још 32 лица пронађених у секундарним масовним гробницама води порекло из Пилице. Чак када би оваква анализа била прихваћена, нови број страдалих од око 150 лица и даље је далеко мањи од 1.200. Креативни намештеници ИСМР зато су прибегли следећој довитљивој конструкцији: ако се упаривањем ДНК за једно тело утврди да се његови делови налазе и у примарној или у секундарној гробници, онда се целокупан садржај секундарне масовне гробнице приписује примарној без обзира на то што ни за једно друго тело у тој секундарној масовној гробници нема ДНК поклапања.

Таквим начином повезивања у овом конкретном случају волшебно се стигло до броја од 1.052 лица за која се сада тврди да воде порекло из масовне гробнице Пилице. Да би се то постигло, у овом конкретном случају примарној гробници су приписиване терцијалне гробнице које чак немају ни једну директну ДНК везу. На такав начин, наведеној примарној гробници у Пилици придодате су секундарне гробнице Чанчари цеста 5,

⁸ По оцени проф. Едварда Хермана, ти, и многи слични, ставови лишени материјалног покрића представљају „bare assertions“, или „голе тврдње“.

Каменица 6 и Каменица 10, без икаквог упоришта у ДНК анализи.

Примера манипулације ДНК резултатима је безброј. Данаас постоји чак и могућност израде лажних ДНК профила који сасвим убедљиво делују и које је без посебне опреме тешко препознати.⁹ Како год, мит о универзалној и ненаменској примени технологије ДНК је срушен и Суду у Сарајеву (а ускоро и Трибуналу у Хагу) саопштено је да ДНК није релевантан за решавање сребреничког питања. Нема сумње да ће протагонисти сребреничког мита урадити све што је у њиховој моћи да га одрже и заштите од научно утемељене критике што дуже.

ПРИЛОГ

Др Томас Парсонс, директор Форензичких студија у Међународној комисији за нестала лица [ICMP] у Сарајеву, установе која игра водећу улогу у прикупљању и обради материјала за ДНК анализе у вези са Сребреницом сведочио је 22. марта 2012. на суђењу Радовану Караџићу. Током унакрсног испитивања Парсонс је на питање оптуженог потврдио да ДНК анализа не пружа никакве информације о околностима смрти. По-

⁹ Ово је у форензичкој пракси тако изражен проблем да је израелска биолошка лабораторија Nucleix из Тел Авива произвела опрему која са високим степеном поузданости разликује праве од, до непрепознатљивости фалсификованих, лажних ДНК резултата. Пошто лабораторија ICMP у Тузли, која се бави ДНК упаривањем и чије резултате Хашки трибунал уважава, не дозвољава независним лабораторијама да коришћењем истих узорака верификују њене резултате, тврдње ICMP о хиљадама идентификација сребреничких жртава постају врло сумњиве. Међутим, у пресуди у предмету *Пойовић и други*, пар. 624, претресно Веће МКТБЈ изричито напомиње да се његова пресуда темељи на непроверљивим ДНК подацима ICMP, или „голим тврдњама“, како би се изразио професор Херман.

сле изворног текста испитивања на енглеском, у продужетку наводимо и српски превод.

Prosecutor v. Karadzic, trial session, Thursday, 22 March 2012, Transcript, p. 26633

5 Q. [Interpretation] Thank you. Do we then — should we then
6 understand that your position is that those DNA profiles that you
7 established and linked to the events in Srebrenica in 1995, should we
8 understand — or can you tell us whether you have established the manner
9 of their death?

10 A. The manner of death has been established in a very, very large
11 number of those cases by the pathologists in question. But the manner of
12 death played no role in the establishment of this list.

13 Q. Thank you. And do you know that the indictment here, one of the
14 charges is unlawful killings and executions.

15 So is it your claim that those people whose DNA profiles you have
16 established were killed in an unlawful manner and did you separate that
17 from those who were killed in action?

18 A. The ICMP does not concern itself with whether — with the legal
19 question of how these people were killed or — particularly with whether
20 their deaths were lawful or not. I'm reporting on the identifications
21 that have been made with regard to mortal remains recovered from these
22 graves.

Dr. Parsons was the director of the forensic sciences for the International Commission for Missing Persons which operates a highly experienced DNA laboratory system active since 2001. [Transcript (Unofficial), Prosecutor v. Karadzic, 21 March 2012, p. 2 and 3]

Превод на српски језик

Тужилац против Караџића, главни претрес, четвртак, 22 март 2012, Транскрипт с. 26633, алинеје 10 — 22.

Питање Радована Караџића: ...можете ли нам рећи да ли сте установили начин њихове смрти?

Одговор Томаса Парсонса: Начин смрти је био утврђен у врло великом броју тих случајева од стране патолога. Међутим, начин смрти није играо никакву улогу у производњи овог списка.

Питање Радована Караџића: Као што вам је познато, једна од оптужби овде односи се на противправно убијање и стрељање. Дакле, да ли ви тврдите да су ти људи чије сте ДНК профиле установили били убијени на противправан начин и да ли сте та лица раздвајали од особа које су погинуле у борби?

Одговор Томаса Парсонса: Међународни комитет за нестале особе се не бави питањем како су те особе биле убијене, нити да ли је њихова смрт била законита или не. Ја пружам извештај о идентификацијама које су биле обављене у вези са посмртним остацима који су били ексхумирани из масовних гробница.

Томас Парсонс је директор форензичких студија у Међународној комисији за нестала лица [ICMP]

Жерминал Чивков¹

СЛУЧАЈ Д. ЕРДЕМОВИЋА И НЕОТКРИВЕНА ИСТИНА О СРЕБРЕНИЦИ

Југословенска полиција ухапсила је 2. марта 1996. године у Новом Саду два војника армије Републике Српске (РС), Дражена Ердемовића и Радослава Кременовића. Они су затражили у Београду контакт с представницима Међународног трибунала за бившу Југославију (МТБЈ) да би саопштили Трибуналу о неком војном злочину у Босни, у којем је Ердемовић лично учествовао. Пре него што су ухапшени, њих двојица су 1. марта разговарали са двоје западних новинара: Ванесом Васић-Јенковић из АВС и Рено Жирар из париског часописа *Фигаро*. 13. марта *Фигаро* је објавио велики чланак о Ердемовићу. У том тексту Ердемовић тврди да се договорио са истражним судијом Трибунала, да Трибунал не подигне оптужницу против њега. У Хагу ће Ердемовић бити само сведок, а не и оптужени. После тога ће се преселити са својом породицом у једну од западноевропских земаља.

Југословенске власти су 6. марта почеле судску истрагу против Ердемовића и Кременовића. Ердемовић је признао да су у јулу 1995. године, он и још седам бораца из састава 10-ог диверзантског одреда Армије РС, стрељали код села Пилице у БиХ око 1.200 цивила муслиманске националности. 7. марта главни тужилац Трибунала Ричард Голдстоун затражио је од

¹ Предавање на Међународном симпозијуму о Сребреници и Хашком трибуналу одржаном у Руској академији наука у Москви 22–23. априла 2009. године.

југословенских власти да оба војника испоруче Трибуналу. 30. марта авион југословенског авиопревозника превезао је Ердемовића и Кременовића у Хаг. 22. маја Кременовић је ослобођен и вратио се у Београд, јер тужилаштво Трибунала није имало потребу за њим као сведоком... 29. маја Трибунал је подигао оптужницу против Ердемовића. Оптужница се по садржини није разликовала од оне подигнуте против Ердемовића у Новом Саду. 29. новембра 1996. године, судско веће Трибунала осудило је Ердемовића на 10 година затвора за *рајне злочине и злочине против човечности*. 5. марта 1998. године, друго судско веће смањило му је казну на 5 година. У августу 2000. године Ердемовић је изашао на слободу. За учешће у убиству 1.200 људи, он је одлежао три и по године. На основу програма Хашког трибунала за *заштићене сведоке* Ердемовић сада живи са новим презименом негде у Северној Европи. Повремено се Ердемовић појављује у Хагу као заштићени сведок у свим процесима који се односе на такозвани геноцид над босанским Муслиманима.

Све што знамо о масовном убиству код села Пилице у јулу 1995. године, засновано је искључиво на признању Дражена Ердемовића. Судска одлука о његовом случају од 29. новембра 1996. године донета је по убрзаној процедури (*guilty plea*). Та процедура је резултат договора између окривљеног и тужиоца. Окривљени даје „искрено признање“ које може да послужи као доказ против других лица, а тужилац на основу тог признања моли суд да изрекне што је могуће мању казну за окривљеног! Ердемовић — је главни сведок Трибунала. „Искрено“ признање Ердемовића омогућило му је да се не појави на унакрсном испитивању, а суд има једини задатак — да му одреди — висину казне! Када се има у виду огромна тежина тога злочина, чињеница да је суд „признање“ Ердемовића узео као довољан доказ, изгледа мало чудно. Процесни кодекс Трибунала очигледно дозвољава такав рад.

Неколико речи о том важном сведоку „геноцида“ над босанским Муслиманима. Дражен Ердемовић рођен је у Тузли, у граду са већинским муслиманским становништвом. Мајка му је била Хрватица, а отац Србин, а он се изјашњава као босански Хрват. Ердемовић је напустио војну службу у Југословенској

народној армији (ЈНА). Године 1991. он ради као полицајац у Републици Хрватској. Када се у априлу 1992. године вратио у Тузлу, агонија Југославије била је у пуном јеку, као и грађански рат, који је захватио Босну. Ердемовић је поново позван у ЈНА, но он предност даје укључивању у Армију БиХ, где су већином Муслимани. Крајем 1992. године он оставља ту Армију и одлази у Армију босанских Хрвата (ХВО). У пролеће 1993. године Ердемовић поново мења униформу пребацивши се у РС и пријављује се за службу у Армији РС. Њега су примили у једну нову војну јединицу, управо у 10. диверзантски одред, који је директно потчињен Главном штабу Армије РС, а састав одреда је био мултиетнички. Ердемовићев вод тог одреда имао је тридесетак бораца, међу којима је било неколико Муслимана, неколико Хрвата, један Словенац и два Србина.

Судском одлуком Међународног трибунала за бившу Југославију о случају Ердемовића прихваћено је као доказано да је 16. јула 1995. године Ердемовић учествовао у убиству око 1.200 Муслимана. Сагласно тврдњама Ердемовића, то масовно убиство било је извршено по наредби Главног штаба босанских Срба, јер је 10. диверзантски одред био директно потчињен Главном штабу. О том злочину Ердемовић је сведочио у низу процеса: на процесу против самог себе (31. маја, 19. и 20. новембра 1996), на подизању оптужнице против Карацића и Младића (5. јула 1996), против генерала Крстића (22. маја 2000), против Слободана Милошевића (3. маја 2003), против В. Поповића и против других официра Армије босанских Срба (4. маја 2007) и на суђењу Радовану Карацићу (27. и 28. фебруара 2012). Сва та сведочења налазе се у материјалима отвореним за доступ у архиви Међународног трибунала за бившу Југославију. Поред тога постоје и истражни записници о преговорима које је Ердемовић водио са иследницима Трибунала. Они нису доступни, али ја и њима располажем. Располажем и сведочењима Ердемовића изнетим 6. марта 1996. године пред југословенским судијама у Новом Саду. Из свих тих докумената можемо саставити следећу слику масовног убиства:

Осам војника из састава 10. диверзанског одреда Армије РС убили су 16. јула 1995. године 1.200 Муслимана из Сребре-

нице. Убиство је извршено на територији фарме свиња Брањево, крај села Пилице, негде око 40 километара северно од Сребренице. Жртве су довозили аутобусима. Први аутобус, у коме је било 50–60 мушкараца, узраста од 16–60 година, стигао је негде између 10 и 11 сати. Убице су изводиле из аутобуса групе по 10 жртава. То је важно: стално по 10 људи. Руке жртава су биле везане, неки су имали и повезе на очима. Жртве су прво морале да дају лична документа, да их оставе у углу неке гараже. Затим су их убице водиле до места убијања које се налазило сто-двеста метара од аутобуса. Тада би се убице постројиле на 20 метара од жртава и пуцале у њих из аутомата калашњиков појединачним пуцњима. Контролишући да ли је свако заиста убијен, они би на крају крајева и из пиштоља дотукли све оне који су давали знаке живота. После тога су изводили из аутобуса следећу групу од 10 жртава. Ето тако, без посебних контрадикторности Ердемовић је понављао своје сведочење о злочину у свим својим сведочењима. Убице су се с времена на време одмарале. Пушили су, пили ракију. Ердемовић је разговарао с неким Муслиманима. Један је покушао да бежи, сустигли су га и убили. Неки војници су тукли и понижавали своје жртве. Све то је тражило време. До 15 сати после подне сви су побијени. На ливади је лежало 1.200 лешева.

То је немогуће. Немогуће је за пет сати убити 1.200 људи, на начин који је описао Ердемовић. То значи, да је 120 група по 10 жртава, свака била стрељана за два и по минута. Жртве су морале да прођу 100–200 метара до места убијања. Пре тога они су им одузимали лична документа, тукли су их и понижавали, потом их стрељали, проверавали да ли су сви убијени и враћали се у аутобус за следећу групу од 10 жртава. Све то урадити за две и по минуте! И још су одмарали, пили и пушили. Ако је за стрељање једне групе, рецимо, требало најмање 10 минута, мада је и то нереално, пребрзо, онда би ту требало 1.200 минута или 20 сати! Било који нормалан судија могао је доћи до тако једноставног рачуна. Судије Трибунала — нису! Они су прихватили могућност да је 120 група по 10 људи убијено за мање од пет сати. Колико је људи убијено на том месту? Патолози Међународног трибунала за бившу Југославију ексумирали су на том месту 153 леша. То је корпус деликти. Про-

нађени лични документи показују да је реч о Муслиманима из Сребренице. То је ужасан војни злочин и сви одговорни за то, треба да буду кажњени. Ердемовић је стално понављао 1.200 жртава и суд је то прихватио као истину.

„Искрено“ признање Ердемовића у свих његових 12 варијанти прожето је серијом других противречности и апсурда. Никада и ниједан нормалан суд не би прихватио то „самопризнање“ за аутентично и истинито. Ево најкраћих и најважнијих противуречности:

На првом саслушању, пред југословенским судом, Ердемовић је као датум убиства навео 20. јул 1995. године. Његов друг Кременовић потврдио је тај датум. Затим је у Хагу Ердемовић неочекивано изменио своју изјаву и променио датум — 16. јул 1995. године. Зашто је Ердемовић изменио датум који је у Београду навео — другим који је навео у Хагу?

Ердемовић је тврдио да је у априлу 1994. био примљен у 10. диверзантски одред у звању водника и да је био десетар, али у марту 1995. године — одузет му је чин због непослушности. То је био узрок што је он у време убиства, тобоже, био обични војник — редов. Као редова приморали су га да извршава наредбе и није се могао супротставити стрељању. То је лаж. За време стрељања Ердемовић је био водник и никада није био деградиран. То се јасно види из докумената које суд има на располагању, али нико не пита сведока зашто је измислио то деградирање.

Ердемовић тврди да је стрељање извршено по наредби ратног командира, старијег поручника Милорада Пелемиша. Само стрељање одвијало се под командом Брана Гојковића. Гојковић је обичан војник, редов, али по тврђењу Ердемовића он је командовао одељењем које је извршило стрељање. У свим изјавама Ердемовић говори о „командиру Гојковићу“. Из иследничких записника видимо још невероватније ствари. Кад Ердемовић набраја имена седморице војника, који су стрељали под командом „редова“, он спомиње поручника Франца Коса. Поручник Кос био је командир вода 10. диверзантског одреда, који се састојао из два вода. Изгледа да је за време стрељања редов

Брано Гојковић био командир поручнику Косу и воднику Ердемовићу. Из записника се јасно види да иследници уопште не верују Ердемовићу. Све је то апсурд, али свеједно, тако је и остало у записнику. Нико у суду није покушао да сазна од Ердемовића како је могуће да редов командује одељењем у чијем саставу су поручник и водник. Тај апсурд суд уопште не занима.

Ердемовић тврди да је, недељу дана после стрељања, ратни командир Пелемиш организовао атентат на њега. Пелемиш је сазнао да се Ердемовић спрема да се појави у Трибуналу као сведок масовног убиства. Зато је Пелемиш наредио једном од учесника убиства, Станку Савановићу, да убије Ердемовића. У једном бару у Бијељини, Савановић је добио пиштољ и три пута пуцао у Ердемовића. Тешко рањен Ердемовић преживео је неколико операција у Београду. Из записника истражних судија ми сазнајемо нешто друго. У једном бару у Бијељини била је туча пијаних војника из 10. диверзантског одреда. Свађа се завршила пуцњавом и четворица су рањена. Један од рањених био је и Ердемовић. Исто тако, и Савановић је тешко рањен. Никаквог атентата није било. За време унакрсног саслушања Ердемовића који је водио Слободан Милошевић може се сазнати понешто врло интересно. Ердемовић је потврдио да су неки од учесника стрељања у Сребреници добили новац и злато, а други нису добили ништа.

Таква и друга апсурдна измишљања и противречности у сведочењима Ердемовића могу се лако објаснити. Ко је дао наредбу за стрељање, како је изведено стрељање, који је број жртава, какви су мотиви тога злочина? Сва та питања могу се објаснити ако се испитају и стану пред суд сви учесници масовног убиства. И ту долазимо до оног најважнијег. Још за време првог саслушања у Новом Саду Ердемовић је набројао имена и презимена свих својих саучесника. Он понавља њихова имена у својих десетак сведочења. Учесници тог масовног убиства: Франц Кос, Марко Бокшић, Зоран Гороња, Станко Савановић, Брано Гој-

ковић, Александар Цветковић и Властимир Голијан. Наредбу за стрелјање дао је ратни командир Милорад Пелемиш. Над Пелемишем виши положај командира имао је Петар Салапура, шеф Обавештајног одељења Главног штаба РС. Према тврдњама Ердемовића, 10. диверзантски одред није могао ништа урадити без познатог пуковника Салапуре. Сва та имена су позната тужилаштву Трибунала још од марта 1996. године. Како је могуће, да Трибунал ни до данас није подигао оптужнице против тих лица?²

Један једини пут судије су питале Тужилаштво где су сви ти саучесници Ердемовића и да ли је истина да против њих неће подићи оптужнице. То је било 19. новембра 1996. године. Судија Клод Жорда изразио је пред тужиоцем Марком Хармоном чуђење суда због тих околности, јер је цела оптужница против Ердемовића заснована у потпуности на његовом самопризнању. Где су његови непосредни претпостављени, питао је Жорда. Где су остали учесници тога масовног убиства, које је Ердемовић прозвао поименце? Марк Хармон је одговорио да Тужилаштво ради на том питању и да ће подићи оптужнице против свих. Од тада је прошло 13. година.³

² У тренутку када је аутор Чивков читао ово предавање у Москви, то је било тачно али од тада, тачније од како је његова књига *Крунски сведок* била преведена на неколико језика и почела масовно да циркулише, ствари су се до некле промениле. Власти су се наједанпут „присетиле“ осталих учесника убиства у Пилици које је Ердемовић именовано и почело је њихово хапшење. (Франц Кос ухапшен 20 априла 2010; Властимир Голијан, Станко Савановић и Зоран Гороња ухапшени 26 фебруара 2010; Марко Бошкић ухапшен 29 априла 2010.) Марко Бошкић је „искрено признао кривицу“ као Ердемовић и осуђен је на 10 година; Косу, Голијану, Савановићу и Гороњи је пред Судом БиХ у Сарајеву организовано фарсично суђење без озбиљног улажења у чињенично стање на које се оптужница позива; Брана Гојковић је још увек у бегству; а Александар Цветковић се налази у Израелу и предмет је поступка за изручење. Закаснило и исфорсирано кривично гоњење ових лица после деценије и по, мада су од самог почетка били познати, појачава сумње у вези са позадином целог случаја. Што се тиче команданта Одред, Милорада Пелемиша, он се „крије“ али га медији лако проналазе. Наводно је недоступан једино властима.

³ Пошто је Хашки трибунал престао да подиже нове оптужнице још 2004. године, он је сада по овом питању — како би се то на енглеском рекло —

Трибунал је чврсто одлучио да Ердемовић буде једини који ће сведочити о масовном убиству. Трибунал не жели да суди саучесницима Ердемовића. Ево једног примера. У августу 2004. године у Бостону је био ухапшен Хрват Марко Бокшић, који је пијан аутом прегазео човека и побегао са места догађаја. Медији су саопштили о инциденту и један босански Муслиман препознао је Бокшића као учесника масовног убиства код Пилице. Године 1998. Бокшић је добио политички азил у Немачкој, а после годину дана иселио се у САД. Приликом попуњавања докумената за улазак у САД Бокшић није поменуо да је служио у Армији РС. Бокшић је навео нетачне податке у формулару за пресељење у САД, што је тамо озбиљан прекршај. Амерички новинари су питали Трибунал да ли ће тражити изручење Бокшића у Хаг. 26. августа 2004. године, саветник Карле дел Понте, Антон Никифоров одговорио је да су Трибуналу ограничене могућности и да се он не може бавити „ситном рибом“. Трибунал мора да се усредсреди на руководећа лица, изјавио је он у име Тужилаштва и Трибунала. Марко Бокшић, учесник убиства 1.200 људи је — „ситна риба“.

Милорад Пелемиш, командир 10. диверзантског одреда, који је, по речима Ердемовића, дао наредбу за масовно убијање, живи у Београду и даје интервјуе. Трибунал зна где је он, али се Међународни трибунал за бившу Југославију за њега не интересује. Пелемиш је — ситна риба. Пукovníк Петар Салапура, шеф војне Обавештајне службе Војске РС и командир диверзантског одреда, био је сведок у Хагу на процесу В. Поповићу. Нико није супротставио његово сведочење сведочењу Ердемовића. Салапура је био у Хагу и отпутовао одатле, а да га нико није питао за убиство 1.200 људи у селу Пилица. И Салапура је „ситна риба“. Франц Кос, командир вода у којем је био Ердемовић, и непосредни учесник убиства, ради као водоин-

off the hook. Врућ кромпир Ердемовићеве дружине пребачен је Суду БиХ у Сарајеву.

сталатер у Бијељини. Трибунал он не занима. Станко Савановић је био осуђен у Београду на пет година затвора за силовање и трговину женама из Молдавије. Трибунал зна где је он, али га то не брине. Трибуналу су важна само сведочења Ердемовића.

То је прави скандал, даме и господо. Замислите да осам хулигана у Амстердану претуку на смрт неког човека и баце га у канал. После годину дана, један од убица се покаје, преда се полицији, изнесе све доказе, призна све и наведе имена осталих учесника убиства. Судија дирнут његовим кајањем осуди га на две-три године затвора, али се уопште не заинтересује за друге учеснике злочина. Замислите какво негодовање би тај суд изазвао против себе у медијима и у друштву. А у поменутом случају реч је о 1.200 живота.

Дозволите да сведемо рачун. Сведочења Ердемовића о масовном убиству код Пилице у јуну 1995. године су нешто крајње противуречно и нетачно. Истина о том злочину биће позната тек онда када сви њени учесници буду саслушани, и кад буду одговорали за учињено. То је обавеза било ког суда. Ипак Међународни трибунал за бившу Југославију не покреће оптужнице против осталих учесника убиства, и чак их и не саслушава као сведоке. Како је то могуће? Сасвим је јасно да Међународни трибунал за бившу Југославију не жели да открије истину о том масовном убиству. Зашто? Немам одговор на то питање. Могу само да то констатујем као чињеницу и да допустим следећу претпоставку: Трибунал не жели да позове на саслушање саучеснике Ердемовића, јер ће њихова сведочења показати да Ердемовић говори неистине. Само Трибунал може да објасни зашто не жели да испита узроке убиства код Сребренице. Али Трибунал ћути. Још тужније је што ћути и наша западна јавност.

Стефан Каргановић

„КРУНСКИ СВЕДОК“ У ПРЕДМЕТУ КАРАЦИЋ

Дуго очекивано сведочење уживо, и унакрсно испитивање на суђењу Радовану Караџићу, најважнијег сребреничког сведока Хашког трибунала, Дражена Ердемовића, најзад се догодило 27. и 28. фебруара 2012.

Може да звучи чудно да би појављивање кључног сведока да лично сведочи у једном процесу и буде подвргнут унакрсном испитивању могло представљати проблем или сензацију. То је основни принцип цивилизованог правосуђа: оптужени има право да се суочи са сведоцима против себе и да им поставља питања. За Хашки трибунал, међутим, важе друга правила.¹ Пре нешто више од две године, под насловом *Крунски сведок*, бугарски аналитичар Жерминал Чивиков написао је разорну критику Ердемовићевих сведочења у разним сребреничким предметима. У тој књизи, прво на изворном немачком, затим у српском и енгле-

¹ Специјална правила која нормално правосуђе не познаје важе и у Одељењу за ратне злочине Суда Босне и Херцеговине у Сарајеву. На суђењу Ердемовићевим саучесницима у злочину, *Косу и другима*, «крунски сведок» Ердемовић је — одбио да сведочи. Уместо да употреби своје ингеренције и да му нареди да приступи, првостепено веће суднице Мире Смајловић у *Решењу* од 7. септембра 2011. каже да су «браниоци оптужених позвани да се писмено очитују о питањима која би поставили овом свједоку у унакрсном испитивању, која питања ће уз одобрење Вијећа, бити прослеђена у државу релокације у којој Дражен Ердемовић тренутно борави». Унакрсно испитивање сведока не лично него поштом нова је тековина коју правосудна пракса дугује Суду БиХ у Сарајеву. Решење сарајевског већа у предмету *Кос* налази се у српском делу интернет презентације www.srebrenica-project.com, под датумом од 25. маја 2012.

ском преводу, Чивиков је изнео бројне лажи и недоследности у Ердемовићевом исказу. Последица ове компромитујуће анализе било је повлачење Ердемовића као сведока у Хагу и пред клонираним „судом за ратне злочине“ по узору на Хашки трибунал у Сарајеву.

У последње време, пред оба суда, са одобрењем судског већа, Тужилаштво нуди само транскрипт Ердемовићевог сведочења али избегава да га доводи да уживо сведочи и буде изложен ризицима унакрсног испитивања. Већа спремно прихватају то нечувено кршење основних процесних права оптужених и тако је требало да буде и у Карацићевом предмету. Међутим, Карацићева одбрана је на то уложила оштар приговор и — на опште изненађење — Хашко веће у том предмету донело је одлуку да Ердемовић ипак мора да сведочи лично.

Да се подсетимо, Ердемовић је био припадник мистериозног Десетог диверзантског одреда, мултинационалне јединице која је у свом саставу имала Србе, Хрвате, Муслимане и Словенце, и то усред огорченог етничког рата, и која поред тога није имала јасан статус у формацијској шеми Војске Републике Српске нити је икада било до краја дефинисано одакле је примала наређења. Сам Ердемовић је по националности Хrvat који је, пре него што се под нејасним околностима прикључио ВРС, служио и у друге две војне формације у босанскохерцеговачком грађанском рату: ХВО и АРБиХ. После сребреничких догађаја у јулу 1995, Ердемовић се обрео у СР Југославији, где је 1996. био ухапшен и одакле је, после месец дана проведених у безбедној кући српске ДБ, на сопствени захтев изручен Хашком трибуналу. У Хагу је тврдио да је на локалитету Пилица са још седморицом колега из одреда учествовао у убијању око 1.200 заробљених Муслимана, од којих је за између 70 и 100 изјавио да их је лично побио. За овај тежак злочин, био је осуђен на свега пет година затвора, од чега је одлежао три. За узврат за овако благу казну, прихватио је да сведочи у корист Тужилаштва у свим предметима који се односе на Сребреницу.

Значајно је да је Ердемовић још пре десетак година идентификовао све своје колеге и да је сво време, до објављивања Чивиковљеве књиге, њихов идентитет, као и место боравка (са изузетком Бране Гојковића, који се налази у бекству), било оп-

ште познато. Међутим, ни судови задужени за процесуирање ратних злочинаца ни локалне власти на територији држава бивше Југославије нису учинили ни најмањи напор да се та осумњичена лица приведу, све до појављивања књиге Жерминала Чивикова. Тада су се муњевитом брзином дали на посао, али са очигледном намером да се ствар забашури тако што би уследио нови низ нагодби са тужилаштвом, чиме би се само потврдиле Ердемовићеве тврдње, или у случају одбијања оптужених да прихвате кривицу по том основу, суђења која би се завршила предвидљивим правоснажним пресудама које би се потврдиле то исто.

Зато је сведочење Ердемовића уживо у предмету Карацић било од изузетног значаја. Суђење генералу Младићу сада ће бити последња прилика да се исказ овог лажног сведока, на чијим се тврдњама темељи већи део исконструисаног сребреничког наратива, ефикасно и јавно раскринка.

Ердемовићева прича толико је шупља да је као неправник који се сам брани др Карацић успео да за записник извуче неке значајне податке.

Пре свега, по овом унакрсном испитивању испада да Ердемовић више није сигуран колико је заробљеника било стрељано у Пилици. Он је на то питање одговорио овако: „Господине Карацићу, ја нисам бројао колико их је било стрељано. Ја не могу дати одговор на то питање...Ја никада нисам рекао да је та цифра [1.000 до 1.200 заробљеника, што је тврдио у ранијим исказима, н. п.] егзактна. Увек сам говорио да је то процена. Можда сам рекао — у реду, можда сам повећао број, али то је био мој утисак тада зато што је мени то исувише дуго трајало. То је мени трајало вечност, све што се догодило тога дана“.

По сажетку Ердемовићевог исказа који је понудио тужилац, стрељања су почела 16. јула око 10 часова пре подне и трајала су до 15 или 16 часова истог дана. Под Карацићевим унакрсним испитивањем, Ердемовић је изјавио да заробљеници нису почели да пристижу до нешто после 11 часова, што значи да је стрељање могло трајати 4 до 5 сати.

Даље, Ердемовић је рекао да су заробљеници били стрељани у групама од по десеторо, и да су били извођени из ауто-

буса и спровођени на стратиште које је одатле било удаљено између 100 и 200 метара.

Ова потврда је врло важна из два разлога. Пре свега, то потврђује математички прорачун Жерминала Чивикова, да је за сваку групу од по десеторо заробљеника на располагању било само по 2,5 минута да из аутобуса буду одведени на стратиште и пострелани, што је невероватно. Друго, то се директно коси са изјавама наводно „преживелих“ које је тужилаштво Суда БиХ извело да сведоче после објављивања Чивиковљеве књиге са очигледном намером да обесмисли његов разоран математички прорачун. Та два сведока тврдили су, један, да су заробљеници били извођени у групама од по 25 и да је стрељање трајало до „касно после подне“, а други, да се радило о групама од по сто и да је процес трајао „до заласка сунца“. Ова последња варијанта је, очигледно, најповољнија за Тужилаштво зато што је у јулу месецу, када сунце касно залази, убедљиво временски најкомотнија да би се посао могао обавити у задатом року.

На добро питање др Карацића, „Колико је времена требало групама од по пет или десет да сиђу из првог аутобуса?“, сведок Ердемовић невешто одговара: „Не знам, не могу да одговорим на то питање.“

Штета је што др Карацић очигледно није био обавештен о различитом сведочењу волшебно „преживелих“ пред судом у Сарајеву, да би Ердемовића могао конфронтирати са њиховим исказима и затражити за записник Ердемовићев коментар.²

Карацић затим Ердемовићу поставља врло важно питање: које су димензије пољане где се стрељање одвијало. На то, Ердемовић одговара: „Не могу да се сетим величине тог подручја. Заиста ме то није занимало“.

Можда није, али то јесу врло значајна питања. Ако знате колико вам треба времена да стрељате групе од по десет заробљеника,

² Један од преживелих са Пилице, Ахмо Хасић, посведочио је у предмету Поповић и други (6. септембра 2006.) да су заробљеници били доведени на стратиште у седам аутобуса (Транскрипт, с. 1190) и да се у сваком од аутобуса налазило „по педесетак“ лица (Транскрипт, с. 1198). Математика је опет највећи противник ове сребреничке конструкције јер $7 \times 50 = 350$. То може да објасни присуство 137 ексхумираних «случајева» али је неуклопиво у причу о 1.200 погубљених жртава.

бљеника, то вам даје основу да израчунате колико их је могло бити стрељано за четири или пет сати, колико Ердемовић тврди да су егзекуције трајале. Ако знате димензије простора где су се егзекуције одвијале, онда можете и да процените колико је тела могло да стане на тој површини.

Закључак је јасан: процена од 1.000 до 1.200, којом се већ више од десет година оперише, и која је већ уграђена у многе пресуде Хашког трибунала, није утемељена ни на чему. Ердемовић и Тужилаштво не пружају никакав рационалан основ за ту процену.

Али не само то. На основу анализе форензичких извештаја стручњака тужилаштва Хашког трибунала који су 1996. и 1997. радили ексхумације у Пилици, тамо су пронађени посмртни остаци највише 137 особа.³ Разлика између те цифре и оне коју наводи Ердемовић није занемарљива.

Поред тога, током Карацићевог унакрсног испитивања изашло је на видело и то да су се на војном пољопривредном добру „Браћево“, где су била извршена ова стрељања, неке масовне гробнице налазиле од раније (Транскрипт, с. 25387 — 25389). Запрепашћујуће је да је др Карацић пропустио да искористи налаз др Љубише Симића, изведен на основу увида у форензички материјал стручњака хашког Тужилаштва из 1996–1997. године, да се међу ексхумираним људским остацима на том локалитету налази сразмерно велики број потпуно распаднутих лешева. Пошто је познато да процес распадања траје 4 до 5 година, ово је велики сигнал за аларм. Врло је мало вероватно да су ти огољени посмртни остаци могли припадати људима који су били стрељани само годину дана раније.

Подједнако је занимљив Ердемовићев исказ у вези са мотивом иза ових убијања. Оптужба је, подсетимо се, за геноцид. Геноцид је злочин намере да се циљна група истреби као таква, и мотив је зато кључна компонента у доказивању тог деликта.

Карацић поставља директно питање: „Да ли сте у њих пуцали са намером да уништите Муслимане у Босни као етничку групу, да их истребите као народ?“ Ердемовићев одговор је

³ У питању су „случајеви“ који могу али не морају да се односе на по једно тело.

гласио: „Не, господине Карацићу“. Карацић је затим питао да ли је ико из Ердемовићеве јединице имао намеру да истреби Муслимане. На то Ердемовић одговара: „Господине Карацићу, ја се не сећам, али не верујем да смо тога дана расправљали о намерама да се истребе Муслимани. Нисмо о томе разговарали. Не сећам се да сам о томе причао са било киме из моје јединице“.

У продужетку сведочења, Ердемовић је изјавио да је командант његове јединице, Милорад Пелемиш, био корумпиран и да је користио Десети диверзантски одред за лично богаћење. По Ердемовићу, „...у Бијељини су колале гласине да је Пелемиш примио не знам колико килограма злата које је било нађено у Сребреници, и да је то разлог зашто нас је послао да убијемо те цивиле“.

Из овога јасно провејава сугестија да је Десети диверзантски одред извршио злочин зато што је неко подмитио команданта да своју јединицу употреби у ту сврху. Значи да замисао није потекла кроз редован ланац командовања. Зашто би Младић Пелемишу нудио материјални подстицај да са својом јединицом стреља заробљенике, ако је једноставно могао да му то нареди?

По Ердемовићу, Брана Гојковић, који је наводно непосредно командовао групом која је стрељала у Пилици, примио је наређење од неког „високог, корпулентног проседог потпуковника у униформи ВРС“. Пре свега, и то је једна од аномалија у Ердемовићевим ранијим исказима на коју је Чивиков скренуо пажњу, а на шта је Карацић пропустио да се осврне, испада да је Гојковић — који је био обичан војник — на извршењу једног тако важног задатка командовао Ердемовићу и Косу, који су били официри! Затим, чудно је да Ердемовић и даље тврди да не може да идентификује тог официра. Карацић је пропустио да сведока подсети да је сведочио у предмету Поповић и да је у том предмету у првостепеној пресуди 2010. године Веће закључило да је тај мистериозни потпуковник — Вујадин Поповић.

Поред Поповића, на оптуженичкој клупи у истом предмету био је и Љубиша Беара, други кандидат за исту улогу. Карацић је пропустио да Ердемовићу постави важно питање: да ли један од те двојице одговара опису потпуковника кога је 16. ју-

ла 1995. видео у Пилици, или је Веће у том предмету извело погрешан закључак јер се ради о некој трећој особи?

Најзад, неколико занимљивости из Ердемовићевог сведочења у предмету Карацић. Он је рекао да је 16. јула, после стрељања, међу припадницима стрељачког строја избила туча, и да је чак дошло до коришћења оружја у међусобном сукобу. Ердемовић је изјавио да је Станко Савановић (један од убица) извадио пиштољ и почео да пуца на њега и неке друге припаднике јединице. Међутим, и то је врло интересно, Ердемовић тврди да се „не сећа“ шта је изазвало ову тучу. Тешко је поверовати да би неко могао да припуца на вас, а да се ви не сећате повода. Карацић у унакрсном нагађа, а ту вероватно није далеко од истине, да је повод туче само могла бити расподела новца који је Пелемиш примио за извођење масакра.

Још једна занимљивост, коју је Ердемовић потврдио, било је да су неки припадници Десетог диверзантског касније били одведени од стране француске обавештајне службе у Заир, где су обављали разне задатке. Други припадници исте групе учествовали су неколико година касније у завери да се убије Слободан Милошевић.

Ово су све врло чудне и симптоматичне ствари. Да ли се Ердемовић, упркос Карацићевом релативно слабом унакрсном испитивању, ипак донекле распричао?⁴

⁴ Адаптирано по тексту објављеном у *Новој српској политичкој мисли* 6. марта 2012, <http://www.nspm.rs/istina-i-pomirenje-na-ex-yu-prostorima/karadzic-je-iz-erdemovica-izvukao-premalo.html>

Миодраг Стојановић

ОСНОВНЕ СМЕРНИЦЕ ОДБРАНЕ У ПРЕДМЕТУ ГЕНЕРАЛА РАТКА МЛАДИЋА

Мој задатак и тема мога излагања је да изложим стратегију коју одбрана генерала Младића жели користити у предмету пред МКСЈ.¹

Прије свега желимо да се позабавимо питањем појма геноцида и обиљежја овог најтежег кривичног дјела, како смо то сви ми учили. За постојање геноцида потребно је да су испуњени услови из Конвенције о геноциду, а они у конкретном случају морају задовољити основне стандарде, а то је: постојање посебне намјере, односно *dolus specialis* да се истреби потпуно или дјелимично једна етничка, расна или вјерска група. И, под три, циљ цјелокупних конкретних радњи које предузима оптужени јесте извршење геноцида и то се мора налазити у основи овог кривичног дјела. Поштујући члан 2. Конвенције о геноциду, тај циљ није убијање људи само по себи, него убијање људи мора имати за сврху да се у потпуности или дјелимично уништи једна заштићена група „као таква“.

¹ Реферат аутора на округлом столу на тему монографије Едварда Хермана и других аутора, „Масакр у Сребреници: докази, контекст, политика“, Издање Историјског пројекта Сребреница, Београд, 2011, у Руском дому у Београду 5. априла 2012.

Полазећи од овакве дефиниције, одбрана Ратка Младића сматра да Тужилаштво током овога поступка мора доказати сваки од битних елемената, *mens rea* i *actus reus* код оптуженог, генерала Младића.

Зашто то истичемо?

Наиме, ова одбрана се нашла у једној моралној, а уједно и историјској дилеми: има ли уопште право да негира да је у операцији „Криваја 95“ у и око Сребренице почињен геноцид? Ово истичемо цијенећи чињеницу, које је овај бранилац свјестан, да је досадашња пракса МКСЈ и Суда БиХ, као и Међународног суда правде у спору БиХ против Србије, утврдила постојање такве чињенице.

Овај бранилац је свјестан правоснажности пресуде у којој је потврђено постојање геноцида у предмету Крстић (параграф 143), у предмету Брђанин у пресуди жалбеног вијећа параграф 355, у пресуди Благојевић–Јокић како у првостепеној тако и у другостепеној пресуди, у одлуци Међународног суда правде од 26. 2. 2007. године у параграфу 297, гдје је чињеница о постојању геноцида практично преузета из предмета Крстић, те у одлукама Суда БиХ у предмету Ступар и други, те у пресуди у предмету Милорада Трбића.

Но, како сматрам да је цјелокупни предмет и истраживање истине о овим догађајима у дијалектици и у сталном кретању ка новим сазнањима, сматрао сам да је моја историјска обавеза да кренем од почетне тезе да су нова сазнања и нове околности у вези са овим догађајем мени дале за право да тврдим да је број људи страдалих у догађајима у и око Сребренице у планским, систематским и организованим убијањима мањи од онога који је до сада кориштен у судским одлукама. Зашто је ово битно?

Као што сам напријед навео, битан елеменат геноцида је сте потпуно или дјелимично уништење једне заштићене скупине. Није спорно да су Бошњаци у БиХ заштићена група. Следствено томе, постојао би геноцид када би они, као заштићена група, били истребљени у знатном дијелу, како то тражи члан 2. Конвенције о геноциду.

У својој оптужници Тужилаштво у контекстуалном дијелу генералу Младићу ставља на терет да је имао за циљ „да дјелимично истреби групу бошњачког народа, присилним пре-

мјештањем око 40.000 жене дјеце и старца и погубљењима по крајком постојуку између 7.000 и 8.000 мушкараца Бошњака“. Овај текст и овај број погубљења био је довољан за све горе цитиране пресуде да га процјене као „заштирање заштићене групе у знајном дијелу“.

Након ових пресуда, ова одбрана је уз помоћ више званичних институција у Републици Српској и невладиних организација које се баве истраживањем догађаја у и око Сребренице, као и властитим радом, дошла у посјед више материјалних доказа и докумената, те исказа релевантних експерата из ове области, који могу јасно говорити о томе да ова теза Тужилаштва о погубљењима по кратком поступку оволиког броја мушкараца Бошњака — није елементарно тачна.

Поштујући сваку жртву, изражавајући искрено жаљење за сваким изгубљеним животом, не желећи повриједити било кога, овај бранилац мора указати на чињеницу да је стварни број знатно мањи.

Ово износим из сљедећих разлога. Мислим да није ни спорно, да је мјешовита колона 28 дивизије Армије БиХ кренула у ноћи 11. на 12. јули 1995. из ширег реона села Јаглићи и Шушњари у пробој према територији под контролом другог корпуса Армије БиХ. На тај пут, према изворима Армије БиХ, а које суд има у спису, кренула је група од око 12–15.000 војно способних мушкараца, од чега је око 5.000 људи било под оружјем. Колона је имала за циљ да се пробије кроз територију коју је контролисала Војска Републике Српске (ВРС) и да у борбеном поретку пробије линије одбране и споји се са јединицама Другог корпуса Армије БиХ. То је класична војна операција. Потпуно је легитимна и позната у војној доктрини. Ако је то тако, а јесте, онда је и борба са колоном 28. дивизије од стране оружаних снага Републике Српске, били они ВРС или МУП РС, потпуно легитимна борбена активност.

Обавеза је ВРС да не допусти такав маневар другој зараћеној страни и таква активност ВРС потпуно је легитимна, а као посљедица сукоба двије зараћене стране несумњиво је било жртава које су настале управо током таквих борбених дејстава. Све те жртве буквално се подмећу „као кукавичије јаје“, као жртве погубљења по кратком поступку, како то каже тужилац,

и као жртве због којих треба неко да одговара. И коначно, као жртве које увећавају укупан број страдалих и тиме оправдавају тезу да је циљ био потпуно или дјелимично уништење једне националне скупине. Све жртве из колоне представљају резултат активних борбених дејстава и не могу се подвести под категорију ратног злочина. Сви страдали у колони погинули су на различите начине и то: као резултат активних борби вођених између двије зарађене стране, као страдали у минским пољима кроз које је колона пролазила, као страдали у међусобним сукобима припадника колоне, као страдали у задесним убиствима и самоубиствима. Ако имамо у виду да са данашњим даном број евидентираних несталих особа које су идентификоване или још увијек нису пронађене, или су пронађене а нису идентификоване, износи нешто више од 7.000, од чега је до сада идентификовано 4.827 несталих људи (исказ др. Рифата Кешетовића у предмету Пелемиш–Перић пред Судом БиХ, на претресу од 19. 4. 2010. године) с разлогом се поставља питање: колико је страдалих људи резултат активних и легитимних борбених дејстава?

Овдје је мјесто да поменем и докуменат којег је ова одбрана уложила у доказе списка, а то је извјештај посматрача УН-ПРОФОР-а за сјевероисточни сектор Тузла, са потписом Едуарда Џозефа [Edward Joseph] који говори да је „до 3.000 људи погинуло на њију, већином од мина и ВРС. Нејознај број је заробљен, а нејознај број је отишао у Жеју. Један број њих починио је самоубиство.“²

У другом документу којег је ова одбрана уложила у доказе списка, у извјештају УНМО (посматрачка мисија УН) који носи датум од 17. 7. 1995. године, са потписом капетана Хасена [Hassan]), процјењује се да је у колони 28. дивизије око 3.000 људи настрадало од минских поља, снајпера и засједа које је постављала ВРС.³

Трећи документ који говори о броју људи страдалих у колони јесте извјештај којег је Армијски генерал Енвер Хаџихаса-

² United Nations, Sector NE Tuzla, Civil Affairs, 17. јуни 1995, с. 2. Докуменат Хашког трибунала, ERN R043-3424.

³ UNMO Daily Sitrep, 18. јули 1995, аутор Capt. Hassan. Докуменат Хашког трибунала, ERN R0038723.

новић поднио Предсједништву БиХ и који је генерал Хаџихасановић цитирао на суђењу генералу Крстићу пред МКСЈ⁴ гдје овај свједок каже да је 2.628 припадника те дивизије погинуло током пробоја. Вјештак Тужилаштва у овом предмету, Рицхард Батлер, на претресу пред Судом БиХ од 19. 9. 2011. године на питање овога браниоца каже да је његова процјена о броју страдалих у колони 28. дивизије била између 2.000 и 4.000 људи. Тај исти вјештак је свједочећи пред МКСЈ у предмету Поповић и други такође потврдио да број од нешто више од 2.000 људи звучи разумно имајући у контекст борбе и интензитета тих дејстава.⁵

Конечно, у књизи Карла Билта, мировног преговарача за вријеме рата и касније Високог претставника у БиХ, „Пут мира: Напор за мир у Босни“ истакнуто је следеће: „*Вјероватно је више од 4.000 људи изгубило живоће у бруталним засједама и шумским борбама на рубовима цестиа и долина између Сребренице и Тузле, док је колона йокушавала да дође до сигурности*“.⁶

Дакле, ако су ови документи тачни, ако су ово легитимна борбена дејства и ако су ово легитимне жртве борбеног ангажовања двије зараћене стране, онда ни један разуман пресудитељ не може прихватити став Тужилаштва да је по кратком поступку погубљено између 7.000 и 8.000 Бошњака, како то Тужилаштво тврди. Све то даје за право и овој одбрани да устврди да, када се од укупног броја несталих особа одузме број легитимних жртава борбених дејстава, није испуњен један од битних услова за постојање геноцида, а то је истребљење једне заштићене скупине у знатном дијелу.

У историји човјечанства није познат геноцид у коме је организовано систематски убијено 3.000 до 4.000 људи јер тај број не задовољава стандард потпуног или дјелимичног уништења једне групе. Сви смо учени да геноцид јесте почињен

⁴ Тужилац против Крстића, 6. април 2001, Транскрипт, с. 9532.

⁵ МКТБЈ, Поповић и други, 23. јануар 2008, Транскрипт, с. 20251, редови 6–8.

⁶ Karl Bildt, *Peace Journey: The struggle for peace in Bosnia*, Weidenfeld and Nicholson, London, 1998, s. 66.

над Јерменима, гдје је страдало милион припадника једне националне скупине, такође над Јеврејима, гдје је уништено неколико милиона припадника те скупине, као и у Руанди, гдје је страдало преко милион припадника једне заштићене скупине.

Међутим, када је реч о Сребреници, историја и правна наука тек ће донети коначни суд о томе да ли је или не овдје испуњен стандард за постојање овако тешког дјела, као што је геноцид.

III.

**ЗЛОУПОТРЕБА
ЉУДСКЕ ТРАГЕДИЈЕ**

Александар Павић

СРЕБРЕНИЧКА ИСТИНА НА ЧЕКАЊУ

Већ скоро 17 година западни — а нажалост, и домаћи, „српски“ — мас-медији прву половину јула користе за ритуално обележавање наводно „највећег масакра у Европи после Другог светског рата“, подсећајући онај (све мањи) део глобалног и домаћег аудиторијума који још увек верује у њихову „непристрасност“ да се 11. јула обележава још једна годишњица „геноцида у Сребреници“, када су снаге Војске Републике Српске при заузимању тог источно-босанског градића наводно побиле „око 8.000 муслиманских мушкараца и дечака“ у лето 1995. године. Чињеница да, чак и после скоро две деценије, не постоје материјални докази који поткрепљују ову пропагандну тврдњу не мења ништа, пошто је Сребреница постала, колико год то звучало чудно за место које је пре грађанског рата у бившој Југославији бројало једва 6.000 становника, не само један од стубова западне политике према бившој Југославији, а поготово Србији и српском народу, већ и један од стубова глобалне (гео)политике западних сила, на челу са САД. По речима аустралијског аналитичара Гали Хасана, на нивоу Балкана Сребреница се користи „како би САД–НАТО имале ’хуманитарни’ изговор да демонизују Србе и обезбеде подршку јавног мњења за војну интервенцију у региону“. Не мање важно, на глобалном нивоу, користећи „сребреничке разлоге“, западне силе су себи дале својеврсну „лиценцу“ да реагују „превентивно“, у корист „незаштићених цивила“ широм света (успут „уништавајући села да би их спасли“, како је гласила чувена америчка

крилатица из Вијетнамског рата) како се, наводно, „Сребреница више никад не би поновила“. Овај феномен је лепо сажет од стране британског истраживача, Таре Мекормак:

“Од Косова 1999. до Конга 2005. Сребреница се истиче као коначни доказ да је Запад морално обавезан да војно интервенише у конфликтним ситуацијама. Џек Строу (некадашњи британски министар спољних послова) је бранио западну интервенцију у Македонији 2001. користећи Сребреницу као пример шта се дешава када се Запад устручава да интервенише. Либерални коментатор Дејвид Аронович је употребио исти аргумент да би оправдао своју подршку војној акцији у Ираку. Говорећи о убиству 60 конгоанских војника од стране војника УН, генерал УН Патрик Камерт је износио аргументе у корист снажне војне интервенције, због ’лекција из Сребренице, Сомалије и Руанде’.”

Случај Либије из 2011. представља још један пример ове нове империјалне методологије. Америчка Државна секретарка Хилари Клинтон позвала се на слично оправдање за НАТО напад на Либију и свргавање овдашњег режима, хвалећи се да „свет није чекао да се деси још једна Сребреница у месту званом Бенгази“, већ је, разуме се, уништена још једна земља да би се „спасла“ — што се може и видети из садашње хаотичне и крваве реалности ратом-разорене Либије, земље у којој су, до пре последњег „таласа хуманости“ из правца Запада, грађани уживали највиши просечни животни стандард на целом афричком континенту. А сведоци смо да се сличан сценарио покушава применити и у Сирији.

Потпадање под ову психозу коју су наметнули западни корпоративно-империјални медији и политичари значило би и признавање пораза пред циничним гебелсовским геслом: да хиљаду пута поновљена лаж на крају постаје истина. То би означило не само капитулацију пред „Великим братом“ већ и пораз људског духа уопште. Срећом то се неће десити. О томе сведоче не само књиге попут оне који је приредио сада већ легендарни амерички професор Едвард Херман, „Сребренички масакр: контекст, докази, политика“, коју сачињавају озбиљни истраживачки радови страних, западних стручњака, већ и филмови попут документарца норвешког редитеља Оле Флиума, „Сребреница: изда-

ни град“, који углавном са босанско-муслиманског становишта баца једно сасвим ново светло на целу причу о Сребреници.

Не може се а не приметити и чињеница да је своје прво јавно приказивање у Србији Флиумов филм доживео — у Руском дому у Београду. Дакле, не на РТС-у, „јавном сервису европске Србије“, који је новцем од претплата грађана Србије откупио права на филм да би га затим држао у фиоци више од годину дана. И, такође занимљиво — не у неком од културних центара некадашњих „земаља-бастиона слободе“, попут САД, Велике Британије, Француске... То нам такође говори колико се свет у две деценије после пада Берлинског зида суштински променио. Уместо, како се тврдило и веровало, да дух слободе и истинољубивости крене са Запада ка Истоку, очигледно је да ствари сада стоје заправо обрнуто — Исток је тај који нуди уточиште за скривене, непријатне истине или бар потраге за њима. Можда је и ово прилика да се подсетимо где је Трећи Рим заправо био лоциран, јер се чини да још само тамо постоји цивилизацијски импулс који може да послужи као брана новом светском (бес)поретку.

У нашем трагању за истином о Сребреници, морамо непрестано имати на уму чињеницу да се, у природи ствари, узрок увек сматра битнијим од последица. Ако се хоће решити неки проблем, или ако се жели суочавање са његовим последицама, прво се мора кренути од узрока. У свету који је створен после Другог светског рата, у којем је међународно право доживело свој највећи развој, логично се наметнула потреба суочавања са последицама тог, највећег сукоба у историји света, потреба за његовим дефинисањем, не само на *ad hoc* већ и на универзалној бази — дакле дефинисање и саме природе рата и ратних злочина — које би било уграђено у будући корпус међународног права. Из послератних суђења главним нацистичким злочинцима (1945–1946), такозваних Нирнбуршких процеса, произашла су и такозвана Нирнбуршка начела, која је 1950. кодификовала Комисија за међународно право, на основу Резолуције 177 Генералне скупштине Уједињених Нација, као „Начела међународног права призната у Повељи Нирнбершког трибунала и пресудама Трибунала“. У Начелу VI Нирнбершких начела, дефинисани су „злочини који

су кажњиви према међународном праву“. На првом месту, под (а), наведени су „злочини против мира“:

“(i) Планирање, припрема, започињање или вођење рата агресије или рата који крши међународне уговоре, споразуме или гаранције;

(ii) Учешће у заједничком плану или завери ради извршавања било ког од аката поменутих под (i).“

У времену иза ратова који су се водили на тлу бивше Југославије током 1990-их, горе наведени део Нирнбершких начела је — поништен, бар када је реч о ономе што се зове „међународно право“ и његово бављење тим сукобима, оличено у Међународном кривичном суду за бившу Југославију, такозваном Хашком трибуналу. То је био можда први, злокобни знак, да пад Берлинског зида није означио долазак „златног доба демократије, мира и слободе“, као што се очекивало, већ заправо, нешто супротно, један „врли нови свет“, чије ужасно лице постаје све видљивије са продубљивањем кризе која је почела да захвата свет на крају прве деценије 21. века.

У сваком случају, очигледно је да земље које су биле кључни спољни чиниоци југословенске кризе — а и потоњи покретачи оснивања Хашког трибунала, тј. западне силе предвођене са САД, нису виделе интерес у томе да се тај нови инструмент међународног права који су у Хагу креирали бави и њима самима, тј. да испита изворне „злочине против мира“ у које су можда и оне саме биле умешане, а који су представљале иницијалну капислу за избијање ратног пожара у бившој Југославији почетком 1990-их. А у то време (Трибунал је основан 1993) није било ни силе која је могла или желела да се западним силама у том њиховом науму супротстави. Јер, две незападне силе-чланице Савета безбедности УН, Русија и Кина, нису биле ни оно што су биле само деценију раније, ни оно што ће (поново) постати само деценију касније — силе без којих се не може кројити ниједан истински „светски“ поредак.

Дакле, када би се, којим случајем, Хашки трибунал конституисао у садашњем времену, питање је да ли би уопште и могао да се конституише — а, ако и би, тешко да би могао да има исти облик. То само по себи већ наводи на закључак да

природа тог трибунала није универзална (на крају, и сам Хашки трибунал је дефинисан као „*ad hoc*“ суд), и да је пре слика одређеног односа снага у одређеном историјском тренутку. С обзиром да је то случај, и да је данас однос снага у свету битно друкчији, још више се намеће потреба да се критички посматра цео сукоб у бившој Југославији, тј. цела тематика којом претендује да се бави и Хашки трибунал, преко којег се та слика (још увек) првенствено и обликује — што сада изнова постаје актуелно у хашком поступку против бившег команданта Војске Републике Српске, Ратка Младића.

Свет, дакле, није више униполаран, и, стога, саме „вредности“ које је тај униполарни свет покушао да наметне као универзалне — али, на жалост, више снагом силе и новца него снагом права и аргумента — још мање треба да буду тако третиране у садашњем тренутку. Ако је, дакле, Хашки трибунал, у интересу сила које су га створиле, изоставио да се бави првоузрочним злочинима, на првом месту злочинима против мира, то не значи да се тиме не треба бавити, и да дешавања у бившој Југославији не треба гледати кроз ту призму — па и првенствено кроз ту призму — без обзира на још увек непробојни зид медијске блокаде који се уздигао. А све то у склопу једног новог, објективнијег, па што не рећи и ревизионистичког гледања на ствар. Јер, у време интернета и све бржих комуникација и дешавања, логично је и да појаве разних ревизионизама добију одговарајуће убрзање, да поретци и ставови који су важили пре само једну деценију већ буду сматрани за анахронизме. Ревизионизам сам по себи не мора да значи ништа лоше — напротив! — ако у његовој основи лежи потрага за истином или поновним сагледавањем дешавања после слегања прашине коју су подigli вихори историје.

Дакле, за почетак, као што је Катон старији завршавао сваки свој говор речима „уосталом, Картагину треба разорити“, тако и свако даље трагање за истином о Сребреници и догађајима који су се у њој десили током јула 1995 — а и раније, треба не само завршити већ почети стављањем сребреничких догађања, као и читавог рата у Босни и Херцеговини, у прави контекст. Другим речима, оно што треба непрекидно понављати, начелно, у самом зачетку, сваком приликом, је то да су и рат у

Босни и Херцеговини и догађања у Сребреници последице једног огромног, још увек некажњеног злочина — злочина против мира, из којег су произашле све потоње страхоте од почетка 1992. до закључивања Дејтонског мировног споразума, као и сва зла крв која се створила и ствара нестабилним и нерашчишћеним стањем које се гаји у Босни и Херцеговини од Дејтона до данашњих дана. Јер, то је тај први злочин, без којег сви потоњи не би били могући. А тај злочин против мира починили су 1) Савезна Република Немачка и Ватикан, својим противзаконитим признањима Словеније и Хрватске у децембру и јануару 1991, што је представљало непосредно кршење Хелсиншког завршног акта из 1975. године о неповредивости граница, осим мирним путем, као и Повеље Уједињених Нација, и широм отворило пут ширењу рата са Хрватске на БиХ, 2) САД, својим ништа мање противзаконитим признањем Босне и Херцеговине у априлу 1992, 3) Алија Изетбеговић, некадашњи председник босанских муслимана, и главни локални извршитељ злочина против мира у БиХ, који је, свесно и циљано, пропустио више прилика за смиривање ситуације у БиХ, пре него што је рат у тој бившој југословенској републици букнуо у марту 1992. године, као и у каснијим фазама, када су ратна разарања још увек могла да буду ограничена и сам рат скраћен. Наравно, Изетбеговић то није чинио сам, нити се првенствено уздао у сопствене снаге, већ, како наводи амерички обавештајац Џон Шиндлер (у својој књизи *Несвјетли њерор*), цитирајући босанско-муслиманске изворе, у „значајну америчку војну помоћ“, посредством које му је циљ било заузимање „бар 45% Босне“. Ово је приметио и главни преговарач тадашње „међународне заједнице“, лорд Дејвид Овен, који је изјавио да је Изетбеговић повукао свој потпис са мировног плана за БиХ, јер се „осећао охрабрен америчким ставовима да одуговлачи док не добије бољу понуду“.

Све ово је важно непрекидно истицати не само из политичких, већ и из психолошких и из научних разлога. Психолошки гледано, пристајањем на то да се, без овакве претходне ограде, бавимо проблемом Сребренице онако како су га поставили починиоци изворног злочина против мира и иницијатори рата агресије, ми себе у старту стављамо у дефанзиван положај, грчевито се борећи да побијемо пропагандне тврдње које дола-

зе управо од изворних ратних хушката и починилаца врховног злочина. А са научног становишта, без овакве претходне ограде, ми дозвољавамо да нам агресивна политика и пропаганда вештачки омеђе поље нашег испитивања, да нас сведу на бављење последицама изворног, некажњеног и још увек увелико игнорисаног злочина, и то тако да су изворни злочинци ти који оптужују а ми смо ти који се бранимо и налазимо доказе у нашу одбрану, бавећи се вештачки суженим пољем које обухвата само једном од последица њиховог — а не нашег — изворног злочина. Другим речима, уживљавали би се у улогу колонијалних објеката, урођеника и дивљака који немају свест о било чему изван граница свог резервата.

Дакле, тек када изговоримо одговарајућу ограду на самом почетку (на пример: „Немачка, Ватикан, САД и Алија Изетбеговић су одговорни за све што се десило у Босни и Херцеговини после фебруара 1992, укључујући и дешавања у Сребреници“) — можемо да пређемо и на секундарне последице изворног злочина против мира и започињања рата агесије, укључујући и догађања везана за Сребреницу, да пробамо да установимо и шта се ту десило, шта је пропаганда, шта истина, шта се зна а шта се не зна. Уз разумевање да свако даље истраживање није само пуко, форенсичко трагање за истином, већ и исказ поштовања према свима који су невинно страдали на том подручју, према свима онима који не би страдали, па и онима који не би били приморани да ратују на том подручју да није запаљен — а затим и одржаван — пожар општег рата.

Задржавајући, дакле, свест о првобитном узроку ствари, оно што је битно да знамо је да, када се пажљиво и поштено истраже, чак и секундарне последице тог изворног злочина, на које нас империјални господари садашњег тренутка желе ограничити, укључујући и догађаје у Сребреници из јула 1995, опет нужно не стварају слику која је повољна по западне силе и њихове локалне сараднике и извршиоце. Строго се држећи чињеница и само оног што је непобитно утврђено, може се бацити озбиљна, да не кажемо фатална сенка сумње на „званичну верзију“ догађаја у Сребреници — што је, разуме се, још један разлог зашто су и овакви напори предмет игнорисања страних и домаћих мас-медија. Чињеница има много, и без њих се не мо-

же покренути ни интелегентна расправа, а ни критичко разматрање Сребренице. Томе у прилог, за крај, прилажемо и један релативно кратак подсетник, који садржи основне тачке и питања које треба да има на уму свако ко има истинску жељу да сазна шта се десило у Сребреници у јулу 1995. А то коме ће та, коначно утврђена истина да штети или користи не треба да нас занима. Да ли су чувари данашњих мас-медија и поретка, који спречавају да се питање Сребренице отворено претресе у јавности, без предрасуда и унапред донесених закључака — спремни да кажу исто? Засад је одговор очигледно — негативан. Зато ћемо ми то овде урадити уместо њих, вођени геслом да ће глас милион пута поновљене истине ипак однети коначну победу.

15 основних чињеница и питања о Сребреници

1. Једини непосредни извршилац злочина у Сребреници у јулу 1995. који је осуђен од стране Међународног трибунала за ратне злочине за бившу Југославију (тзв. Хашког трибунала) је Дражен Ердемовић, Хрват из околине Тузле, за којег је и сам Трибунал утврдио да је није довољно психички стабилан да се може подвргнути унакрсном испитивању. Склопио је договор са Тужилаштом, на основу којег је добио пресељење у неидентификовану западну земљу и промену идентитета, и осуђен је на минималну казну од 5 година затвора (и то за наводно учешће у стрељању више стотина људи!), на основу сопственог признања, чији је садржај неколико пута мењао. Кључна тачка договора са Тужилаштом био је услов да мора сведочити против српских оптуженика кад год буде био позван. Нема разлога да и једна српска држава треба да преузме одговорност за злочине у које је босански Хрват Ердемовић био умешан, и то на основу његовог контрадикторног и непоузданог сведочења.

2. Ердемовић је наводно припадао тзв. Десетом диверзантском одреду Војске Републике Српске, мултинационалној јединици која је у својим редовима имала Србе, Хрвате, Словенце и муслимане. Он је пред Хашким трибуналом именован још седам припадника те наводне јединице, који су наводно учествовали у стрељањима у околини Сребренице у јулу 1995 — од

којих су се неки такође борили у Африци као плаћеници западних војски. Хашки трибунал никада није подигао оптужницу ни против једног од тих лица, нити их позвао за сведоке. Искључиво ослањање Хашког трибунала на непоузданог и контрадикторног Ердемовића указује да је сврха хашког процеса била да сакрије а не да изнесе све расположиве доказе везане за Сребреницу.

3. На Меморијалу у Поточарима код Сребренице записан је број „8372...“, који треба да представља укупан број сребреничких жртава — али се признаје да тај број укључује и оне који се још воде као „нестали“, што значи да о њиховој судбини ништа тачно није утврђено, а три тачке после овог броја треба да значе да број није коначан. Како се за нестале може тврдити да су „жртве геноцида“ ако на њима није извршена обдукција, и ако се још увек не зна да ли су сви „нестали“ заправо мртви?

4. Током 2010. су чак и неки босанско-муслимански званичници били принуђени да бројку од „8.372“ доведу у питање: а) Мирсад Токача, председник Истраживачко-документационог центра из Сарајева, изнео је досад недемантовану тврдњу да се на списковима „жртава“ налази „500 живих Сребреничана“, док је додатних 70 лица на тим списковима страдало на другим местима и у друго време; (б) директор Меморијалног центра у Поточарима Мерсед Смајловић и директор Центра за нестала лица БиХ Амор Машовић су такође изнели да је у Поточарима сахрањено око 50 особа које су страдале још 1992. а које су „у блиском сродству“ са онима који се воде као жртве стрељања; в) Хакија Мехољић, ратни шеф полиције у Сребреници, изјавио је да је „љут на све који су у Меморијалном центру сахранили 75 особа, а које нису погинуле у јулу 1995. године“; г) уз све то, постоје и озбиљне индиције да је у Поточарима чак сахрањен и један број Срба, што се засад не може утврдити јер сарајевске власти не дозвољавају ексхумацију сахрањених у Меморијалном центру у Поточарима. Зашто докази о манипулацијама са бројевима жртава у Сребреници не утичу да се преиспитају бројке које се непрестано врте по медијима?

5. По процени начелника генералштаба армије БиХ Енвера Хадихасановића на суђењу генералу Војске Републике Српске Радиславу Крстићу (6. 4. 2001, Транскрипт, с. 9532) у повлачењу мешовите муслиманске колоне 28. Дивизије из Сребренице за Тузлу погинуло је 2.628 војника и официра АБиХ (дакле, овде нису урачунати цивили). У извештају Унпрофора од 17. јула 1995. укупни губици колоне се процењују на око 3.000 а Карл Билт (преговарач међународне заједнице током сукоба а после рата Високи представник у БиХ) у својим мемоарима их процењује на око 4.000. Према свим законима рата, ово су биле легитимне жртве ратних дејстава. Додатно занимљива је и чињеница да је велики број ископаних тела за која се тврди да су „жртве геноцида“ нађен управо на локалитетима где су се одвијале борбе српских снага и муслиманских снага у повлачењу. Скандалозно је да се легитимне жртве ратних дејстава дан-данас некритички сврставају међу „жртве геноцида“ у Сребреници само да би се вештачки одржала бројка од „преко 8.000 жртава“.

6. Утврђивање узрока смрти тела ексхумираних на ширем подручју Сребренице је од 1996. у рукама две организације: Комисије за нестала лица БиХ (основане од стране владе ратног муслиманског председника, Алије Изетбеговића) и ICMP Међународне комисије за нестала лица (ICMP — International Committee for Missing Persons), чије челнике фактички поставља амерички Стејт департмент. Од почетка ископавања до данас, ни српски ни други независни међународни форензички стручњаци нису имали приступ форензичком поступку над ископаним телима. Чак ни оптужени за злочине у Сребреници пред Хашким трибуналом немају могућност приступа ДНК извештајима ICMP-а. Дакле, свака могућност независне провере форензичких „налаза“ везаних за Сребреницу је искључена, и од јавности се захтева да они буду прихваћени — на веру.

7. Укупан број тела која су стручњаци Хашког трибунала ексхумирали у вези са истрагом о догађајима у Сребреници износи највише 1.923. Форензичка документација Трибунала говори о 3.568 „случајева“. Међутим, један „случај“ не значи нужно и једно тело, већ се може односити и на непотпуне остатке

неког тела, па чак и на једну кошчицу нађену на одређеном локалитету. Уз то, чак ни број од 1.923 не означава укупан број досад утврђених „жртава геноцида“. У гробницама које су обрадили форензички стручњаци Трибунала, налази се 442 тела са повезима преко очију и/или везаним рукама (што би скоро сигурно указало на смрт стрељањем), 505 где је смрт проузроковао метак, што може указати на стрељање, али и на смрт током борбених дејстава, 627 је страдало од гранате, мине, гелера итд. што искључује стрељање, а у 1.583 аутопсијских извештаја или „случајева“ ради се о по неколико костију. У овој последњој категорији у 92,4 одсто од тих „случајева“ форензички стручњаци Трибунала нису могли да одреде узрок смрти па се на основу њих никакви правно или форензички значајни закључци не могу изводити. Заправо, форензички докази самог Хашког трибунала подржавају бројку од 700–800 стрељаних на којој је инсистирао високи УН званичник Филип Корвин.

8. У хашкој пресуди против потпуковника ВРС Вујадина Поповића и осталих (2010), наведено је да је, помоћу ДНК узорка, идентификовано „5.336“ жртава (број је, у међувремену, додатно нарастао). Међутим, ДНК служи једино за идентификацију посмртних остатака или да омогући реасоцијацију делова тела исте особе. ДНК технологија је неупотребљива за одређивање узрока и времена смрти, што су кључне категорије у криминалистичкој истрази овакве врсте. Додатне сумње изазива чињеница да Хашки трибунал одбија да објави чак и списак имена лица наводно идентификованих путем ДНК анализе. Треба знати и то да сва нова тела која се сахрањују у Поточарима пролазе кроз овакву врсту „идентификације“, што оставља додатне велике сумње у погледу тога ко се тамо стварно сахрањује. Зашто се ДНК узорци злоупотребљавају у сврху некритичког прихватања броја жртава у Сребреници?

9. Највиши цивилни представник УН на терену у јулу 1995, Американац Филип Корвин, непрекидно је тврдио, све до своје смрти 2012. године, да је тада у Сребреници убијено „око 700“ босанских муслимана — и да је разлика између тог броја и броја од 8.000 који се стално пропагира — „политичка“. Сребрени-

ца је очигледно исполитизована да би се српски народ неосновано оптужио, и трајно завадио са својим суседима.

10. Ратни шеф полиције у Сребреници, Хакија Мехољић, је више пута сведочио да је њему и још деветорици локалних муслиманских лидера у пролеће 1993. лидер босанских муслимана Изетбеговић пренео да му је амерички председник Клинтон нудио да српске снаге уђу у Сребреницу и „изврше покољ 5.000 муслимана“, што би дало повод за НАТО војну интервенцију у Босни и Херцеговини. Изузев једног, сви именовани сведоци овог састанка су и даље живи. Зашто се прикрива могућа улога Била Клинтона у пројектовању „злочина у Сребреници“ две године пре него што се он десио?

11. Према Резолуцији 819 Савета безбедности Уједињених Нација од 16. априла 1993. године, зона која обухвата Сребреницу и подручје око ње, проглашена је „Безбедном зоном УН“. Убрзо затим (18. априла), посредством УНПРОФОР-а, постигнут је споразум о делимичној а затим и потпуној демилитаризацији сребреничке енклаве. Међутим, бројна сведочења страних извештача и војних посматрача потврђују да су се муслимански борци из сребреничке енклаве повукли „наоружани до зуба“. Зашто се упорно игнорише чињеница да Сребреница никада није била демилитаризована?

12. Комисија Владе Републике Српске за испитивање догађаја у Сребреници никад није признала „геноцид“. Ту реч је Комисија употребила само у односу на пресуду Хашког трибунала генералу ВРС Радиславу Крстићу (који је, опет, осуђен не због доказа да је непосредно учествовао, нити чак знао за злочин у Сребреници, већ по начелу „командне одговорности“), и то не као своју оцену већ цитирајући пресуду. Исто тако, Комисија није усвојила цифру од „8.000 стрељаних“, и ако је била подвргнута огромним западним притисцима. Комисија никада није изјавила да су сви на списку несталих убијени и мртви. Дакле, није истина да је Република Српска признала „геноцид над 8.000 муслимана у Сребреници“.

13. Према пресуди Међународног суда правде у тужби Босне и Херцеговине против Савезне Републике Југославије за

„геноцид“, Србија не сноси одговорност за такво дело, нити је учествовала у његовој припреми или извођењу. Самим тим, Србија није имала никакву обавезу да усвоји било какву „декларацију о Сребреници“, зато што по пресуди највише међународне правосудне инстанце на свету Србија није повезана са догађајима у Сребреници. Стога, усвајање Декларације о Сребреници у Скупштини Србије из 2010. било је плод искључиво спољних и унутрашњих политичких притисака, и није ни мало допринело сазнавању пуне истине о Сребреници.

14. Усвајање ове резолуције било је мотивисано, између осталог, и резолуцијом на тему Сребренице коју је у јануару 2009. године под врло нередовним условима изгласао Европски парламент. Сврха и права позадина ове Резолуције Парламента Европске уније, као и њена унутрашња противуречност, огледају се сликовито у ставу Е текста који је тада био усвојен, где јасно стоји да „упркос огромним напорима...досадашње истраге не дозвољавају потпуну реконструкцију догађаја у и око Сребренице.“ Према Резолуцији Европског парламента из априла 2009, став Ц, „политичка тумачења историјских чињеница не требају се наметати кроз већинске одлуке парламената; парламенти не могу да доносе законе о прошлости“. Дакле, пуна истина о Сребреници се не може утврдити пуким декларацијама, већ само независном, мешовитом међународно-домаћом комисијом која би искључиво стручним путем установила целу истину, или раздвојила истину од пуке пропаганде и игре речи-ма и бројкама.

15. За крај — али никако зато што је ово најмање важно, већ као симбол игнорисања не само српских жртава, већ и целокупног контекста сребреничких збивања, неопходно је навести и следеће: према подацима Института за истраживање српских страдања у XX веку, на ширем подручју Сребренице су муслиманске снаге између 1992. и 1995. убиле 3.262 Срба. Ове жртве су поименице набројане. Зашто се свако помињање Сребренице у домаћим и страним мас-медијима ограничава искључиво на још увек спорне догађаје из јула 1995. а игнорише документоване српске жртве из претходног периода?

Мило Ломпар

ИДЕОЛОГИЗОВАНА КРИВИЦА

Основни проблем у доживљавању и разумевању догађаја у Сребреници почива у сазнању да су они постављени у хоризонту идеологизоване кривице. Рђавост таквог поступка је вишеструка: осенчени идеолошком перспективом која нуди готове и унапред задате одговоре на питања о узроцима рата, ови догађаји не само да престају да буду посматрани као нешто што подлеже преиспитивању сазнања о учесницима и поступцима него примењена идеологија онемогућава — што је вишеструко негативно — чак и саосећање са несумњивим сребреничким жртвама. То значи да идеологизована кривица — као скуп дискурзивних пракси и унапред одређених моралних афеката, које проистичу из владајућег распореда западних моћи и које на различитим нивоима идеолошке пирамиде отискује секуларно свештенство нашег времена — остварује и један општији циљ: супротно од онога што тврди да му је намера, секуларно свештенство истрајно онемогућава свако аутентично размишљање о кривици, свако предрасуда ослобођено разумевање кривице као такве.

Шта то значи? Диференцирани појам кривице садржи у себи четири различита, међузависна али не и непротивречна вида кривице: кривичну одговорност, политичку кривицу, моралну кривицу и метафизичку кривицу. Њихови међусобни односи откривају унутрашњу комплексност интегралног појма кривице. Јер, кривична одговорност и политичка кривица могу бити одређене спољашњим дејствима и силама, док морална и ме-

тафизичка кривица могу бити доступне само унутрашњим преокретом човека. Односи између ових аспеката кривице веома су истанчани и понекад ишчезавају у честару и нерасветљености.

Али, ни односи унутар једног појма нису непротивречни. Ако о политичкој кривици — као једином облику колективне кривице — одлучују победник и успех, онда се та кривица појављује у хоризонту оптерећујућег сазнања о победничковој сили која нужно не значи и остварење права, о успеху који није не-проблематична инстанца над правдом и истином. Постаје очигледно да је тешко — или немогуће — установити трибунал који би објективно спровео истрагу, равноправно одмерио разлоге и међузависност учесника у страховитим несрећама грађанског рата, те отуд пресудио у вези са ратном кривицом и ратним злочинима. Јер, такав суд остаје у већој или мањој мери нужно пристрасан. Све су ово познати и давно изнети приговори и разлози.

Премда би било пребрзо и ризично закључити како је политичка кривица отуд нужно пристрасно одређена кривица, остаје велика неизвесност у вези са њеном исходном природом. Ту неизвесност не може уклонити никакво сазнање које нам доноси актуелни ритам времена, никаква саморазумљивост у наглашавању врхунске мудрости свих опортуниста, који воле да упозоре како сила и моћ у људском животу представљају одлучујућу реалност. Давно је, наиме, речено, како је та мудрост вишеструко недовољна: зато што сила и моћ нису једина реалност човековог света и зато што на овом свету реалност још увек не значи и истину. Отуд, међутим, не следи да не постоји никаква кривица, да је најбоље пустити да ствари теку како теку, него следи да је ваљано само диференцирано поимање кривице.

Тој диференцираности се — и у случају сребреничких жртава — супротставља секуларно свештенство. Моћ коју оно представља — посебно када је то победничка моћ западних сила — не жели да допусти постојање јавне свести о томе да она није једина реалност света и да није једина истина о свету. Секуларно свештенство, отуд, диференцирани појам кривице замењује идеологизованим појмом кривице који проистиче из *актуелне* конфигурације моћи. Тако нас одједном — па све чешће, док се то не претвори у општеобавезујући хук који све преклапа, који

не чује никакве разлоге и аргументе, који пуком силом понављања испуњава сваки кутак јавне свести — преплављују бројни моменти једне циљане површности у говору о кривици. Јер, у њима се ништа не градира и све се своди на једну једину равн, да би се о њој судило са грубим неразлучивањем лошег судије. Секуларно свештенство — портпароли, политички активисти, невладини службеници, стипендисти, универзитетски службеници, мртвозорници демократских кулиса — посеже за оптужбом која се користи као оружје у политичке или економске сврхе: браќањем различитих појмова кривице и грчевитим намећањем неистинитог мишљења. То значи да је — и када је реч о средбреничким жртвама — на делу злоћудно *инструментализовање* кривице.

На шта нас упућује сазнање о томе да идеологизовани појам кривице — као аутентично постигнуће секуларног свештенства — не дозвољава не само дубокосежну свест о прошлости, која би надилазила непосредне учеснике разбијања Југославије и засецала у непосредне утемељитеље титоистичке Југославије, у њен систем политичких односа и хоризонт очекивања који је званична идеологија чинила општеобавезујућим, него ни било какав наговештај о „кривици других“? На подударност између два напоредна поступка: ако уклонимо сваку свест о титоизму и о „кривици других“, добијамо непроблематични, употребљиви и идеологизовани појам *српске кривице*. Тако секуларно свештенство настоји да спољашње конституенте — као што су кривична одговорност и политичка кривица — претвори у унутрашње конституенте: морална и метафизичка кривица. У настојању да се поистовети оно што се не може поистоветити очитује се идеологија секуларног свештенства.

Одакле долази његово настојање? Ако у погледу кривичне одговорности нема начелних недоумица, јер о њој одлучује суд, код политичке кривице постоји проблем, будући да је инстанца за њено утврђивање — победникова воља. Ако би секуларно свештенство прионуло уз овакво схватање политичке кривице, оно би морало *јавно* прихватити сазнање о томе да власт која спроводи политичку кривицу не проистиче из народне воље, па није демократска власт, него је то власт која проистиче из воље победника, па је отуд марионетска власт: дужна побед-

нику, она се не обазире на чињенице и искуство него на своје обавезе.

Али, у том случају идеологија секуларног свештенства губи своју демократску легитимацију. Јер, постаје немогуће прикрити да су на делу чисти и видљиви налози сила. То *чисто решење* лишава секуларно свештенство било каквог вредносног и хуманистичког ореола. Да би спасило тај ореол, који му је најбитнији, секуларно свештенство мора да створи привид или симулакрум. Отуд оно настоји да чињенице спољашње евиденције (кривична одговорност, политичка кривица) *претвори* у чињенице унутрашње евиденције: морална и метафизичка кривица. Иако је то неизводиво у хоризонту слободе, нема препрека за секуларно свештенство да нам то непрестано *намеће*. Јер, ако успе процес идеологизације јавне свести, онда је могуће — на темељу симулакрума — политичку кривицу легитимисати народном вољом уместо да је изводимо из победникове воље.

Идеологија секуларног свештенства треба да сакрије да политичку кривицу изводи из победникове воље тако што ће је лажно оправдати превратом у души народа. Како то није никакав преврат у души него принуда, секуларно свештенство има улогу да онтологизује победникову вољу. Ако се та воља сакрије под скуте народне воље, онда је спасена идеологија секуларног свештенства и очуван је демократски симулакрум иза кога стоји воља победника.

Зашто је ту битан титоизам? Зато што политичка кривица треба да проистекне из насилног рушења поретка који очитује хумане вредности. Отуд је неопходна фундаментална лаж: да су конституенти титоистичког поретка настали као нормално стање, да су они плодови нечега спонтаног, слободног, споразумног, консензуалног. Секуларни свештеник увек полази од тога да је титоистичко решење било нормално образовано решење. Он, дакле, свесно и циљано греша у почетној претпоставци. Будући да је титоистичко решење било насилно и недемократски образовано решење, проблем политичке кривице није саморазумљив, већ се појављује у историјској перспективи. Отуд секуларно свештенство — коме је потребна политичка кривица без историјске перспективе — подразумева и поунутрашњује титоизам.

Читава та стратегија је усмерена против самог искуства кривице. Јер, у тој идеологији се свака евиденција и сваки доказ претварају у оруђе морализаторства и сензационализма. Секуларно свештенство — за разлику од истинског свештенства — нема страхопоштовања ни пред ужасом ни пред жртвом. Шта оно жели да онемогући непрестаним умножавањем и умрежавањем *речи, речи, речи*, које су некад лажно саосећајне, некад тобоже потресне, некада наводно историјски-објективне? Јер, све те неизбројиве речи — које су праћене непрестаним умножавањем стипендија, донација и привилегија, непрестаним крстарењем светскоисторијским коридорима сусрета и конференција, које су праћене одсуством сваке замишљености и саосећања, одсуством било каквог несагласја са западним носиоцима моћи — припадају ономе што је давно названо „склоност агресивном признавању кривице“. Управо та идеологизована кривица почива на неаутентичном односу према кривици. Њени искази су класичан пример неаутентичног оглашавања кривице, лишеног веза како са идејом жртве тако и са конкретним жртвама.

Она, дакле, представља саморазметљиво исказивање кривице, њено потпуно инструментализовање за практичне и недостојне сврхе. Јер, идеологија секуларног свештенства настоји да том разметљивошћу претвори побијене у Сребреници у *инструментий уйрављања* српским народом, у *инструментий заштирања* основних и неотуђивих људских права која припадају српском народу. Само помињање побијених у Сребреници треба да створи *империјив* због којег безусловно треба прихватити *све* захтеве које пред нашу јавну свест износи секуларно свештенство.

Две врсте таквих захтева имају посебан значај. Идеологија секуларног свештенства — прво — употребљава као готове чињенице низ проблематизованих података и одбија да узме у обзир сазнања која наметнутом говору о Сребреници не иду у прилог. Та сазнања постају још проблематичнија ако их сагледавамо у компаративном контексту, ако бивају — како је учињено у књизи *Полићика геноцида* Едварда Хермана и Дејвида Питерсона — упооређена са сродним појавама на другим тачкама нашег света, ако их осмотримо у оквиру глобалних медијских и судских наметања

и произвољности, условљених глобалним односима моћи. Али, идеологија секуларног свештенства настоји — друго — да инструментализовањем и идеологизовањем кривице наметне сазнање о томе како је „политичко постојање Републике Српске спорно“.

Идеолошко наглашавање по којем је Република Српска резултат политике која није презала ни од масовних злочина није ништа друго него *актуелна* рационализација једног давнашњег и задатог настојања. Ако бисмо, наиме, масовне злочине узели као универзални критеријум, онда би се — на простору обе Југославије — морало *йочейти* од сазнања о томе како је спорно — политичко постојање Републике Хрватске. Јер, реч је о масовним злочинима — све до геноцида — на којима је саздана Република Хрватска. Али, њено постојање се не судара са темељном намером да се све српско сведе на србијанско. Темељи тог настојања су положени давно, док је његова идејна и практична *кристализација* изведена у титоистичкој Југославији. Управо је то настојање истински основ на којем израста сваки захтев да се проблематизује политичко постојање Републике Српске.

Идеологизована кривица намеће концепт: крив си као Србин, да би нас одвратила од мисли: крив си као човек. А ако усвојимо да сам крив као човек, то не значи да — у сасвим прецизним случајевима кривичне одговорности, политичке и моралне кривице — не могу бити крив и као Србин. Али, баш ме то што сам крив као човек — не ослобађајући ме кривице као Србина — оспособљава да поставим питање: да ли си ти крив? (Ово питање је неопходно да бисмо разумели да ли говоримо о истој ствари, да ли припадамо самој људскости. У том хоризонту је говор у ја-облику потпуно преводив у говор у ти-облику.) Ако си ти крив, то не значи да сам ја мање или друкчије крив, поготово да је у конкретној ствари моја кривица умањена. (Али, ту кривицу треба именовати, испитати, описати, што показује од каквог пресудног значаја су захтеви за прецизним утврђивањем неспорних чињеница о сребреничким жртвама.) То само значи да се, излазећи из себе, срећемо — не поништавајући ниједну разлику између нас — у основној кривици: лицем у лице. Тек у сусрету два лица — како каже Јасперс — „разговор не би био само коначна форма саопштавања него и израз за однос ег-

зистенција два човека“. Тај сусрет идеологизована кривица не дозвољава, јер ту нема места за њу: њој припада разговор иследника и оптуженог. Јер, њене речи увек су речи Великог инквизитора.

Све њене речи нису, дакле, ни у каквој вези са аутентичним осећањем кривице: поготово нису у вези са метафизичким осећањем кривице. Јер, када би секуларно свештенство истински било спремно да понесе ову кривицу, оно никада не би могло заборавити побијене у српским местима око Сребренице (попут Кравица), који су побијени *пре* оних у Сребреници. Када би се примакло метафизичком осећању кривице, оно би схватило да су те жртве у некој вези, да су са њима у вези и *сви* који су побијени: да у метафизичкој димензији треба преузети кривицу због *свих*. Тада би човек *морао* рећи: крив сам, дакле, и због оних који су побијени у местима око Сребренице и због оних који су побијени у Сребреници.

Када би секуларно свештенство то могло да каже, оно не би стварало узоран пример идеологизације кривице. Али, оно баш то не може да учини, јер настоји да настави инструментализовање Сребренице. Шта то значи? Као што због злочина у српским насељима око Сребренице не могу бити криви босански муслимани као народ, тако због злочина у Сребреници не може бити крив српски народ, нити — ако ствар поставимо на општијој равни, не изгубивши ни намах свест о битним посебностима сваког примера — због Јасеновца може бити крив хрватски народ, као што због Аушвица не може бити крив немачки народ, нити амерички народ због циновских злочина и пре и после 1945. године. Не могу бити криви народи.

У пољу одговорности — из ког проистичу и различити облици кривице — налазе се они који народе воде, који утичу на прилике и околности у којима се одигравају злочини, али се ту налазе и наслеђени и актуелни интереси и њихови заступници, унутрашњи и спољашњи политички односи, као што остаје и један — што се мене тиче — *неизрачунљиви осџајтак* у сваком таквом удесу. Јер, нису само људи него и народи у дуготрајним сукобима, будући да је сукоб константа историје, да су интереси некад неразрешиво супротносмерни, да је агресивност у срцу човековог делања, као што и зло има супстанцијални карак-

тер. Тек у самоћи, као сам и све самљи, човек се може осетити *кривим* због свеопште повезаности *свих жртвава*: чак због *неизбежностии* тих веза. Ту настаје преокрет душе. Ту је Бог једина инстанца. Јер, истина се појављује у комуникацији између *ја* и *џи*, али да би било комуникације неопходно је да и *ја* и *џи* деле ово метафизичко осећање кривице.

То је немогућа мисија за секуларно свештенство. Јер, оно — зато што не зна за Бога — не може да схвати како се идеологизацијом кривице поништава *повезаност свих* у метафизичкој кривици. Оно се, наиме, оглашава са партикуларног становишта: није битан Јасеновац, нису битна српска насеља око Сребренице, битна је *само* Сребреница. Зашто се тако понаша? Зато што такав начин расуђивања *унапред* обезбеђује тврђење да је крив српски народ. То је, међутим, идеологизована кривица која *не може* довести ни до какве промене свести, ни до какве комуникације у јавном дискурсу, будући да ствара подлогу за негативно-одзивне реакције.

Оне могу бити различите. Могуће је питање: „шта је било непристојније: ангажовати се за Милошевића 1990. године или плувати по њему после октобра 2000. године?“ Том питању се може придружити и бес против „фабриканата злочина против човечанства и геноцида“. Све то може надоградити иронијски глас који каже: „Злочине против човечности извршили су Срби. Злочини који користе човечности почињени су против Срба. То је сва разлика.“ Овакве реакције су историјски познате. У њима се понављају и прилагођавају речи које до нас допиру из једног прошлог света, који није ни у чему упоредив са страховитим несрећама деведесетих. Јер, и у размерама учесника и у садржајима збивања несамериво их превазилази. Али, овакве негативно-одзивне реакције нису добар пут ни за њихове апологете нити за њихове критичаре који за њима посежу у настојању да образују своје *политичке* захтеве. Зашто? Зато што на тај начин заувек остајемо у подручју идеологизоване кривице. Само секуларно свештенство — овлашћено од западних моћи, које су увек и унапред ослобођене сваке сумње — захтева баш такав пут који шизоидизује јавну свест. Јер, без непрестане шизоидизације јавне свести постаје неделотворна сама идеологија секуларног свештенства.

Услед диференцираног схватања кривице, човек би могао прихватити и *своју* кривицу због Сребренице. То осећање проистиче из *свеукупности свих* у метафизичкој кривици: ако осећам кривицу због *свих жртва* свакако да осећам кривицу и због сребреничких жртава. Секуларно свештенство, пак, не може да прихвати *своју* кривицу због српских насеља око Сребренице, будући да она не припадају његовој идеологизацији кривице: пошто проглашава српску кривицу због сребреничких жртава, оно се изузима из кривице због бројних жртава у местима око Сребренице, па је и не оглашава.

Будући да усваја метафизичко осећање кривице, човек може слободно сведочити о свакој кривици: кривичној одговорности, колективној и моралној кривици. Заступници идеологизоване кривице никада не могу нешто тако учинити. Јер, идеологизована кривица није никакво средство које може довести до било каквог успеха: истинског осећања кривице, општег мира или хуманизовања ратних сукоба. Отуд је неминовно измакнути се од лажне и самонаметљиве понуде секуларног свештенства које нас позива да поделимо страшни терет српске одговорности и срамоте. Јер, боље је бити и у заслуженој и у незаслуженој срамоти сам него са секуларним свештенством дели-ти било шта: срамоту или славу или новац.

Никола Живковић

СРЕБРЕНИЦА – ИЛИ ФЕНОМЕН ЖРТАВА ДРУГОГ РЕДА¹

Књига која је повод за ова разматрања зове се „Масакр у Сребреници: докази, контекст, политика“² од професора Едварда Хермана и групе аутора, који углавном долазе са англосаксонског говорног подручја. Њима је заједничко то да су се, имам утисак, подробно и темељно бавили сребреничким догађајима. Стекао сам утисак да је те истраживаче ујединила жеља да се установи истина. Очеvidно је то био њихов главни мотив да се прихвате споменуте нимало захвалне теме. Никада није било лако писати против прописане и једном за свагда „одозго“ утврђене истине.

У додир са овом темом дошао сам веома рано, пре тридесетак година, када сам стигао у Западни Берлин на постдипломске студије. У првих две или три године мог боравка у Немачкој највећи део времена проводио сам у одлично уређеној библиотеци тада западноберлинског Слободног универзитета (Frei Universität). Веома се живо сећам тог времена. Било је то непосредно после 6. априла године 1981. Прелистао сам најважније немачке дневне листове тог датума и гле изненађења: ни у једном није било ни речи о бомбардовању Београда од 6 априла 1941. Ово откриће ме потресло, растужило, расбеснило, али и

¹ Предавање одржано на Округлом столу поводом Сребренице у Руском дому у Београду 5. априла 2012.

² Београд, 2011. Издавач: Историјски пројекат Сребреница.

оснажило у жељи да се озбиљније позабавим овим феноменом. У мојим књигама, — а до сада су објављена три тома „Берлинских записа“, — велики део посвећен је управо овој теми.

Зашто сам реаговао толико емоционално? Зато што сам, пратећи писање немачке штампе, приметио да нису пропустили да обележе, по мени, неке сличне годишњице, на пример, 14 мај. Тог дана, године 1940, немачко ратно ваздухопловство бомбардовало је Ротердам. Затим сам у универзитетској библиотеци прелистао немачке, енглеске, америчке, италијанске и француске енциклопедије. У њима стоји да је приликом споменутог напада страдало око хиљаду људи.

Нешто раније, 26. априла, немачке новине подсетиле су нас на Гернику. Град је тог дана, године 1937. био бомбардован од стране немачких авиона. Верује се, да број жртава износи до четири стотине. И британска штампа обележила је „Luftwaffe’s bombing of Guernica“. Догађај је, као што је познато, на платну овековечио сликар Пабло Пикасо.

Немачки медији су такође обележили и 14. новембар, када је године 1940. бомбардован Ковентри (Coventry). Приликом тог немачког ваздушног напада страдало је близу шест стотина људи.

Поставља се логично питање: На основу којих критерија неки догађаји завређују да их се памти, а други не? Због чега, дакле, Герника, Ротердам и Конветри треба да уђу у све енциклопедије света, а бомбардовање, рецимо, Београда не спомиње се нигде, па ни у немачким енциклопедијама, а нити их бележи штампа Запада? А број жртава у бомбардовању Београда 1941. далеко премашује број погинулих у Герници, Ротердаму и Ковентрију. Која је то последња, најутицајнија инстанца света која решава да ће, рецимо, Сребреница да уђе у све приручнике света као „најстрашнији геноцид у послератној Европи“, а неки други догађај, у коме је страдало исто толико људи, или чак и више, да се потпуно прећути?

Истина, англосаксонски медији, спомињу такође бомбардовање Дрездена, Хирошимае и Нагасакија. Признаје се, да је овде убијено далеко више људи, него у Ковентрију или Ротердаму, али се, некако прећутно овај злочин оправдава „историј-

ском чињеницом“, да су Немци и Јапанци „први почели“, па дакле, на неки начин сада их је стигла заслужена казна.

Од тада сам почео помно да истражујем овакве нелогичне, чудне и мени неразумљиве појаве. Наставио сам марљиво да листам најпознатије енциклопедије Запада, од Ларуса и Брокхауса, па до Америчке енциклопедије и Енциклопедије Британике. И у свима је много простора посвећено, рецимо, Орадур и Лидицама.

Да подсетим. Чешки патриоте 27. маја 1942. извршиле су атентат на шефа нацистичке полиције у Чешкој Рајнхарда Хајдриха. Немачке власти су решиле да изврше одмазду над чешким цивилима. Тако је дошло до догађаја, како стоји у Брокхаусу, који је „покренуо срца целог света“ („führte zu jenen Ereignissen, die die ganze Welt bewegten“).

Под „Орадур“ у Брокхаусу читамо следеће: „10. јуна 1944, у два после подне, део јединица (укупно 120 војника), које су припадале 2. тенковској есес-дивизији „Рајх“ упао је у село Орадур-сир-Глан (Oradour-sur-Glane), које се налази 25 km северозападно од града Лимож (Limoges) и побили сељаке, укључујући жену и децу. Свега 36 становника успело је да се спаси. Село је потпуно уништено. У том масакру страдало је 642 становника Орадуре, а међу њима и 240 жена и 210 деце.“

После Другог светског рата многе девојчице широм света добиле су при крштењу име „Лидице“. А име „Лидице“ су добиле места у неколико држава (Мексико, САД, Бразил, Панама), а то име сада носе и многе улице и тргови широм света.

Ништа, разуме се, човек не може да има против тога. Невине жртве не смеју да падну у заборав. Но, остаје у мени нека горчина. Зашто се, рецимо, нигде не спомиње Крагујевац и Краљево, Красуха и Калаврита? Да ли зато јер су у овим местима жртве били „само Срби, Руси и Грци“? Како то да Лењиград и Козара нису такође „покренула срца целог света“?

Да ли је овде реч о расизму Запада? Можда су — а овде ми се некако намеће природно питање, — у њиховим очима невинне жртве, ако су православни Словени, толико неважни да не заслужују да се, ето, нађу у „Брокхаусу“ или „Енциклопедији Британики“? Или, да се вратим на други део наслова: Да ли у очима Запада постоје жртве „првог и другог“ реда? Јер, колико Лидица

и Орадурa је само било у Русији! О томе нисам успео да нађем ништа у англосаксонским и немачким енциклопедијама.

Енглески историчар је, очевидно, био у праву када тврди, да је „Русија, да ли царистичка или совјетска, тражила безбедност, а никако није тежила освајању света. Запад је одбацио православно хришћанство као равноправног партнера и то од Четвртог крсташког похода, који представља један од највећих злочина у историји, па до Хладног рата“ („*Russia, whether Tsarist or Soviet, sought security, not world conquest. The Western world has rejected Orthodox Christendom as an equal from the fourth Crusade, one of the greatest crimes in history, to the Cold War*“, Alan J. P. Taylor, „*A Personal History*“, Hamish Hamilton Ltd, 1983).

Нико не спомиње ни српско село Дракулићи: 2.300 људи заклано је 7. фебруара 1942. године. Крвници су били Хрвати. Организатори покоља су данас познати: реч је о Павелићевом поверљивом човеку Виктору Гутићу и бањолучком римокатоличком свештенику Николи Билигоровићу. Међу жртвама било је и пет стотина српске деце.

Занимљиво, пољски папа Војтила, док је боравио у Бања Луци, није нашао за потребно да посети то место, те да се у име римокатоличке цркве извини за стравичан злочин. Људи су убијени само зато што су Срби. Уместо тога, пољски папа је посетио римокатолички манастир, фрањевачки самостан Петрићевац, кога су Срби спалили. Ово су урадили из освете, јер су се у масакрима над Србима нарочито истицали римокатолички свештеници, који су долазили из тог манастира. Тако је капелан самостана Петрићевац, фра Мирослав Мајсторовић-Филиповић, учествовао у убијању Срба у Дракулићима, Шарговцима и Мотикама. Када је 7. фебруара 1942. ножем кренуо да убије седмогодишње српско дете Ђуру Гламочанина, узвикнуо је својим хрватским пријатељима, очевидно да их охрабри: „Ово је у име Бога. Ја први примам сав гријех на своју душу, а вас ћу ријешити свих гријехова.“ Раду и Ратка Станковића из Дракулића заклали су Хрвати, а нису били стари ни годину дана. Исто толико стари били су и Вида и Ђуро Шешић из Шарговца. (Драгоје Лекић, „Рат и дјеца Козаре“, Београд 1990, стр. 260–265). Они нису заклани јер су „дјеца Козаре“, како се то стидљиво споми-

њало у време владавине Јосипа Броза, већ само зато јер су „српска деца“.

Русија, Украјина и Белорусија имају стотине Орадура и Лидица, но они за енциклопедије Запада једноставно не постоје. Спомињем само један од таквих места — Хатин (Хатынь). Пре неколико година посетио сам тај меморијални комплекс. Ово име не постоји у Брокхаусу, а не спомиње га ни немачка штампа. У том белоруском селу Немци су 22. марта 1943. побили све становнике. Била је то одмазда за убиство једног немачког официра, кога су недалеко од тог села убили белоруски партизани. У тој одмазди немачке армије страдали су, на пример, Јосиф и Ана Барановски (Иосиф и Анна Барановски), заједно са њихових деветоро деце. Покољ је преживело свега троје деце: Саша Желебкович, Соња и њен брат Волођа Јаскевич. Преживела је само једна одрасла особа — Јосиф (Иосиф Иосифович Камински). Спомињем њихова имена зато, да би жртве добиле своје име и презиме, а не само да нижем безличне, анонимне бројке. Укупно је у Хатину убијено седамдесет и петоро деце. Сваки четврти Белорус, да споменем и то, током Другог светског рата је изгубио живот.

Оно што је Хатин за Белорусију, то село Красухи представља за Русе. Дозволите да укратко споменем што се збило у овој „русској деревни“, која се налази у Псковској области. Било је то 27. новембра 1943. Тог је дана је био лакше повређен немачки генерал Ферч. За одмазду Немци су спалили то село, у коме је страдало три стотине душа. Немци су концем октобра 1943. спалили и село Кузнецово, које се налази свега 20 km од Красухи. Најстарији становник села имао је 108 година, а најмлађи четири месеца.

И када сам већ помислио да у очајању „дигнем руке“ од Немаца, да их отпишем за сва времена, под руку му је дошла књига Михаела Шнајдера: Michael Schneider, „Das Unternehmen Barbarossa — Die verdrängte Erblast von 1941 und die Folgen für das deutsch-sowjetische Verhältnis“, Luchterhand Literaturverlag 1989, с. 166.

Шнајдер и још неколико таквих Немаца, охрабрили су ме да наставим живети у Берлину, јер, ево, и у тој земљи има правдољубивих, храбрих и усправних људи. Ретко је које дело ути-

цало на мене као ова историјска студија. Цитираћу кључну мисао из Шнајдерове књиге:

„Öffentliche Debatten über die ‘deutsche Vergangenheit,’ gehören seit einigen Jahren zum — fast schon rituellen — Szenario deutscher Gedenktage. All diesen Debatten indes ist eines gemeinsam: die nahezu ausschließliche Fixierung auf den nationalsozialistischen Völkermord an den Juden. Über die Verbrechen jedoch, die an Millionen Russen verübt worden sind, über die ‘Verbrannten Dörfer,’ die Blockade Leningrads — darüber wird in der Bundesrepublik noch immer nicht gesprochen.“

(„Јавне дебате о ‘немачкој прошлости’ већ годинама су део већ готово ритуалног сценарија сећања на историјске датуме. Сви тим расправама заједничко је, међутим, једна ствар: они су готово искључиво баве само са нацистичким геноцидом почињени над Јеврејима. Но, о злочинима над милионима Руса, о ‘спаљеним селима’, о блокади Лењинграда, о томе се у Савезној Републици Немачкој још увек не говори.“).

Словом, овај немачки аутор написао је потресну књигу против владајућег обрасца, да постоје жртве првог и другог реда. Аушвиц је тако у устима целог света, а о Јасеновцу, на пример, нема ни слова у немачком Брокхаусу или француском Ларусу. Ако га нема у енциклопедијама, да ли то онда значи, да тога никада није ни било?

После сам пронашао још неколико немачких аутора, који су се бавили том темом. На првом месту спомињем Хермана Нојбахера. Књигу сам превео на српски, а објавио ју је „Службени лист“ из Београда. Нојбахер, главни Хитлеров дипломата за Балкан, тврди, да су Хрвати током Другог светског рата убили седам стотина и педесет хиљада Срба. Непрестано се манупулише са бројем српских жртава, а ово је свакако вредан податак, јер је реч о високом представнику нацистичке Немачке. Ова и сличне књиге су важне, јер говоре о трагедији српског народа и побијају тврдње гласних и утицајних кругова Запада, који би очевидно хтели да свет, када говори о Србима, спомиње искључиво Сребреницу. Жртву би хтели да претворе у целата. Једним словом, Србе, као једну од највећих жртава геноцида,

хтели би да претворе у злочиначки народ који је, очевидно, по њима заслужио да га се збрише из историје.

Из мог излагања верујем да сам убељиво показао, колико је опасно, када се из историјског оквира издвоје само неколико догађаја и који се онда представљају као најважнији, па чак и једини релевантни.

Зашто ми изгледа важно, да сам набројао ове примере из недавне историје? Одговор гласи: и због Сребренице. Како? Примио сам, када уђем у разговор чак са најдобројамернијим људима, на крају из њихових уста готово редовно чујем следећи коментар: „Па Ви заступате теорију завере! Како могу сви да су у заблуди, да лажу, а само Ви и Ваша мала, одабрана дружина проповеда истину?“

Какве конкретне последице може да има један такав став, види се јасно на примеру писања „Википедије“. Гуглујете ли реч „Сребреница“ и затражите немачку верзију „Википедије“ појавиће вам се, прво уобичајно, подробно објашњење догађаја кога прихвата „цео свет“. А затим, сасвим на крају, у свега неколико реченица стоји и ово: „Но, има и оних, истина малобројних, који поричу сребренички масакр“. А међу пет особа који, ето, одбијају да признају истину, налази се и име аутора овог текста. Дакле, тих пет особа третирају се у овој енциклопедији потпуно на исти начин, као и они, који „негирају постојање Аушвица“.

Неколико пута сам писао немачкој редакцији „Википедије“ и молио сам их да исправе ову дезинформацију, јер ја у немачком тексту, кога „Википедија“ спомиње у фусноти, нисам казао да не постоји Сребреница. Ја сам просто цео случај ставио у шири контекст догађања, како су ево и у овој књизи, подробније и темљеније, казали Едвард Херман и његови сарадници.

Уместо закључка. Ако постоји моја порука са овог уваженог скупа, онда она гласи отприлике овако: Да променимо слику о Сребреници у медијима Запада и њиховим енциклопедијама, на то очевидно ми не можемо за сада да у довољној мери утичемо. Она је таква, јер то просто одговара интересима Лондона, Вашингтона, Берлина, Париза, али и Ријада, Катара и Карачија. Некако су се, изгледа поклопили интереси Сједињених

Држава и проамеричких влада исламског света. Словом, Енциклопедија Британика писаће онако, како одговара интересима Лондона.

Али ми морамо наставити да деламо и да пишемо онако како одговара објективној истини. Политички савези увек су привремени, а „чињенице“ које се на такав начин намећу — променљиве. Наш задатак је да будемо упорни и да истрајемо, необазујући се на тренутну ситуацију, јер време ради за нас.

Diana Johnstone

THE USES OF SREBRENICA

In 1945, the world emerged from World War II appalled and exhausted by the extent of the slaughter and destruction, vowing that war was the worst of crimes, and indeed the very source of the worst of crimes. “Never again” was the conclusion written into the Charter of the United Nations, as the very basis of international law designed to prevent wars of aggression.

Nearly seventy years later, that logic has been reversed, and the world is moving ever closer to World War III, meaning a global conflict of even greater destruction than the wars of the twentieth century. The material cause is the constant military buildup of the United States superpower, which brings with it the perceived ability to conquer the world. The ideological cause, which leads to vast popular acceptance of this project in the West, is the belief that war is not the worst of crimes, but rather the sole effective remedy for the worst of crimes, known as “genocide”.

The Holocaust analogy

For the past quarter of a century, there has been a steady growth of Holocaust studies from elementary schools to universities, as well as Holocaust memorials and a steady stream of books and films on the Holocaust. The result is that the Holocaust looms large in the collective imagination. For some influential intellectuals, the Holocaust even sums up the twentieth century and proves the failure of the Enlightenment. It is particularly noticeable in France, with a century-old tradition of secularism, that the Holo-

caust is now the closest thing to an official State religion, with annual commemorations, obligatory school classes, and even laws criminalizing any questioning of the official version of the tragic events.

This creates a public mood in which reports of genocide are instantly credible, out of fear of inadvertently committing the crime of “Holocaust denial”.

This produces a phenomenon which might be called “Holocaust envy”. The success of the Jewish community in focusing public attention on its suffering inspires other groups to seek recognition for their own status as victims. The most extreme of these imitations is the claim by leaders of the Bosnian Muslim community that the massacre of several thousand men of military age after the fall of Srebrenica in 1995 was “genocide” in the same class as the murder of millions of Jewish men, women and children during World War II. By this claim, the Muslim leaders attempt to take possession of a moral capital comparable to that of the Jews. That attempt would be of no consequence without the vigorous support of a Western lobby with motives that go far beyond ethnic power rivalries in the Balkans.

Promoting war

Today it is an unquestioned dogma that recalling atrocities is a “duty of memory” to the victims. However, constant reminders of past atrocities may simply prepare the next wave, which is what has already happened in the Balkans, and more than once. In reality, the dead victims cannot profit from such memories. But the memory of victimhood is a moral and political capital of great value for the heirs of victimhood and especially for their self-appointed champions. To a large extent, the ferocity of the fighting that broke loose in 1992 was a resumption of the vicious cycle of massacres and vengeance that devastated Bosnia-Herzegovina in 1941–44, because the secession of Yugoslav Republics resounded in the Serb community's memory as a repetition of the Croatian Ustashi attacks on Serbs after the first Yugoslavia was broken up by Nazi occupation. Perhaps in part because the Serbs, as victims of Nazism, expected to be “understood” and supported by the

West, they made less effort than their secessionist adversaries to win Western public opinion to their side. Thus, paradoxically, the Croat, Muslim and Albanian nationalist leaders managed, with professional public relations assistance, to portray themselves early on in the conflict as victims analogous to the Jewish victims of the Nazis in World War II. This fictional analogy with the Holocaust succeeded in totally obscuring the real historical positions of the various national groups as well as the complexities of the present.

It has long been clear that Serbs are willing to admit guilt for whatever really happened at Srebrenica, but only for what really happened, and in return for recognition that atrocities of the same sort were committed on all sides. To interpret a military massacre as proof of a Serbian project of “genocide” against the Muslims of Bosnia can only make reconciliation nearly impossible. Moreover, radical Islamists around the world take the alleged “genocide” as justification for hatred against “the West” which supposedly did nothing to stop the extermination of Muslim brethren. This exaggeration, even if intended by Westerners to show their concern for Muslims, actually works the other way round, contributing to a spirit of “conflict of civilizations”.

But the greatest harm done by transforming the Srebrenica genocide into a miniature Holocaust goes far beyond the Balkans. A major ideological campaign by the U.S. foreign policy machine has crafted Srebrenica into a universal moral lesson justifying future aggressive war. In reality, Srebrenica is the result of a war that could have been prevented at the outset, or stopped much earlier, had the United States not connived with Muslim leader Alija Izetbegovic to keep it going. But that is not the way it is portrayed by Western politicians and media. Rather, it is blamed on the “international community” for not bombing the Serbs, or rather for not bombing them enough. The message is that because “we” let that happen, “we” mustn’t let it happen again. This is used to justify United States preventive war. The 1999 Kosovo war was already a preventive war, to stop a “genocide” that was no more real than the weapons of mass destruction in Iraq. The 2011 war that destroyed Libya as a coherent, independent country was also a war to “prevent” a hypothetical massacre. The doctrine that “we” — which can only mean US military force in the framework of NATO — have

the “right” and “responsibility” to protect populations allegedly threatened by their own governments is the ideological excuse for the dominant world power to tear down the framework of international law based on national sovereignty. This destruction of international law is leading us all into a World War that will dwarf those of the twentieth century.

Frankly, the massacres around Srebrenica were nothing extraordinary in human history. General Mladic is not a threat to the world. The focus on Srebrenica and Serb war criminals is a distraction from the real danger of worldwide catastrophe. At most, the massacres in Srebrenica should be seen as yet another argument for preventing war. But they are being used by the world’s most dangerous power as an argument for war — for “preventive”, aggressive war.

And this is precisely why it is important to examine carefully the reality of Srebrenica, its causes, its political context and above all how it is cynically used to justify future crimes of a magnitude far surpassing a small town in Bosnia.

Сажетак

Дајана Цонстон: *Коришћење Сребренице*

На крају Другог светског рата свет је био згрожен огромним размерима убијања и разарања што су се управо догодили. „Никад више“ било је уграђено у систем међународног права који је настао под руководством Уједињених нација, са јасном намером да се спречи понављање агресивних ратова. Скоро седамдесет година после тога, те добре намере су практично поништене. Идеолошки узрок поновног широког прихватања рата као „решења“ на Западу је перцепција да рат више није највећи злочин већ да је то једини ефикасан лек за највећи од свих злочина, који је сада познат под називом „геноцид.“ Успех јеврејске заједнице да убеди свет да призна димензије злочина почињеног против јеврејског народа изазива нешто што би се могло

назвати „холокост завишћу.“ Најекстремнији пример таквог имитирања Јевреја је покушај босанских Муслимана да преко масакра у Сребреници присвоје упоредиви морални капитал. „Сећање на жртве“ данас је постало догма а да се при томе не води рачуна да, у балканском контексту, та врста непрестаног наглашавања ранијих недела, у склопу наводног српског пројекта да се истребе Муслимани, може само да послужи као препрека свакој могућности помирења. Истовремено, непрестано подгревање те теме охрабрује екстремисте у исламском свету да повећају свој ангажман и на тај начин доприноси заоштравању „сукоба цивилизација.“ Међутим, највећа штета од претварања Сребренице у минијатурни „холокост“ превазилази оквире Балкана. У настојању да оправда оружане интервенције свуда по свету, Запад користи кривотворену слику о Сребреници као изговор за мешање и као једини начин да се спречи нека „нова Сребреница.“ Рат на Косову је био мотивисан наводном потребом да се спречи геноцид који је био исто тако непостојећи као оружје за масовно уништавање у Ираку. Уништење Либије као целовите и независне државе 2011. извршено је позивајући се на сличне изговоре. Подривање међународног права на овакав начин води нас право у Трећи светски рат, са несагледивим последицама.

Manuel Ochsenreiter

DIE SREBRENICA-KEULE

Srebrenica ist heute überall. Wahlweise in Libyen (Misrata, Bengasi) oder auch in Syrien (Homs, Houla). Längst wurde der Name der kleinen bosnischen Stadt, in der im Juli 1995 laut des UN-Strafgerichtshofs in Den Haag etwa 8.000 bosnisch-muslimische Männer zwischen 12 und 77 Jahren von Serben ermordet worden sein sollen, zum Symbol geworden. So spricht der schwedische Diplomat und künftige stellvertretende UN-Generalsekretär Jan Eliasson im Interview mit der *ZEIT* von einem „Srebrenica-Moment“ während des libyschen Bürgerkrieges, der ein militärisches Eingreifen des Westens notwendig gemacht habe. Und ebenfalls die *ZEIT* schrieb über die Kämpfe zwischen syrischen Regierungstruppen und bewaffneten Rebellen in Homs: „Damals Srebrenica, heute Homs. Die Welt darf nicht mehr zuschauen, wie ein Volk massakriert wird.“

Aktuell muß das „Beispiel Srebrenica“ auch für das Massaker in der syrischen Stadt Houla herhalten, bei dem in der Nacht vom 25. Auf den 26. Mai dieses Jahres mutmaßlich mehr als 100 Zivilisten zu Tode kamen. In der Stadt war es zu Kämpfen zwischen der Rebellentruppe „Freie Syrische Armee“ und staatlichen Sicherheitskräften gekommen. Noch bevor es irgendeine Untersuchung über das Massaker gab, beschuldigte der Westen die syrische Armee und Syriens Präsident Baschar al-Assad.

„Syriens Srebrenica“ überschreibt das *Wall Street Journal* seinen Kommentar, in dem die Zeitung US-Präsident Barack

Obama vorwirft, der UN zu folgen, „die zum Komplizen von Baschar al-Assad geworden sind“. „Die Schande vom bosnischen Srebrenica, wo 1995 UN-Truppen zuschauten, als Serben Tausende Bosniaken umbrachten...“, kommentierte die deutsche Zeitung *Die Welt*.

Der berüchtigte Srebrenica-Vergleich bedeutet heute: Der Westen muß militärisch eingreifen, er hat schwere Schuld auf sich geladen, weil er genau das auch 1995 hätte machen sollen — und nicht tat. Srebrenica steht in der offiziellen Darstellung für das „schwerste Kriegsverbrechen seit dem Zweiten Weltkrieg in Europa“. Mit der Srebrenica-Keule macht man die Gegner westlicher Militäreinsätze binnen Sekunden zu Sympathisanten von Kriegsverbrechern — und damit mundtot oder gefügig.

Die politisch-mediale „Srebrenica-Keule“ wird also immer dann geschwungen, wenn

a) ein Militärschlag gefordert wird: „Verhandeln bringt nichts, man muß den vermeintlichen Aggressor mit Gewalt aufhalten, sonst gibt es noch viel mehr unschuldige Opfer!“

b) es schnell gehen soll: „Man soll endlich handeln, nicht auf Ergebnisse von Untersuchungen warten. Es geht nun darum, eine Mördertruppe zu stoppen und nicht kleinlich zu recherchieren. Jeder Tag, der vergeht, kostet unschuldige Menschenleben.“

c) die Gegner eines Militärschlages mundtot gemacht werden sollen: „Wie kann man nur so eiskalt bei diesem Morden zusehen? Es ist zynisch, angesichts der unzähligen Toten, gegen einen Militäreinsatz zu sein! Wer dagegen ist, macht sich zum nützlichen Idioten der Mörder!“

d) nach dem (westlichen) Militärschlag eine Diskussion über die Folgen dieses Schlages — Vernichtung der Infrastruktur, sogenannte „Kollateralschäden“, Tote und Verletzte — verhindert werden soll: „Es ging darum, das Schlimmste zu verhindern!“

Doch die „Srebrenica-Keule“ kann nur funktionieren, da sich die Bedeutung des Wortes „Srebrenica“ unter anderem durch die Berichterstattung der etablierten Massenmedien tief in das

Bewußtsein der europäischen und deutschen Öffentlichkeit verankert hat.

Zu dieser Verankerung haben vor allem die Analogien mit der Judenverfolgung während des Dritten Reiches durch deutsche Politiker und Medien beigetragen. So war das Nachrichtenmagazin *Spiegel* zum Schluß gekommen, in dem ostbosnischen Städtchen Srebrenica habe sich „Europas schlimmstes Kriegsverbrechen seit dem Zweiten Weltkrieg“ ereignet. Der SPD-Politiker Freimut Duve sprach bereits im Sommer 1995 von der „Rampe von Srebrenica“ und hat mit dieser Metapher an Auschwitz erinnert.

Auch deutsche NGOs, die sich selbst als zivilgesellschaftliche Gruppen begreifen, haben das Thema aufgegriffen. So widmete beispielsweise das sogenannte „Zentrum für politische Schönheit“ (ZPS) dem „Massaker von Srebrenica“ in der Vergangenheit gleich mehrere öffentlichkeitswirksame Kunstaktionen, über die viele Medien berichteten.

Im Rahmen einer „Mahnwache“ stellten die Aktivisten der NGO drei große Bombenattrappen in Berlin auf. Diese Attrappen stünden für „die Bomben, die 1995 nicht zur Verteidigung der ‚internationalen Schutzzone‘ Srebrenica eingesetzt wurden“, so die Verantwortlichen der NGO. Die Bombenattrappen entwickelten sich zum beliebten Fotomotiv für Touristen, viele Medien griffen das Thema dankbar auf.

Im Jahr 2010 initiierte das ZPS ein weiteres Mahnmalprojekt, welches die angebliche westliche Mitverantwortung für das mutmaßliche Massaker von Srebrenica in Erinnerung rufen soll: Eine etwa acht Meter hohe und 16 Meter breite Betonskulptur gegen die Vereinten Nationen. Die „Säulen der Schande“ bestehen aus 16.744 Schuhen (für die angeblichen 8.372 Opfer), die aus der Ferne ein „U“ und ein „N“ („United Nations“) ergeben. Philipp Ruch, künstlerischer Leiter des Zentrums für Politische Schönheit bezeichnete die Skulptur als eine „Medienwaffe“. Ruch weiter: „Je mehr Schmerzen sie verursacht, desto mehr Respekt dürfen wir von der UNO gegenüber den Müttern von Srebrenica erwarten.“ In einem offenen Brief an den Generalsekretär der Vereinten Nationen bemühte das ZPS ebenfalls die Parallele zum Holocaust: „Aber was die UNO in Bosnien angerichtet hat, läßt den Traum

zerbrechen, daß wir heute in der Lage wären, den Bau von Auschwitz zu verhindern.“

Das ZPS bezeichnet sich selbst als „eine Denk-, Gefühls- und Handlungsschmiede für die Suche nach moralischer Schönheit, politischer Poesie und menschlicher Großgesinntheit“. Grundanliegen seien „eine humanitäre Kurskorrektur der Gegenwart, die Verhinderung von genozidalem Massensterben“ sowie die „Formation des aggressiven Humanismus“. Nach eigenen Angaben wurde das ZPS von über 40 renommierten NGOs gefördert, darunter die „Mothers of Srebrenica“, „Medico International“, „Pro Asyl“, die Heinrich-Böll-Stiftung, das Theodor-Heuss-Kolleg und „Genocide Watch“. Als weiteren Förderer gibt das ZPS interessanterweise auch das Bundesfamilienministerium an.

Da mag es kaum wundern, daß das ZPS auch zu jenen deutschen NGOs gehörte, die bereits im Februar 2011 für eine Militäroffensive gegen Libyen lautstark trommelten: „Die Libyer riskieren ihr Leben. Und die deutsche Politik schaut verblüfft zu. Das ist beschämend“, heißt es in einer Erklärung des ZPS. In der Stellungnahme spricht die Gruppe sogar davon, daß die libysche Regierung unter Muammar al-Gaddafi auch nicht vor dem Einsatz chemischer und biologischer Waffen zurückschrecken würde.

Und über allem schwebt die Wolke vom angeblichen „serbischen Massaker an den Bosniern in Srebrenica“ — sozusagen als moralische Grundierung für die Forderungen nach westlichen Militärschlägen.

Dabei scheint das letzte Wort über Srebrenica ist noch lange nicht gesprochen. Denn Historiker, Kriminologen, Forensikspezialisten und Zeugen hegen erhebliche Zweifel an der offiziellen Darstellung des sogenannten „Massakers von Srebrenica“. Das angebliche Kriegsverbrechen habe sich im Juli 1995 in der UN-Schutzzone um die bosnische Stadt ereignet — unter den Augen der dort anwesenden niederländischen UN-Blauhelmsoldaten. Die wollen — so ihre Aussagen, die sie später zu Protokoll brachten — von einem Massaker oder gar „Genozid“ gar nichts mitbekommen haben. Im Gegenteil: Die Serben hätten sich militärisch korrekt verhalten, so die niederländischen UN-Blauhelme. Einige Medien witterten eine kollektive Verschwörung der UN-Soldaten, um von ihrem angeblichen

Versagen abzulenken, andere werfen ihnen sogar vor, mit den Serben zu sympathisieren und das angebliche Verbrechen daher zu vertuschen.

Die Unklarheiten über die Geschehnisse in Srebrenica beginnen bereits bei der Zahl der Opfer. Der damalige deutsche Verteidigungsminister Rudolf Scharping verkündete: „In Srebrenica mußten die UN-Truppen zusehen, wie 30.000 Menschen umgebracht wurden.“ Nach den offiziellen Zahlen des Internationalen Roten Kreuzes von Ende 1999 wurden aber 7.333 Bewohner von Srebrenica vermißt. Sollten die vermißten Personen alle tot sein, wäre dies die Maximalzahl der mutmaßlich getöteten Bürger von Srebrenica.

Die Anklage des UN-Tribunals in Den Haag stützt sich nun auf DNS-Analysen und behauptet, mehr als 6.000 Opfer des angeblichen Massakers identifiziert zu haben. Die meisten Medien bewerten die Gen-Analysen der „Internationalen Kommission für vermißte Personen“ (ICMP) als hieb- und stichfesten Beweis für das Massaker. Doch vor allem die serbische Seite hat erhebliche Zweifel an der Seriosität der DNS-Tests. So weist sie darauf hin, daß er Verteidigung der angeklagten Serben in Den Haag die ICMP-Analysen gar nicht zur Prüfung vorgelegen hätten. Dieses wurde mit der Begründung abgelehnt, die Angehörigen der Srebrenica-Opfer hätten ihre Erlaubnis nicht erteilt. Zudem stellt die serbische Verteidigung die wissenschaftliche Objektivität des ICMP in Frage. Denn ins Leben gerufen wurde das Komitee ausgerechnet vom früheren US-Präsidenten Bill Clinton, der in Serbien wegen seiner Parteinahme für die muslimisch-bosnische Seite im jugoslawischen Bürgerkrieg alles andere als angesehen ist. Der Sitz des ICMP befindet sich zudem in der Stadt Tuzla, einem der Zentren bosnisch-muslimischer Milizen während des Bürgerkrieges. Für die serbische Seite muß das alles andere als neutral wirken.

Und auch über die Todesumstände der Leichen, die in und um Srebrenica in Massengräbern gefunden wurden, gehen die Meinungen weit auseinander. Während die Ankläger in Den Haag von einem Kriegsverbrechen ausgehen, bei dem diese Menschen mehrheitlich exekutiert werden, bestreitet die serbische Seite dies vehement. Vielmehr seien die etwa 2.000 bis 3.000 Toten –

bosnische Muslime und Serben — Gefallene der Gefechte, die sich in jenen Tagen und Wochen rund um Srebrenica ereignet hätten. Der serbische Mediziner Dr. Ljubisa Simic hat die Autopsieberichte studiert und erklärte auf einer Veranstaltung des „Srebrenica Historical Project“ eindrucksvoll anhand einiger Beispiele die Unterschiede zwischen den tödlichen Wunden einer Exekution und denen von Gefechten. Zudem werde — so die serbische Seite — von den Opfern der bosnisch-muslimischen Milizen, die in der Zeit vor dem angeblichen Massaker von Srebrenica aus die umliegenden mehrheitlich serbischen Dörfer und Siedlungen angegriffen haben, nie gesprochen. Der Eindruck einer anti-serbischen Kampagne, so die das „Srebrenica Historical Project“ anstatt der Aufklärung der Geschehnisse in der bosnischen Stadt dränge sich förmlich auf.

Der „Fall Srebrenica“ scheint noch lange nicht endgültig geklärt. Doch in den Augen der Befürworter von westlichen Militärinterventionen ist dies auch nicht erwünscht. Denn sollte sich letztendlich herausstellen, daß das „Massaker von Srebrenica“ letztendendes keines war, verliert die „Srebrenica-Keule“ an Schlagkraft.

Сажетак

Мануел Оксенрајтер: *Тољага која се зове Сребреница*

Сребреница је сада свуда. Она је у Либији (Мисрата, Бенгази), и у Сирији (Хомс, Хула). Већ дуго времена име малог босанског града користи се као симбол. На то је мислио шведски дипломата и Заменик генералног секретара УН, Јан Елиасон у интервјуу за немачки дневник *Die Zeit* када је говорио о „сребреничком тренутку“ током либијског грађанског рата: војна интервенција Запада је неопходност. *Zeit* је на сличан начин писао о борбама између владиних трупа и наоружаних сиријских устаника у граду Хомс: „Тада Сребреница, а сада Хомс. Свет више не може гледати како се људи масакрирају.“ Тренутно се „пример Сребренице“ користи за масакр који се догодио

у сиријском граду Хула у ноћи 25. на 26. мај ове године, када је, наводно, више од 100 цивила убијено.

О „сиријској Сребреници“ писао је и *Wall Street Journal* у коментару где оптужује америчког председника Барака Обаму да је нереаговањем постао саучесник Башар ал-Асада. О последицама „Сребренице у Босни, где су трупе УН 1995. гледале како Срби убијају хиљаде Бошњака ...“, прокоментарисао је и немачки лист *Die Welt*.

Злогласно поређење са Сребреницом данас значи: Запад мора војно интервенисати, зато што носи бреме тешке кривице из 1995. године када није учинио оно што је требало да уради. Сребреница је званично урачуната међу „најгоре ратне злочине од Другог светског рата у Европи.“ Сребреничком тољагом се потиже да се противник западних војних операција у секунди претвори у присталицу ратних злочинаца — и он више нема другог избора осим ћутања или покорности.

Политичко-медијска „сребреничка тољага“ користи се на следећи начин:

а) Унапред планирани војни напад рационализује се тврђом да је „преговарање бескорисно, агресор се мора зауставити силом, иначе ће бити много више невиних жртава!“

б) Потреба за брзом реакцијом: „Неко коначно мора да делује, не чекајући резултате истраге. Циљ је да се што пре заустави екипа убица, без улажења у ситне појединости. Сваки дан који прође коштаће невиних живота.“

с) Противници војне акције треба да буду ућуткани: „Како неко може остати толико хладан поред призора толиких убистава? То је цинично, позивати се на бројеве мртвих као аргуменат против војне операције! Ко је против интервенције корисна је будала за рачун убица!“

д) Разговор о последицама западних војних удара — уништавању инфраструктуре и такозваној „колатералној штети“ у облику убијања и наношења повреда цивилима — треба избежавати јер, наводно, „циљ је био да се спречи најгоре!“

Начин како немачки масовни медији говоре о Сребреници одражава слику која је дубоко укореењена у свести европске и немачке јавности.

У овом контексту немачки политичари и медији стварају аналогиче и са прогоном Јевреја за време Трећег рајха. Не само да је *Der Spiegel* потврдио закључак да се у Сребреници догодио „најгори ратни злочин од Другог светског рата“ у Европи, већ је политичар странке СПД, Фреимут Дуве, већ у лето 1995. подсетио на „рампе Сребренице“, а у Немачкој то је ни мало дискретна метафора за Аушвиц.

Чак и многе немачке невладине организације виде себе као делове цивилног друштва који су у обавези да заузму став по овом питању. Међутим, чини се последња реч о Сребреници тек предстоји.

Са становишта историчара и криминолога, медицински вештаци и сведоци унели су озбиљне сумње у званичну презентацију такозваног „сребреничког масакра“. На пример, наводни ратни злочини се догодио у јулу 1995. године у заштићеној зони УН такорећи пред очима холандског УН батаљона. Према томе, испада да масакр, па чак и „геноцид“, нико од њих није приметио — тако бар произилази из изјава које су холандски официри и војници касније дали комисији холандских оружаних снага.

Недостатак јасноће о томе шта се десило у Сребреници почиње већ када је реч о броју жртава. Немачки министар одбране Рудолф Шарпинг је једном приликом изјавио: „У Сребреници, трупе УН су гледале као је убијено 30.000 људи.“

У оптужници коју је Трибунал УН у Хагу подигао на основу ДНК анализе тврди се да је идентификовано више од 6.000 жртава наведеног масакра. Већина медија оцењују генетичку анализу Међународне комисије за нестала лица (ICMP) као доказ о масакру. Међутим, српска страна има озбиљне сумње у поузданост тих ДНК података. Истиче се да је оптуженима у Хагу ускраћена могућност да налазе ICMP провере зато што су им узорци од тих тестова недоступни. Образложење за то је да родбина сребреничких жртава не даје своју сагласност. Штавише, одбрана српских оптуженика доводи у питање и научну објективност ICMP. Комисију је основао бивши амерички

председника Бил Клинтон. Седиште ICMP се налази у Тузли, у босанскомуслиманском делу БиХ. Српска страна ту организацију зато сматра за све друго осим неутралну.

Што се тиче тела која су пронађена у масовним гробницама у и око Сребренице, мишљења такође варирају. Тврдња Тужилаштва у Хагу да су већина особа у тим гробницама жртве ратног злочина оштро се демантује са српске стране. За 2.000 до 3.000 босанских Муслимана постоје јаки докази да су погинули у борбама око Сребренице у јулу 1995. Др Љубиша Симић, српски лекар који је проучавао аутопсијске извештаје, изнео је на округлом столу Историјског пројекта Сребреница неколико импресивних примера којима је илустровао разлику између смртоносних рана задобијених током борбених дејстава и погубљења. Поред тога, о жртвама војске босанских Муслимана који су у данима пре наводног масакра у Сребреници нападали већински српска села и околна насеља никада се није говорило. Стиче се утисак о вођењу једне антисрпске кампање коју Историјски пројекат Сребреница расветљавањем ових догађаја у великој мери неутралише.

„Случај Сребреница“ изгледа далеко од тога да је коначно решен. Али у очима поборника западне војне интервенције, његово решавање није ни пожељно. Уколико се испостави на крају да „масакр у Сребреници“ није био онакав како се представља, „сребреничка тољага“ ће изгубити своју ударну снагу.

IV.

ЗАВРШНА РЕЧ

Стефан Каргановић

ПОГОВОР

Стицајем околности питање Сребренице опет је у центру пажње управо док ова књига иде у штампу, и то не само зато што се ближи култни датум 11. јула него и због тога што је Сребреница опет потегнута међу првим дисциплинским инструментима против новог председника Србије. Да би од империје добио неопходан *nihil obstat* да управља Србијом он мора да се јавно поклони догмама империјалне идеологије, без обзира да ли у њих стварно верује или не. У контексту реалних догађаја који се ових дана одигравају довитљиво поређење између Сребренице и „тољаге“ које дугујемо немачком аналитичару Мануелу Оксенрајтеру чини се безусловно оправданим, и то не само метафорички већ скоро буквално.

Опсесивна усредсређеност на Сребреницу као лакмус тест лојалности новог председника и његове администрације потврђује концепт „политичког коришћења“ ове пропагандне конструкције, што у свом прилогу објашњава Дајана Џонстон.

Предвидљиви притисак на новог председника да се у вези са Сребреницом што пре и што понизније изјасни (а то значи на пузећи начин, који наноси максималну штету Србији и најбезобзирније прелази преко проверљивих чињеница) савршено илуструје стиску у којој се налази. То је истовремено и одраз флексибилног коришћења Сребренице као вишенаменског средства за изнуђивање политичке користи на штету Србије. У кулоари-

¹ Тањуг, 5. јун 2012.

ма светске моћи гесло Александра Солжењицина, „*жити не по лжи*“, не важи зато што се тамо управо по лажима које су институционално заведене живи и ради. За састанак који му је 14. јуна заказан у Бриселу са бившим троцкистичким агитатором, а сада узорним демократом и поборником „европских вредности“, Жозе Мануел Барозом, председнику је зато организована сребреничка сачекуша. Замку која га је чекала безобразно је најавила једна функционерка ниског ранга, Пија Аренкилде Хансен, Барозова помоћница за односе са јавношћу:

„Европска унија има јасан став и одлучно одбацује све покушаје прекрајања историје“, Барозова портпаролка је рекла новинарима, осврћући се на Николићеву изјаву да у Сребреници није било геноцида.¹

Ово је засигурно тек прва из низа политичких чарки у вези са Сребреницом. Да ли ће нови председник имати моралне снаге и интелектуални капацитет да се у име Србије најенергичније одупре оваквим циничним уценама?

Као о већини важних питања којима се у лажном, орвеловском политичком дискурсу нашег времена посвећује пажња, и о Сребреници се говори речником који представља инверзију моралне и емпиријске стварности. Штавише, то се чини на начин који је прожет најодвратнијим лицемерјем. Брига Бароза и њему сличних о „прекрајању историје“ била би похвална да се ради о искреној посвећености утврђивању чињеница. Међутим, циљ њихових кампања је да постигну управо супротно од тога: да безобзирним уценама и коришћењем „тољаге“ жртву натерају да јавно исповеди нешто што и они и жртва знају — да није истина. Ритуално и принудно потврђивање измишљотина и лажни обавезујућа је норма времена у којем живимо.

Па ипак, *epur si muove*. Доказна грађа којом располажемо седамнаест година после догађаја подржава закључке који су највећим делом дијаметрално супротни од „непрекројене историје“ коју би беспомоћне жртве, сатеране у финансијски и политички ћор-сокак, по замисли Бароза и његове екипе, требале да ритуално признају. Укратко, ти закључци гласе овако.

Десети диверзантски одред, јединица етнички мешаног састава у којој су се налазили Срби, Муслимани, Хрвати и Словенци, и за коју се не зна од кога је примала наређења и ко је за

извршене задатке (по сведочењу „крунског сведока“ Дражена Ердемовића) њене припаднике плаћао златом, одговоран је за погубљење седам до осам стотина, а не хиљада, заробљених војника 28. дивизије Армије БиХ после пада Сребренице 11. јула 1995. У истом периоду неколико хиљада Муслимана јесте погинуло, али то је било у оружаном пробоју из „демилитаризоване“ зоне Сребреница, а не као последица погубљења. Терен за тај смртоносни пробој још крајем 1993. године почео је да припрема Алија Изетбеговић када је донео начелну одлуку да Сребреницу и њене становнике жртвује зарад максималне политичке користи у ратном сукобу, као што из норвешког документарног филма „Сребреница: издани град“ јасно произилази. За ратни злочин који јесте био почињен не постоје никакви докази да је био извршен са геноцидном намером, што је нужен предуслов да би се могло утврдити постојање геноцида. Према контексту догађаја, злочин — много мањег обима него што се у пропагандној верзији тврди — могао је бити извршен само по нечијој наруџбини и од стране плаћених убица за новац, чак не ни из освете за зверства која су претходно починиле снаге под командом Насера Орића. Плаћене, професионалне убице раде по налогу а не из сентименталности према раније побијеној нејачи. Те оружане снаге из „демилитаризоване“ сребреничке енклаве, да се потсетимо, између 1992. и 1995. разориле су око педесет српских села у близини Сребренице, побиле су око 1.000 мирних житеља, а око 8.000 су протерале са њихових огњишта.²

Све „историје“ Сребренице које битно одударају од ове — прекројене су и кривотворене. Као што присиљавање Галилеја да јавно призна нешто за шта је знао да није тачно није утицало на кретање небеских тела, тако ни изнуђена признања и покајања неће променити чињенице у вези са Сребреницом. Венсан Дежер,³

² NIOD Report (Извештај Холандског ратног института), Part I: The Yugoslavian problem and the role of the West 1991–1994; Chapter 10: Srebrenica under siege.

³ Шеф канцеларије ОЕБС-а у Србији Венсан Дежер својим српским ђацима држи предавања о потреби „суочавања са ратним злочинима“, што у њиховом случају подразумева исповедање лажне кривице за Сребреницу. *Бетта*, 6. јун 2012.

Барозо, Валентин Инцко,⁴ Серж Брамерц,⁵ Дорис Пак,⁶ и остали ситни бирократски тирани из дежурне гарнитуре за брзо ре-аговање, као и њихова локална пета колона у Србији, свесни су тога али они су агресивни и зато не одустају. Народна изрека „зна ђаво шта је право, али неће“ на њих је у потпуности применљива.

Они се зато неће упуштати у расправу поводом ове књиге коју би, да могу, најрадије забранили а ауторе послали у концентрациони логор за „негирање“ њихових пропагандних фабула. По опробаном рецепту, уместо да изађу на интелектуални двобој покушаће да ћутњом прекрију чињенице и аргументе који су убитачни по њихове тврдње. Међутим, упркос скоро тоталитарној контроли над медијским простором у Србији, то им овог пута неће успети. Захваљујући *Печашу*, „порталу слободне Србије“, и његовом уреднику, Милораду Вучелићу, непрекрочена истина о Сребреници сада стиже у руке десетина хиљада читалаца. Орвеловски кројачи историје беспомоћни су да то спрече.

И они и њихова фалсификована прича — готови су!

⁴ По Инцку, „негирање геноцида у Сребреници је неприхватљиво и неопростиво“, <http://www.nspm.rs/hronika/valentin-incko-negiranje-genocida-u-srebrenici-je-neprihvatljivo-i-neoprostivo.html>

⁵ Николићеве „изјаве су противне правним и чињеничним налазима Хашког трибунала и Међународног суда правде“, коментарисао је Брамерц у говору у Савету безбедности у Њујорку. *Бетта*, 7. јун 2012.

⁶ Поводом Николићеве изјаве да није било геноцида у Сребреници, са чиме би се најмање 90 одсто становника Србије сагласило, известилац Европског парламента за Босну и Херцеговину Дорис Пак изразила је велику забринутост да „нетактични“ ставови такве врсте наносе огромну штету Србији. *Дојче Веле*, 6. јун 2012, <http://www.nspm.rs/hronika/doris-pak-nikoliceve-izjave-nanele-stetu-srbiji.html>

ПОДАЦИ О АУТОРИМА

Edward S. Herman

Economist and media analyst who taught for many years at the Wharton and Annenberg Schools of the University of Pennsylvania, and has written extensively in these areas and on foreign policy. Among his books are: *Corporate Control, Corporate Power* (Cambridge University Press, 1981); *Demonstration Elections* (with Frank Brodhead, South End Press, 1994); *The Real Terror Network* (South End, 1982); *Manufacturing Consent* (with Noam Chomsky, Pantheon Books, 1988 and 2002); *Triumph of the Market* (South End, 1994); *The Politics of Genocide* (with David Peterson, Monthly Review Press, 2010); and as editor and co-author, *The Srebrenica Massacre*.

Diana Johnstone

Ph.D. in comparative literature; political analyst and author of *Fools' Crusade: Yugoslavia, NATO and Western Delusions*.

Стефан Каргановић

Председник холандске невладине организације *Историјски пројекат Сребреница*.

Мило Ломпар

Рођен 1962. године у Београду. Завршио је Групу за југословенске и општу књижевност на Филолошком факултету у Београду, где предаје Српску књижевност XVIII и XIX века и Културну историју Срба. Председник је Задужбине Милоша Црњанског. Аутор је низа студија из своје струке, од којих је најновија *Дух самојорицања, (прилог критички српске културне историје)*, друго, допуњено издање: Орфеус, Нови Сад, 2012.

Manuel Ochsenreiter

Born 1976 in Germany. After military service in 1997 to 2001, studied economics and communication, and since 2001 has been working as jour-

nalist. From 2004 to 2011 editor-in-chief of the *Deutsche Militärzeitschrift* (DMZ), and since 2011 editor-in-chief of ZUERST! magazine in Berlin.

Александар Павић

Дипломирао политичке науке на Универзитету Калифорније у Берклију. Политички саветник Председника Републике Српске, август 1996 — јули 1997. Сарадник часописа *Печат* и руског геополитичког сајта *Фонд стиранишке културе*. Аутор књиге *Забрањена истина о Сребреници: приручник заснован искључиво на стираним изворима* (Ленда, Чачак), три издања.

Љубиша Симић

Рођен 1979. године. Доктор медицине, тренутно на специјализацији из неурохирургије. Био је члан тима одбране Љубише Беаре пред МКТБЈ у Хагу. Виши научни сарадник *Историјског пројекта Сребреница*. Аутор две монографије на тему ратних злочина. Сведочио као вештак из области судске медицине у три предмета пред Одељењем за ратне злочине Суда Босне и Херцеговине у Сарајеву.

Миодраг Стојановић

Адвокат из Бијељине, Република Српска. Дипломирао на Правном факултету у Београду. Други адвокат у предмету генерала Ратка Младића пред МКТБЈ; од 2001. године заступа оптужене у предметима пред Трибуналом у Хагу. Аутор више радова из области међународног кривичног права објављених у периодици судске праксе и листу *Адвокашура РС*.

Никола Живковић

Доктор историјских наука, новинар и преводилац. Сарадник у више листова и часописа у Немачкој, Србији и Руској Федерацији.

Жерминал Чивиков

Дугогодишњи дописник *Deutsche Welle*, а сада независан новинар у Хагу, Холандија. Аутор је неколико књига на теме везане за сукоб у бившој Југославији, а последња је *Крунски сведок (Der Kronzeuge, Edition Brennpunkt Osteuropa, 2009)* где подробно анализира случај Дражена Ердемовића пред Трибуналом у Хагу.